ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Ἐκκλησιαστική

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2015 – ΤΕΥΧΟΣ 306

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ

Κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ διά τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας

Ἀρχιμ. Ζαχαρία Ζάχαρου

Σελ. 10

Τό ἀνθρώπινο πρόσωπο στόν σύγχρονο κόσμο

Πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ

Σελ. 14

Ἡ διάσωση τοῦ προσώπου στήν καθημερινή μας ζωή

Πρωτ. Ἠλία Κουτραφούρη

Σελ. 19

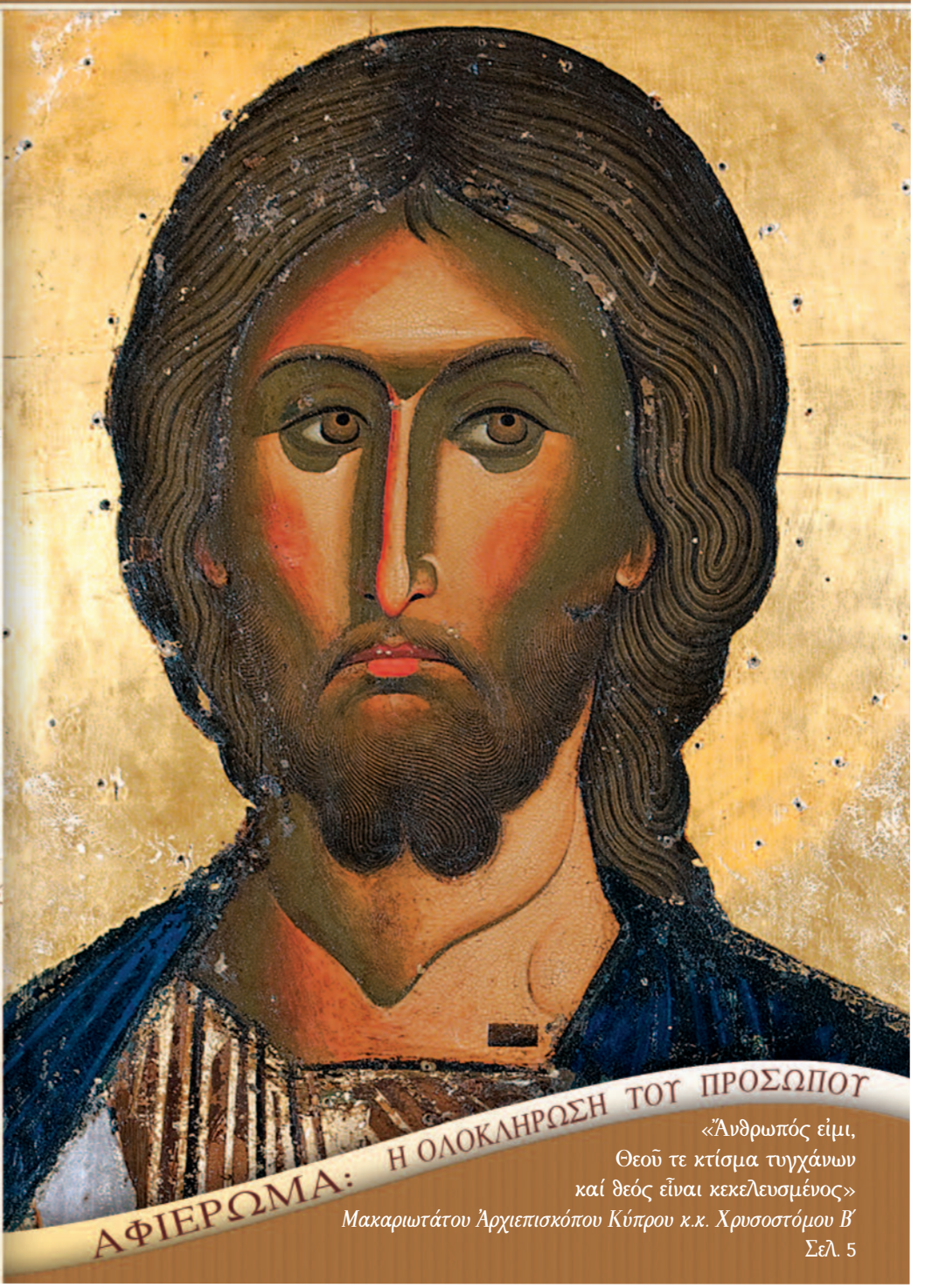

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

«Ἄνθρωπός εἰμι,
Θεοῦ τε κτίσμα τυγχάνων
καί θεός εἶναι κεκελευσμένος»
Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Σελ. 5

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ Εκκλησιαστική

ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ **ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΥΠΡΟΥ**

Ἰανουάριος - Ἀπρίλιος 2015

Ἔτος 8ο

Τεῦχος 30ό

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ»
570 21 Ἀσπροβάλτα - Θεσσαλονίκης
Τηλ.: (+30) 2397023313
E-mail: melissa@melissaprint.com

Διεύθυνση: Τ.Κ. 21130
1502 Λευκωσία
Τηλ.: (+357) 22554600
Τηλεομοιότυπο (Fax):
(+357) 22554774
Ἠλεκτρονική διεύθυνση (E-mail):
diafot@cy.net

Ἐξώφυλλο: Εἰκόνα Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐλογοῦντος, περ. 1192, ἀπό τόν Ἱερό Ναό Παναγίας τοῦ Ἄρακα, Λαγουδερά, Βυζαντινό Μουσεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

Ὀπισθόφυλλο: Ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Ἀρχιμ. Σωφρονίου Σαχάρωφ, *Γράμματα στή Ρωσία, ἐκδ. Ἱ.Μ. Τιμίου Προδρόμου*, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2009.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

«Ἄνθρωπός εἰμι, Θεοῦ τε κτίσμα τυγχάνων καί Θεός εἶναι κεκελευσμένος»
Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄ 5

Κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ διά τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας
Ἀρχιμ. Ζαχαρία Ζάχαρου 10

Τό ἀνθρώπινο πρόσωπο στόν σύγχρονο κόσμο
Πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ 14

Ἡ διάσωση τοῦ προσώπου στήν καθημερινή μας ζωή
Πρωτ. Ἡλία Κουτραφούρη 19

«Πέρα ἀπό τό ἄτομο. Τό αἴνιγμα τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητας»
Γιάννη Ἀντωνιάδη.....25

ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ - ΕΡΜΗΝΕΙΑ Κ.Δ.

Ἀπόστολος Κυριακῆς Ε΄ Νηστειῶν
Ἀρχιμ. Γρηγορίου Μουσουρούλη....28

Εὐαγγέλιο Κυριακῆς Α΄ Νηστειῶν
Πρωτ. Γεωργίου Ἀντωνίου 31

ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Μέγας Κανών
Πρωτ. Μιχαὴλ Βοσκοῦ.....33

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
Ἐπισκόπου Καρπασίας κ. Χριστοφόρου 40

Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον;
Πρωτ. Δημ. Κωστόπουλου 44

Ὁ Ἀββᾶς Δωρόθεος μιλᾶ γιά τό ψέμα
Πρωτ. Κωνσταντίνου Κων/νου 48

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Τό ἀσκητικό ἦθος ὅπως αὐτό φαίνεται στή ζωή τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη
Χρυσόστομου Μελῆ.....50

Ἡ δύναμη τῆς μετάνοιας
ἐπιμ. Σάββα Παρῆ 54

Ἕνα φῶς στό σκοτάδι
Νίκης Τρακοσιῆ 56

ΜΟΡΦΕΣ

Εἰς μνημόσυνον Οἰκονόμου Κωνσταντίνου Κούκου
Πρωτ. Τέλλου Παπαδόπουλου 62

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας
Χρίστου Χατζημιχαήλ 65

Ὁ συγχωρητικός λόγος τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη
Νίκου Ὀρφανίδη.....70

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

Βιογραφική εἰκόνα τῶν ἁγίων Μάμαντος καί Γεωργίου στή Μόρφου
Χριστόδουλου Χ΄Χριστοδούλου.....72

Βυζαντινό Μουσεῖο Ἱδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄
Ἰωάννη Ἡλιάδη 74

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΟΥΣ ΜΑΣ ΦΙΛΟΥΣ

Τά χαρτάκια
Ἑλένης Ἀναστασίου 76

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Βιβλιοπαρουσίαση 78

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

«Ἄνθρωπός εἰμι, Θεοῦ τε κτίσμα τυγχάνων καί θεός εἶναι κεκελευσμένος» (Μέγας Βασίλειος)

Μακαριωτάτου
Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Ἡ θεολογική, φιλοσοφική καί κοινωνική σκέψη ἀσχολήθηκε τούς τελευταίους αἰῶνες ἰδιαίτερα μέ τόν ἄνθρωπο. Ἀναλόγως μέ τήν ὀπτική γωνία ὑπό τήν ὁποία προσεγγίζει κανείς τό θέμα, διατυπώνει θεωρίες καί ἐκφράζει ἀπόψεις, οἱ ὁποῖες πάντοτε ἐπηρεάζουν τήν ἀνθρώπινη ζωή. Ἔτσι ἄλλοι ὑπερτονίζοντας τίς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου τόν θεοποιοῦν παραμερίζοντας ἀπό τόν θρόνο του καί αὐτόν ἀκόμη τόν Θεό. Ἄλλοι πάλι παραγνωρίζοντας οὐσιώδεις ἰδιότητες τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας ὑποτιμοῦν καί ἐλαχιστοποιοῦν τήν ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

Οἱ συνέπειες τῶν τάσεων αὐτῶν εἶναι διαχρονικά ἐμφανεῖς στό σῶμα ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας. Συνεχεῖς πόλεμοι δημιουργοῦν τεράστιες ζημίες καί ἀτελείωτα καραβάνια προσφύγων. Οἰκονομικές πιέσεις καί τεχνητές οἰκονομικές κρίσεις ὁδηγοῦν τούς λαούς στή φτώχεια καί τήν ἐξαθλίωση. Μέσα σ' ὅλο αὐτό τό σκηνικό παίρνουν τή θέση τους καί ἐκεῖνοι πού ἀναζητοῦν τήν ὁλοκλήρωσή τους μέσα στήν ὑποκειμενικότητα καί τόν ἐγωκεντρισμό, στίς ἀτομικές αὐθαιρεσίες καί τήν ἀποκλειστική σχέση μέ τόν ἑαυτό τους, διαταράσσοντας ἔτσι ἀκόμη περισσότερο τίς ἀνθρώπινες σχέσεις καί καταρρακώνοντας τήν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια.

Ἡ ὅλη εἰκόνα μπορεῖ ὁπωσδήποτε νά ἀλλάξει ὑπό μία καί μόνο προϋπόθεση. Νά συλλάβει, νά κατανοήσει καί νά βιώσει ὁ ἄνθρωπος τόν λόγο τοῦ Μ.Βασιλείου πού ἀποτελεῖ καί τήν ἐπικεφαλίδα τοῦ παρόντος ἄρθρου. Νά πιστέψει ὅτι δέν εἶναι προϊόν τύχης ἤ ἐξελίξεως. Εἶναι κάτι τό ξεχωριστό ἀπό ὅλα τά ἄλλα ὄντα. Εἶναι ἄνθρωπος, «κτίσμα Θεοῦ». Δημιούργημα τοῦ ἑνός καί μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, μέ προορισμό νά γίνει «θεός».

Ἡ ἴδια λοιπόν ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καί ὁ προορισμός του

μαρτυροῦν τό μεγαλεῖο καί τή λαμπρότητά του. Ἐνῶ γιά ὅλα τά δημιουργήματα ἡ Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ λέξεις ὅπως: «γενηθήτω», «γενηθήτωσαν», «ἐξαγαγέτω» κ.λπ. προκειμένου γιά τόν ἄνθρωπο χρησιμοποιεῖ τίς λέξεις: «ποιήσωμεν ἄνθρωπον». Ἡ φράση αὐτή, παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος, φανερώνει ὅτι ὁ Θεός ἐπιθυμοῦσε «τῷ προσχήματι τῶν ρημάτων ἐνδείξασθαι ἡμῖν τήν ὑπερβάλλουσαν τιμήν, ἥν περί τόν ἄνθρωπον τόν δημιουργούμενον ἐπιδείκνυται»[1].

Ἀκόμη καί αὐτός ὁ χρόνος τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἔχει σκοπό νά ὑπογραμμίσει καί νά ἐξάρει τήν ἰδιάζουσα θέση του μέσα στόν κόσμο. Τότε μόνο δημιουργήθηκε ὁ βασιλιάς «πάντων τῶν ἐπιγείων κτισμάτων», ὅταν εἶχε συμπληρωθεῖ ἡ δημιουργία τοῦ σύμπαντος κόσμου καί συνεπῶς τοῦ βασιλείου του[2].

Ἐκτός τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, μάρτυρας τοῦ μεγαλείου του καθίσταται καί αὐτή ἡ φύση του. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται «σύνθετος ἐκ ψυχῆς καί σώματος· ἡ σάρξ ἀπό τῆς γῆς, ἡ ψυχή οὐρανία»[3]. Ὁ ἄνθρωπος σύνθετος ἀπό ψυχή καί σῶμα. Τό σῶμα προέρχεται ἀπό τή γῆ, ἡ δέ ψυχή εἶναι οὐράνια. Σ' αὐτό τό μόνιμο «κρᾶμα» τῶν δύο ἀντίθετων στοιχείων στόν ἄνθρωπο, τοῦ «λογικοῦ καί τοῦ ἀλόγου, τοῦ χοός καί τοῦ νοός»[4] ἔγκειται τό μεγαλεῖο ἀλλά καί τό μυστήριο καί ἡ τραγικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης πού συγγενεύει μέ τόν οὐρανό καί τή γῆ[5].

Ἡ μεγαλύτερη ὅμως τιμή, ἡ ὁποία παραχωρήθηκε ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο, εἶναι τό ὅτι δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα» καί «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Δημιουργοῦ του. Κατά τόν Μ. Βασίλειο ὁ Θεός ἔδωκε στόν ἄνθρωπο τό «κατ' εἰκόνα» «ἐν τῷ κατακυριεύειν τῶν τε ἐνύδρων καί τῶν χερσαίων»[6]. Ἡ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ δυ-

1. Εἰς Γένεσιν, Ὁμιλία 8,2, PG 53,71 καί 54, 587.
2. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Γένεσιν, Ὁμιλία 8,2, PG, 71.
3. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ψαλμούς 32,6, PG 29,337, 7,2 32, 248.
4. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 32,9, PG 36,184.
5. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Εἰς τήν ἀσάφειαν τῶν Προφητειῶν τῆς Π.Δ. 2,5, PG 56,182.
6. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς Ψαλμούς 48, PG 29,449· Ὁμιλία εἰς τόν Ἡσαΐαν, 83, PG 30,256.

νατότητα ἐξουσίας πάνω στά θαλάσσια καί χερσαῖα δημιουργήματα, τόν τοποθετεῖ πάνω ἀπό ὅλα τά ἄλογα κτίσματα. Πάνω ἀπό τόν οὐρανό, ἀπό τόν ἥλιο, καί τά ἄστρα, διότι ὅλα αὐτά εἶναι ἄψυχα καί ὑλικά. Στεροῦνται λογικοῦ καί δέν διαθέτουν τό «αὐτεξούσιον», τήν ἐλευθερία, χαρίσματα τά ὁποῖα διαθέτει μόνο ὁ «κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ» πλασμένος ἄνθρωπος.

Ἐνῶ ὅμως τό «κατ᾽ εἰκόνα» ἀποτελεῖ μόνιμη ἰδιότητα, τήν ὁποία ἐχάρισεν ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀρχή τῆς δημιουργίας, τό «καθ᾽ ὁμοίωσιν» σημαίνει ἰδιότητα πού ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο «ἐν δυνάμει». Δηλώνει δηλαδή ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τή δυνατότητα νά φθάσει στήν ὕψιστη τελείωση διά τῆς ὁμοίωσής του πρός τόν Θεό, ἐφ᾽ ὅσον βεβαίως θά τηρήσει τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν πλάστηκε ἀπό τόν Θεό ὡς «τό τιμιώτερον πάντων τῶν ὁρωμένων»[7], ἄρτιος, τέλειος, λογικός, ἐλεύθερος, κυρίαρχος καί βασιλιάς ὅλης τῆς κτίσης, λίγο κατώτερος ἀπό τούς ἀγγέλους λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει σῶμα «γαιῶδες». Ἐν τούτοις ἔχει τή δυνατότητα νά καταστεῖ ἀθάνατος καί νά ὁμοιάσει, ὅσο εἶναι δυνατό στήν ἀνθρώπινη φύση μέ τόν Δημιουργό του. Δυνατότητα τήν ὁποία δέν ἀξιοποίησε ἐνῶ κρατοῦσε στά χέρια του τό μέλλον του γεμάτο ἀπό τή θεία δόξα. Λησμόνησε ὅτι ὅλες οἱ ἐξαιρετικές δωρεές τίς ὁποῖες εἶχε ὀφείλονταν στή θεία ἀγάπη καί τή σοφία τοῦ Δημιουργοῦ καί ἐπεδίωξε τήν «ἰσοθεΐαν», μέ τίς δυνάμεις του καί χωρίς τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Μέ τήν παράβασή του ὕβρισε τόν Δημιουργό καί ἐξέπεσε τῆς χάριτος, μέ τρομακτικές συνέπειες γιά ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος.

Ἡ παράβαση αὐτή τόν ἐδέσμευσε μέ πλῆθος δεσμῶν, ἐκλόνισε τή θέση του στή δημιουργία, διέσπασε τήν ἁρμονία πού ὑπῆρχε μεταξύ αὐτοῦ καί τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί τήν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ὁμόνοια. Ἐντελῶς ἀναλλοίωτη παρέμεινε μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἀποστάτη ἄνθρωπο. Αὐτή ἡ ἀγάπη ὁδήγησε στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ διά τῆς ὁποίας δόθηκε ἡ δυνατότητα στόν πεσμένο ἄνθρωπο ἐλεύθερα καί ἀβίαστα

7. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Γένεσιν, Ὁμιλία 16, PG 53,132.

νά δεχθεῖ τή διά Χριστοῦ λύτρωση. Ἡ θυσία τοῦ Κυρίου ἔδωσε στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπό τά σωματικά πάθη καί ταυτόχρονα ξύπνησε μέσα του τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς πού εἶχαν ναρκωθεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία, ὥστε νά μπορέσει καί πάλιν νά συνδεθεῖ μέ τόν Θεό καί νά ἐπιτύχει τό «καθ' ὁμοίωσιν». Ἔτσι ἡ τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου πού ἐπιτυγχάνεται διά τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ξεπερνᾶ κατά πολύ τή μακαριότητα πού εἶχε πρίν τήν πτώση. Ὁ ἄνθρωπος πού πιστεύει καί ἀγωνίζεται κατά τοῦ κακοῦ σύμφωνα μέ τίς εὐαγγελικές ἐντολές, μπορεῖ συνεργαζόμενος μέ τή θεία Χάρη καί τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νά γίνει «υἱός Θεοῦ καί συγκληρονόμος Χριστοῦ» καί ἔτσι νά ἀνυψωθεῖ μέχρι τόν θρόνο τοῦ Θεοῦ[8], νά ἑνωθεῖ μαζί του.

Κατόπιν ὅλων αὐτῶν, παρατηρεῖ ὁ Μ.Βασίλειος, ἐάν ἔχεις λησμονήσει, ὦ ἄνθρωπε, τήν ἰδιαίτερη τιμή πού σοῦ χαρίστηκε κατά τή δημιουργία σου «ἐκ τῆς καταβληθείσης ὑπέρ σοῦ τιμῆς, λάβε τοῦ ἀξιώματός σου τήν ἔννοιαν», στρέψε τό βλέμμα σου πρός τό ἀντάλλαγμα πού δόθηκε γιά τή δική σου ἐλευθερία καί ἀπαλλαγή ἀπό τό κράτος τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου καί γνώρισε τήν ἀξία σου. «Τῷ πολυτιμήτῳ αἵματι τοῦ Χριστοῦ ἠγοράσθης· σύνες σεαυτοῦ τῆς τιμῆς»[9].

* * * *

Ὅλα αὐτά δημιουργοῦν στόν ἄνθρωπο ὑποχρεώσεις πρός τόν ἑαυτό του καί τούς συνανθρώπους του. Ὑποχρεώσεις οἱ ὁποῖες, ὅταν μένουν ἀνεκπλήρωτες, ἑρμηνεύονται ὡς παραγνώριση τῶν βασικῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν γιά τόν ἄνθρωπο ὡς μέλους τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας, ὡς προσβολή τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας καί κυρίως ὡς ὕβρις πρός τόν ἴδιο τόν Δημιουργό, ὁ Ὁποῖος τόσο πολύ ἐτίμησε τόν ἄνθρωπο.

Ἀντίθετα, ὅταν οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεό, τόν ἑαυτό του καί τόν πλησίον του ἐκπληρώνονται· ὅταν νιώθει τούς ἄλλους ὄχι σάν τήν «κόλασή» του ἀλλά ὡς ἀδελφούς του, τότε ὁδηγεῖται στή λύση τοῦ προβλήματος

8. Μ. Βασιλείου, Περί Ἁγίου Πνεύματος, 61, PG 32,180, 128· Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Γένεσιν, Ὁμιλία 2, PG 54, 587.

9. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατά πλάτος 3, PG 31,916.

πού ταλανίζει τίς ἀνθρώπινες κοινωνίες στίς μέρες μας. Διότι ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει συναίσθηση τῆς καταγωγῆς του δέν λησμονεῖ ποτέ τήν πνευματική του ὑπόσταση καί ἀποστολή, ἀλλά τόν ὠθεῖ νά ζητεῖ «τά ἄνω», τόν ἴδιο τόν Θεό. Αὐτή δέ ἡ στροφή πρός τά ἄνω καί ἡ ἀναζήτηση τῶν πραγμάτων τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τό καύχημα καί τό μεγαλεῖο τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Ἡ συναίσθηση τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐπιβάλλει τήν ὑποχρέωση νά διατηρεῖ τήν ἀξιοπρέπειά του ὡς δημιουργήματος τοῦ Θεοῦ καί νά μή ἐπιτρέπει στόν ἑαυτό του νά πέφτει στήν τάξη τοῦ κτήνους. Σέβεται τήν τιμή καί τήν περιουσία τοῦ συνανθρώπου του. Ἀποφεύγει ἐνέργειες πού ἀδικοῦν καί προσβάλλουν τόν ἀδελφό του. Προτιμᾶ νά δίνει παρά νά παίρνει. Βιώνει τή θυσιαστική ἀγάπη ἡ ὁποία ἡμερεύει τούς ἀνθρώπους, φέρνει τήν ἑνότητα καί τήν ὁμοψυχία. Ἡ πλεονεξία δέν ἔχει θέση στή ζωή του, ὁπότε δέν χρειάζεται νά ὀργανώσει πολέμους προκειμένου νά ἁρπάξει αὐτά πού ἀνήκουν στούς ἄλλους καί οἱ ἄλλοι δέν κοιτάζουν πῶς νά ἀπολαύσουν τά ἀγαθά τοῦ Θεοῦ μέ τρόπο ἐγωϊστικό καί αὐταρχικό. Οἱ ἄλλοι γύρω του δέν εἶναι δοῦλοι πού ὀφείλουν νά τόν ὑπηρετοῦν. Εἶναι ἀδελφοί ἰσότιμοι, διότι ὅλοι μαζί ἀποτελοῦν τό ἕνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτό σημαίνει στήν πράξη ὅτι παύουν οἱ διακρίσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί ἡ διαίρεση σέ «ἡμετέρους» καί «ξένους». Ὅλοι γιά τόν ἀναγεννημένο χριστιανό ἔχουν τά ἴδια δικαιώματα στή ζωή καί στήν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν της.

Ὁ Χριστός λοιπόν μέ τή διδασκαλία Του ἀναδεικνύει τόν ἄνθρωπο ὡς πρόσωπο. Τόν καθιστᾶ ὄντως ἐλεύθερο, τοῦ χαρίζει ἁρμονία τῶν ψυχοσωματικῶν του δυνάμεων, τοῦ δίνει τή δυνατότητα νά ἀναπτύξει ὅλες τίς δυνάμεις του καί νά δημιουργεῖ γέφυρες ἐπικοινωνίας μέ τούς γύρω του συμβάλλοντας ἔτσι στήν ἀνάπτυξη κοινωνικῆς συνοχῆς.

Εὐχή καί προσευχή μας εἶναι: ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά συνειδητοποιήσουν τή θεία καταγωγή τους, τόν ὑψηλό προορισμό τους καί νά ἀγωνίζονται γιά τήν ὁλοκλήρωσή τους ὡς προσώπων ἀναπτύσσοντας κατά τόν καλύτερο δυνατό τρόπο τά χαρίσματα τοῦ Θεοῦ πού τούς δόθηκαν μέ τήν «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ δημιουργία. Ἡ ὠφέλεια θά εἶναι πολλαπλή. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ θά ἐπικρατεῖ παντοῦ καί τά προβλήματα πού θά παρουσιάζονται θά λύνονται μέσα σέ κλίμα ἀγάπης καί ἀλληλοκατανόησης.

ΚΑΤΟΙΚΗΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἀρχιμ. Ζαχαρία Ζάχαρου

Ἂν ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι μποροῦμε νά ἐκφράσουμε τήν παράδοση πού ὑπάρχει μέσα στήν Ἐκκλησία μας γύρω ἀπό τή διδασκαλία περί τοῦ προσώπου, θά φανεῖ ὁ ἀπόλυτα πνευματικός χαρακτήρας τῆς παραδόσεώς μας καί ὅτι τέτοια παράδοση δέν συναντᾶται πουθενά, σέ καμιά ἄλλη θρησκεία ἤ σέ κανένα ἄλλο φιλοσοφικό σύστημα, σέ καμιά ψυχολογία ἤ φιλολογία τοῦ κόσμου τούτου. Εἴμαστε ὅλοι δημιουργημένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καί καθ' ὁμοίωσίν Του, δηλαδή δυνάμει πρόσωπα. Πραγματοποιημένα πρόσωπα, κι ἐκεῖ ὄχι στήν πλήρη τελειότητα, εἶναι οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας. Μέσα στήν Ἐκκλησία μᾶς δίνεται ἡ δυνατότητα νά πραγματοποιήσουμε αὐτή τήν πληρότητα καί νά ἔχουμε αὐτή τήν ἐμπειρία τοῦ προσώπου, πού εἶναι ἐμπειρία καρδιακή, εἶναι πλατυσμός χάριτος, πλατυσμός καρδίας.

Τέλειο πρόσωπο, ὅπως μᾶς ἀποκαλύφθηκε, εἶναι ὁ Μονογενής Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστός, πού συμπεριέλαβε μέσα του ὅλο τόν Ἀδάμ καί ἔσωσε ὅλο τόν κόσμο. Αὐτός εἶναι τό ἀληθινό πρόσωπο, κατ' εἰκόνα τοῦ ὁποίου πλαστήκαμε καταρχάς. Ἀλλά καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπο, διότι πλάστηκε, ὅπως εἴπαμε, κατ' εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ κι ἔχει μέσα του αὐτή τή δυνατότητα νά δεχθεῖ τόν εὐαγγελικό λόγο, νά βαστάσει τό ὄνομά Του, νά κοινωνήσει τή δύναμη τοῦ μυστηρίου Του. Πῶς ἐκφράστηκε αὐτό τό πρόσωπο, τό τέλειο πρόσωπο, πού εἶναι γιά μᾶς ἡ ἄφθαστη τελειότητα, ὁ Χριστός; Μέ τήν εἰς τέλος ἀγάπη Του. Δηλαδή, μέ τήν ἀγάπη πού ἔδειξε νά δεχθεῖ τήν κένωση καί τήν ταπείνωση αὐτῆς τῆς θυσίας, πού ἦρθε στόν κόσμο καί προσέφερε πάνω στόν Γολγοθά. Ἔτσι, τό περιεχόμενο τοῦ ἀληθινοῦ προσώπου εἶναι ὁ Χριστός, εἶναι ἡ ἀγάπη του γιά ὅλο τόν κόσμο, ἡ ἀγάπη του εἰς τέλος, ἡ ἀγάπη του πού σώζει.

Τώρα, τό περιεχόμενο τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ποιό εἶναι; Εἶναι νά ἀποκτήσει ἀγάπη πρός τόν Θεό, πού νά φθάνει μέχρι τό αὐτομῖσος. Δη-

Ὁμιλία πού ἔγινε κατά τή διάρκεια τοῦ Ἐργαστηρίου Νέων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου στόν Ἱερό Ναό Ἁγίας Βαρβάρας (Ἀγλαντζιᾶς) στίς 7 Φεβρουαρίου 2015.

λαδή, νά ἀγαπᾶ τόσο πολύ τόν Θεό καί νά ἔχει τέτοιο πόθο νά τόν εὐχαριστήσει, πού νά μισεῖ ὁτιδήποτε μέσα του ἀντιστέκεται σ' αὐτό τόν πόθο νά εὐχαριστήσει τόν Θεό ὅπως τοῦ πρέπει καί ὅπως χρεωστεῖ. Καί ἐπομένως, τό περιεχόμενο τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ὅταν φθάσει σέ μία σχετική τελειότητα, εἶναι ἡ ἀγάπη μέχρι τό αὐτομῖσος. Βεβαίως, κανένας δέν γεννιέται σ' αὐτό τόν κόσμο ὡς τέλειο πρόσωπο, ἀλλά ἡ Ἐκκλησία μᾶς δίνει ὅλα τά μέσα γιά νά φτάσουμε σ' αὐτό τό πλήρωμα. Μᾶς δίνει ὅλα τά μέσα γιά νά καλλιεργήσουμε τήν καρδιά μας σέ τέτοιο βαθμό, πού νά πλατυνθεῖ καί νά χωρέσει ὅπως τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως ὁ Χριστός ἦρθε στόν κόσμο μέ μία σκέψη: «ἦκω ὁ Θεός τοῦ ποιῆσαι τό θέλημά σου», πού παρουσιάζει τόν Χριστό νά μπαίνει στήν οἰκουμένη μ' ἕνα πόθο, νά ἐκπληρώσει τό θέλημα τοῦ Οὐρανίου Πατρός, τή σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀνεβαίνει στόν Γολγοθά, μᾶλλον προσέρχεται στή Γεθσημανή μ' αὐτό τόν πόθο μέχρι αἱματηροῦ ἱδρώτα, νά σωθεῖ ὅλος ὁ κόσμος. Ἀνεβαίνει στόν Σταυρό, στόν Γολγοθά μ' αὐτό τόν πόθο καί αὐτή τήν προσευχή γιά τή σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου. Κατεβαίνει στόν Τάφο μέ τό ἴδιο περιεχόμενο στήν καρδιά του, ὅλους τούς λαούς τῆς γῆς καί τή σωτηρία τους. Ὅταν ἀναστήθηκε, βεβαίως, τήν τρίτη ἡμέρα, ἀναστήθηκε μέ τό ἴδιο περιεχόμενο, καί μᾶς ἔδειξε τήν ἀληθινή διάσταση τοῦ προσώπου. Ὁ δεύτερος Ἀδάμ, στό πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἀνακεφαλαιώθηκαν τά σύμπαντα.

Ἔτσι, λοιπόν, καί ὁ ἄνθρωπος μέσα στήν Ἐκκλησία πραγματοποιεῖται συνεχῶς, αὐξάνει ὡς πρόσωπο καί αὐτή ἡ ἐμπειρία εἶναι καρδιακή. Ἀρχίζει στήν ἀρχή μέ μία καύση τῆς καρδίας, ὅταν μετανοοῦμε γιά τίς ἁμαρτίες μας, γιά τή φτώχειά μας τήν πνευματική, γιά τήν πτώση μας – ἔχουμε πέσει πολύ χαμηλά, «ἐπτωχεύσαμε σφόδρα» - καί μετανοοῦμε καί γίνεται αὐτή ἡ καύση στήν καρδιά μας καί σιγά σιγά αὐτή ἡ καύση καθαρίζει τήν καρδιά μας, ἑλκύει τή χάρη τοῦ Θεοῦ· ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀφήνει τά ἴχνη τῆς παρουσίας του στήν καρδιά μας καί αὐτά τά ἴχνη τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ σιγά σιγά χτίζουν τόν ναό τόν ἅγιο τοῦ Θεοῦ μέσα στήν καρδιά μας, τήν αἴσθηση τοῦ ζῶντος Θεοῦ. «Τί εἶναι ἄνθρωπος;» λέγει ἡ Γραφή. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτός πού ἔχει βαθιά καρδιά μέ νοερή καί πνευματική αἴσθηση, δηλαδή ἄνθρωπος - πρόσωπο εἶναι ἐκεῖνος πού ἔχει μία βαθιά καρδιά, δηλαδή μία βαθιά αἴσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ μέσα μας, μία νοερή καί πνευματική αἴσθηση τοῦ Θεοῦ μέσα μας.

Ὅλος ὁ ἀγῶνας μας μέσα στήν Ἐκκλησία εἶναι πώς νά καλλιεργήσουμε τήν καρδιά μας, νά τήν καθαρίσουμε, νά τήν οἰκοδομήσουμε, νά τήν στηρίξουμε νά τήν φωτίσει ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὥστε νά γνωρίσουμε ἀληθινά σέ ποιόν πιστεύουμε, σέ ποιόν ἀνήκουμε καί νά τόν ἀγαπᾶμε,

νά εἴμαστε ἑνωμένοι μέ τόν σύνδεσμο τῆς ἀκατάλυτης ἀγάπης, τῆς ταπεινῆς ἀγάπης. Ἔτσι, λοιπόν, ὅλη ἡ κουλτούρα τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι πώς νά καλλιεργήσουμε τήν καρδιά μας, νά τήν καθαρίσουμε, ὥστε νά πλατυνθεῖ μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ καί νά χωρέσει μέσα της ὅλο τόν οὐρανό, δηλαδή ὅλη τή χάρη τοῦ Θεοῦ καί μ' αὐτή τή χάρη νά ἀγκαλιάσει ὅλο τόν κόσμο ἀπ' ἀρχῆς τῆς δημιουργίας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καί νά τόν παρουσιάζει ἀνά πάσα στιγμή καί ὥρα στόν Θεό μέ τή δέηση τῆς μεσιτείας, δηλαδή νά τόν προσάγει στόν Θεό μέ τή μεσιτεία τῆς προσευχῆς του.

Ἀληθινά πρόσωπα εἶναι οἱ ἅγιοι, πού ἔχουν αὐτή τήν πρεσβεία ὑπέρ ὅλου τοῦ κόσμου. Συνεχῶς ἐπικαλούμαστε τίς πρεσβεῖες τῶν ἁγίων, διότι οἱ ἅγιοι ἔγιναν ἀληθινά πρόσωπα μέσα στήν Ἐκκλησία καί ἀγκάλιασαν μέ τήν ἀγάπη. Πρῶτα μίσησαν τόν ἑαυτό τους, δηλαδή καθετί πού ἀντιστεκόταν στή σχέση πού εἶχαν μέ τόν Θεό καί μετά ἡ καρδιά τους πλατύνθηκε καί μ' αὐτή τήν ἀγάπη ἀγκάλιασαν τά σύμπαντα. Ἔτσι, λοιπόν, μέσα στήν Ἐκκλησία ἔχουμε αὐτή τή δυνατότητα νά καλλιεργήσουμε τήν καρδιά μας καί νά γνωρίσουμε τόν βαθύ ἄνθρωπο τῆς καρδιᾶς. Αὐτή εἶναι ἡ ἀληθινή ἐμπειρία τοῦ προσώπου.

Τώρα, μοῦ ἔρχεται στό νοῦ κάτι ἄλλο πού εἶπε ὁ γέροντας καί πού ἀνέφερα σήμερα τό πρωί στή λειτουργία. Ὁ γέροντάς μου ἔλεγε:

«Ὅταν μιλᾶς σέ νέους, νά τούς ἐνθαρρύνεις στήν ἐξομολόγηση καί νά τούς ἐνθαρρύνεις νά ἐξομολογοῦνται ἐκεῖνα τά πράγματα γιά τά ὁποῖα ντρέπονται, καί αὐτή ἡ ντροπή πού θά ὑπομείνουν στήν ἐξομολόγηση θά μετατραπεῖ σέ δύναμη πού θά νικήσει τά πάθη καί τήν ἁμαρτία». Ἔτσι, λοιπόν, ἀρχίζουμε αὐτή τή διαδικασία τῆς ἀναπτύξεώς μας ὡς πρόσωπα μέ τό μυστήριο τῆς μετανοίας καί ἐξομολογήσεως. Πῶς γίνεται αὐτή ἡ μεταποίηση τῆς ντροπῆς πού αἰσθανόμαστε στήν ἐξομολόγηση σέ δύναμη ζωῆς ἀκαταλύτου, πού νικᾶ τά πάθη καί τήν ἁμαρτία; Εἶναι πολύ ἁπλό τό θέμα. Ὁ Χριστός μᾶς ἔσωσε μέ τόν σταυρό τῆς αἰσχύνης, δηλαδή ὑπέμεινε τόν σταυρό τῆς ντροπῆς· τότε ἦταν ὄνειδος ὁ σταυρός, ἦταν ἡ μεγαλύτερη καταδίκη τῶν κακούργων. Καί ὑπέμεινε αὐτό, αὐτή τή ντροπή, γιά νά μᾶς ἐλευθερώσει ἐμᾶς ἀπό τή ντροπή τῆς ἁμαρτίας, στήν ὁποία πέσαμε. Κι ἐμεῖς κάθε φορά πού στή ζωή μας ὑπομένουμε ντροπή γιά νά συμφιλιωθοῦμε μέ τόν Θεό στό μυ-

στήριο τῆς ἐξομολογήσεως, ὁ Κύριος τό θεωρεῖ ὡς ἔκφραση εὐχαριστίας γιά τή ντροπή πού ἐκεῖνος ὑπέμεινε γιά μας καί μᾶς μεταδίδει τή χάρη του. Γι' αὐτό καί κάθε φορά πού κάνουμε μία εἰλικρινῆ, ταπεινή ἐξομολόγηση, αἰσθανόμαστε ἀνανεωμένοι καί εἶναι πολύ μεγάλο τό μυστήριο.

Ὁ ἐξομολογούμενος, αὐτός πού ἐξομολογεῖται ταπεινά, ἔχει μέ τό μέρος του ὄχι μόνο τόν Θεό, ἀλλά καί ὅλο τόν οὐρανό τῶν ἁγίων καί ἔτσι μπαίνει σ' αὐτή τήν κοινωνία ὅλων τῶν ἁγίων, στήν κοινωνία τῶν χαρισμάτων, διότι ὅπως λέει ὁ ἀπ. Παῦλος στήν πρός Ἐφεσίους ἐπιστολή, ἄν δέν ἀνήκουμε σ' αὐτή τήν κοινωνία, ἄν δέν μποῦμε σ' αὐτή τήν κοινωνία μέσω τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας, δέν θά ἐξισχύσουμε νά καταλάβουμε, νά συλλάβουμε τό βάθος, τό ὕψος, τό πλάτος καί τό μῆκος τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Βλέπετε, λοιπόν, πώς μέ τό μυστήριο τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καί τῆς μετανοίας κάνουμε τήν εἴσοδό μας σ' αὐτή τήν πορεία τῆς προσωπικῆς μας ἀναπτύξεως, τῆς καρδιακῆς μας ἀναπτύξεως, γιά νά βροῦμε τήν καρδιά μας, νά τήν καθαρίσουμε, γιά νά φωτιστεῖ, γιά νά πλατυνθεῖ καί νά χωρέσει μέσα της ὅλο τόν κόσμο καί νά τόν φέρει μπροστά στόν Θεό μέ τή δέηση τῆς μεσιτείας.

Ὅπως λένε στούς βίους τῶν ἁγίων, ὅλες οἱ ἀσκήσεις μέσα στήν Ἐκκλησία δέν εἶναι παρά ἕνα γύμνασμα γιά νά φτάσουμε σ' αὐτό τόν τρόπο προσωπικῆς ὑπάρξεως, νά φτάσουμε σ' αὐτή τήν ἐμπειρία τῆς ἀληθινῆς ὑποστάσεως, τοῦ προσώπου. Γιά παράδειγμα, στόν μοναχισμό στόν ὁποῖο ἀνήκω, ἀνήκω σέ μία ἀδελφότητα, εἴμαστε σαράντα πρόσωπα, ἄς ποῦμε. Ἄν κάθε φορά πού παρουσιάζομαι μπροστά στόν Θεό, μέσα στήν καρδιά μου φέρω καί τά σαράντα πρόσωπα χωρίς νά λείπει οὔτε ἕνα ἀπ' αὐτά στήν προσευχή μου μπροστά στόν Θεό, αὐτό εὐαρεστεῖ τόν Θεό καί σιγά σιγά ὁ Θεός δίνει στόν μοναχό τή χάρη μία μέρα νά πλατυνθεῖ ἡ καρδιά του καί νά χωράει ὄχι μόνο τά σαράντα πού εἶναι ἡ ἀδελφότητα σ' ἐκεῖνο τό μέρος, ἀλλά καί ὅλη τήν κτίση, ὅλη τήν οἰκουμένη.

Γενικά, πῶς μπαίνει ὁ ἱερέας σ' αὐτό τόν ὑποστατικό τρόπο, πῶς γίνεται πρόσωπο; Ἄν στήν καρδιά καί στά χείλη του συνεχῶς φέρει τά ὀνόματα τῶν ἐνοριτῶν του καί προσεύχεται καί μνημονεύει τούς ἐνορίτες του. Σιγά σιγά αὐτό θά φέρει μεγάλη χαρά στόν ἱερέα καί θά πλατυνθεῖ ἡ καρδιά του καί θά δέεται γιά τή σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶναι πολλές οἱ ἀσκήσεις μέσα στήν Ἐκκλησία πού μᾶς μαθαίνουν νά φτάσουμε σ' αὐτό τόν προσωπικό τρόπο ὑπάρξεως, νά ζήσουμε ἀληθινά τί εἶναι πρόσωπο, δηλαδή ὅπως ἔζησαν ὅλοι οἱ ἅγιοι καί νά ἑνωθοῦμε κι ἐμεῖς μαζί τους, ὥστε «σύν πᾶσι τοῖς Ἁγίοις» νά μπορέσουμε νά συλλάβουμε τό βάθος καί τό ὕψος, τό πλάτος καί τό μῆκος τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι τέλος νόμου. «Τέλος νόμου Χριστός εἰς δικαιοσύνην παντί τῷ πιστεύοντι».

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

Πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
Θεολόγου – Ψυχιάτρου

Αὐτά πού θά προσπαθήσουμε νά ποῦμε εἶναι ἕνας συνδυασμός θεολογικῶν ἐννοιῶν μέ τίς ψυχολογικές πραγματικότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς καί τοῦ σύγχρονου κόσμου, ἔτσι ὥστε τήν ἐμπειρική καί τήν ἐπιστημονική γνώση νά τήν χρησιμοποιήσουμε πρός ὄφελος μίας θεολογικῆς καταρτίσεως καί μίας πνευματικῆς προόδου.

Ἡ λέξη ‘πρόσωπο’ στή θεολογία μας ἔλαβε σημασία ἰδιαίτερη, διότι χρησιμοποιήθηκε γιά νά περιγράψει καί τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ· μιλοῦμε γιά τά τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἔλαβε περιεχόμενο βαθύ, ἅγιο καί αὐτή ἡ ἁγιότητα τοῦ προσώπου, τό βάθος, τό ὕψος καί τό πλάτος, πού λέει ὁ ἀπ. Παῦλος, ἐπηρέασε κατά συνέπεια καί τήν ἀντίληψη γιά τό ἀνθρώπινο πρόσωπο, δεδομένου ὅτι τό ἀνθρώπινο πρόσωπο εἶναι πλασμένο κατ’ εἰκόνα Θεοῦ.

Ἐν συντομία, γιά νά ὁρίσουμε, ὅσο εἶναι ἐφικτό, τί εἶναι αὐτό πού συνιστᾶ τό ἀνθρώπινο πρόσωπο, θά ξεχωρίσουμε τρεῖς ἰδιότητες τοῦ κατ’ εἰκόνα, δηλαδή τῆς δωρεᾶς πού ὁ Θεός χάρισε στόν ἄνθρωπο καί αὐτές εἶναι ἡ **ἀγάπη**, ἡ **ἐλευθερία** καί ἡ **δημιουργικότητα**. Ἰδιότητες, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζουν τά θεῖα πρόσωπα καί ὑπό ἀναλογίες καί ὑπό μεγάλους περιορισμούς βεβαίως, χαρακτηρίζουν καί τόν ἄνθρωπο καί τόν διαφοροποιοῦν ἀπό τά ζῶα.

Στόν ἄνθρωπο δόθηκε ὡς δῶρο, ὡς χάρισμα, ἡ δυνατότητα νά

Ὁμιλία πού ἔγινε κατά τή διάρκεια τοῦ Ἐργαστηρίου Νέων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου στόν Ἱερό Ναό Ἁγίας Βαρβάρας (Ἀγλαντζιᾶς) στίς 7 Φεβρουαρίου 2015.

ἀγαπᾶ, ἡ δυνατότητα νά εἶναι ἐλεύθερος καί ἡ δυνατότητα νά εἶναι δημιουργικός. Ὅμως, τό γεγονός ὅτι διαθέτουμε αὐτές τίς δυνατότητες, δέν μᾶς καθιστᾶ αὐτομάτως καί ὁλοκληρωμένα πρόσωπα. Εἴμαστε πρόσωπα ἐν δυνάμει, εἴμαστε πρόσωπα ἐν τῇ δημιουργίᾳ τους, ἐν τῇ γενέσει τους, εἴμαστε σέ μία πορεία. Καλούμαστε νά ζήσουμε μέ ἕνα τέτοιο τρόπο, ὥστε νά ἀναπτύξουμε τό δυναμικό αὐτό πού μᾶς δόθηκε καί νά καταστοῦμε πλήρη πρόσωπα.

Ἔτσι, θά λέγαμε ὅτι κατά ἕνα παράδοξο τρόπο ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπο, ἀλλά ὄχι ἀκόμη· καί εἶναι καί δέν εἶναι ἀκόμη. Εἶναι ὡς πρός τή δωρεά πού τοῦ δόθηκε, ἀλλά δέν ἔχει ἀκόμη ἀναπτύξει ὅλο τό δυναμικό τοῦ προσώπου. Εἶναι ἀκριβῶς τό ἴδιο μέ αὐτό τό ὁποῖο λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἤδη ἅγιος καί δέν εἶναι. Εἶναι ἅγιος μετά τό ἅγιο Βάπτισμα καί τό Χρίσμα, διότι ἐνσωματώθηκε στόν Ἅγιο, στόν Χριστό, ἔλαβε καί Ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλά δέν εἶναι ἀκόμη ἅγιος, ἔχει πολλή δουλειά, πολύ δρόμο μπροστά του ὡς πρός τό νά ἀναπτύξει τίς δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού τοῦ δόθηκαν μέ τή μορφή τῶν ἀρετῶν καί ἔτσι νά ὁμοιάσει πρός τόν Ἅγιο.

Ἑπομένως, ἄν ἀπό αὐτή τή θεολογική πραγματικότητα θέλουμε νά περάσουμε στήν καθ᾽ ἡμέρα πράξη καί τή ζωή μας, πού περιλαμβάνει τά πάντα, τήν προσωπική μας ζωή, τήν οἰκογενειακή, τίς κοινωνικές σχέσεις, ἐκεῖνο τό ὁποῖο θά χρειαστεῖ νά ἀναρωτηθοῦμε εἶναι κατά πόσο ἡ ζωή μας συμβάλλει καί σέ ποιό βαθμό καί μέ ποιούς τρόπους στό νά γίνουμε ὄντως πρόσωπα, δηλαδή νά ἀναπτυχθοῦν αὐτές οἱ τρεῖς ἰδιότητες ὅσο τό δυνατόν περισσότερο, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλευθερία καί ἡ δημιουργικότητα. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν τριῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων δέν ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά ἀπό ἐμᾶς γιά τόν ἁπλό λόγο ὅτι δέν ξεκινοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπό τήν ἴδια ἀφετηρία. Π.χ. νά φέρω ἕνα ἀκραῖο παράδειγμα: ἔχουμε τήν ψυχική διαταραχή, τίς ψυχικές νόσους· ὅταν αὐτές προσβάλλουν κάποιο ἄνθρωπο, ἐπηρεάζουν σέ σημαντικό βαθμό τήν ἱκανότητά του νά εἶναι ἐλεύθερος, ἤ νά εἶναι δημιουργικός, ἤ νά ἀγαπᾶ. Ἀλλά καί χωρίς νά φτάσουμε στίς ψυχικές διαταραχές, οἱ συνθῆκες ὑπό τίς ὁποῖες μεγαλώνει κανείς, τά τραύματα τῆς ζωῆς του, οἱ περιορισμοί πού θέτει ἡ οἰκογένειά του, οἱ χαρακτῆρες τῶν γονέων του, οἱ οἰκονομικές συνθῆκες, ἡ σχέση πού ἀναπτύχθηκε μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας, τά ἔκτακτα γεγονότα τῆς ζωῆς, ἀρρώστιες καί θάνατοι, ὅλα αὐτά ἐπηρεάζουν, ἄλλοτε θετικά καί ἄλλοτε ἀρνητικά, τήν ἀνάπτυξη τῶν τριῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων.

Ἐνῶ, σέ γενικές γραμμές παρατηροῦμε κάποιους ψυχολογικούς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἐπαναλαμβάνονται καί ἔτσι μποροῦν νά περιγραφοῦν, καί ξέρουμε περίπου πῶς δρᾶ ἕνα γεγονός πάνω στόν ἄνθρωπο, ἐν τούτοις καί αὐτές οἱ ἐπιπτώσεις δέν εἶναι ἀπόλυτες. Ἔχω γνωρίσει ἕνα ἡλικιωμένο ἱερομόναχο, πολύ ἐνάρετο ἄνθρωπο, πού ἔχει βοηθήσει χιλιάδες ἀνθρώπους στή ζωή του καί ὁ ὁποῖος ὅταν ἦταν παιδί μεγάλωσε σέ μία οἰκογένεια πού ἐπικρατοῦσε ἡ βία, διότι ὁ πατέρας του ἦταν ἀλκοολικός καί ἀπειλοῦσε νά σκοτώσει τή μητέρα, καί τά παιδιά ἔβλεπαν αὐτές τίς σκηνές. Καί μέσα ἀπ' αὐτή τήν οἰκογένεια ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἐξελίχθηκε ὅπως ἐξελίχθηκε. Δηλαδή, ποτέ δέν εἶναι ἀπόλυτη ἡ ἔκβαση καί γνωστή ἐκ τῶν προτέρων, τῶν περιοριστικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς πάνω στήν ἐξέλιξη τοῦ προσώπου. Γιατί; Διότι παρεμβαίνει ἕνας παράγων, ὁ ὁποῖος δέν μπορεῖ νά μελετηθεῖ ἀπό καμία ἐπιστήμη. Ὁ παράγων τῆς ἐλευθερίας. Δέν ὑπάρχει καμία ἐπιστήμη πού νά μελετᾶ τήν ἐλευθερία, ἄν τό προσέξετε αὐτό. Ὅλες οἱ ἐπιστῆμες μελετοῦν νόμους, ἐπαναλαμβανόμενους νόμους. Ἔτσι, λοιπόν, σέ γενικές γραμμές γνωρίζουμε τίς ἐπιπτώσεις τῶν ἐμπειριῶν τῆς ζωῆς πάνω στό ἀνθρώπινο πρόσωπο, ἀλλά χωρίς αὐτό νά εἶναι ἀπόλυτο, διότι ἔχουμε καί ἀνατροπές· καί, βέβαια, σύν αὐτά πού ἐργάζεται ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τώρα, ἄν θά θέλαμε νά ἐπικεντρωθοῦμε λίγο περισσότερο στόν σύγχρονο κόσμο, τότε θά εἴχαμε νά παρατηρήσουμε διάφορα, ἀπό τά ὁποῖα σταχυολογῶ μερικά, διότι ὁ χρόνος δέν ἐπιτρέπει νά τά ἐξαντλήσουμε ὅλα. Π.χ. παρατηροῦμε μία ὑπερβολική, ραγδαία αὔξηση τῶν παραγόντων τῆς ἐξωτερικῆς ἐλευθερίας. Στήν ἐποχή μας οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε πολύ περισσότερη ἐξωτερική ἐλευθερία ἐπιλογῶν σέ σύγκριση μέ τριάντα χρόνια πρίν, ἑκατό χρόνια πρίν. Ἔχουμε τήν ἐλευθερία γιά πολλές ἐπιλογές ὡς πρός τό τί θά κάνουμε στή ζωή μας. Φανταστεῖτε στήν παραδοσιακή κοινωνία οἱ ἄνθρωποι δέν ἦταν ἐλεύθεροι μ' αὐτή τήν ἔννοια· δέν μποροῦσε καθένας πού ἤθελε νά μορφωθεῖ νά πάει νά μορφωθεῖ. Δέν μποροῦσε νά ἐπιλέξει πολλές φο-

ρές τή σύντροφο κιόλας – μπορεῖ νά κανόνιζαν οἱ γονεῖς ποιόν θά πάρει γιά σύντροφο τό παιδί τους.

Σήμερα ἔχουμε πάρα πολλές ἐξωτερικές ἐπιλογές καί λιγότερες καταπιέσεις ἐξωτερικές καί οἱ γονεῖς λιγότερο καταπιέζουν τά παιδιά τους σέ σύγκριση μέ τό παρελθόν καί δέν ἔχουμε κατακτητές καί διάφορα ἄλλα πράγματα. Παρατηρεῖ ὅμως κανείς αὐξημένη τήν ἐσωτερική ἀνελευθερία. Πῶς ἔγινε αὐτό; Δέν ἔγινε μέ τόν βίαιο τρόπο, δηλαδή νά ἔρθουν ἐχθροί ἀπ' ἔξω, ἀντίπαλοι νά πάρουν τήν ἐλευθερία μας, ἔγινε μ' ἕνα γλυκό, εὐχάριστο καί ὕπουλο τρόπο, διότι μέσα στήν κοινωνία τῆς κατανάλωσης, τήν κοινωνία τῆς εὐμάρειας, ἀναπτύχθηκαν τέτοιες συνθῆκες πού ὁ ἄνθρωπος νά παραδώσει τήν ἐλευθερία του μέ τήν θέλησή του καί νά τήν χάσει σέ ἐκεῖνα τά ὁποῖα τόν αἰχμαλωτίζουν. Κι αὐτά εἶναι εὐχάριστα πράγματα, δηλαδή τά ἀντικείμενα κατανάλωσης. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι στήν ἐποχή μας κορυφώθηκαν οἱ ἐξαρτήσεις, οἱ ἐθισμοί, ὄχι μόνο ἀπό οὐσίες, κι ἀπό ἄλλα πράγματα, ἠλεκτρονικούς ὑπολογιστές, ἀγορές καί γενικότερα ἀπό τήν κοινωνία τῆς κατανάλωσης καί τοῦ θεάματος.

Ἔχουμε, λοιπόν, στήν προσπάθεια γιά τήν ὁλοκλήρωση τοῦ προσώπου ἐμπόδια πού παρεμβάλλει ἡ σύγχρονη ἐποχή μέ τίς ἐξελίξεις πού ὑπάρχουν στόν δυτικό κόσμο, στόν ὁποῖο συμμετέχουμε. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ὑπερβολική ἀπόλαυση, θά λέγαμε, πού κυριαρχεῖ στήν ἐποχή μας, μπορεῖ νά ὑπονομεύσει καί τήν ἀγάπη. Διότι ὁ ἄνθρωπος ἐθιζόμενος στήν ἀπόλαυση σιγά-σιγά χάνει τήν ἱκανότητα ν' ἀγαπᾶ. Κάνοντας ὡς σκοπό τῆς ζωῆς του νά ἀντλεῖ ὅσο τό δυνατόν περισσότερη ἀπόλαυση, αὐτό ἀρχίζει νά μειώνει τή ἱκανότητά του ν' ἀγαπᾶ, διότι ἡ ἀγάπη ἀπαιτεῖ ἄλλες προδιαγραφές, ἄλλες ἱκανότητες, οἱ ὁποῖες ἀτονοῦν στόν βαθμό πού κάποιος παραδίδεται σέ ἀναζήτηση τῆς ἀπόλαυσης. Καί αὐτό τό βλέπουμε ἀρκετά συχνά στίς ἀνθρώπινες σχέσεις καί κυρίως στά ζευγάρια καί στίς οἰκογένειες, ὅπου βλέπει κανείς νά μήν ξέρουν οἱ ἄνθρωποι πώς νά βοηθήσουν τή σχέση τους καί νά τήν βελτιώσουν. Μέχρι τό ἀκραῖο σημεῖο πού φθάνει κανείς στίς διαπροσωπικές του σχέσεις καί στόν ἔρωτα νά καταναλώνει ἀνθρώπους. Δέν καταναλώνει δηλαδή ὑλικά ἀγαθά ἤ ἐμπειρίες μόνο, ἀλλά καταναλώνει τούς ἴδιους τούς ἀνθρώπους. Καί πολλές φορές ὄχι μέ κακή πρόθεση. Δηλαδή χάνει στό τέλος τήν ἱκανότητα ν' ἀγαπᾶ.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο μπορεῖ νά ἐπηρεαστεῖ καί ἡ δημιουργικότητα στήν ἐποχή μας. Ὄχι ἡ δημιουργικότητα ὑπό τήν ἔννοια τῆς παραγωγῆς κάποιου ἔργου, διότι σήμερα οἱ ἄνθρωποι σέ σύγκριση μέ πρίν πενήντα χρόνια παραδείγματος χάριν ἄν τό συγκρίνετε, εἶναι ἀσυγκρίτως πιό δημιουργικοί, ἐξελίσσονται, μορφώνονται, παίρνουν

πτυχία, ἀνοίγουν ἐπιχειρήσεις, κάνουν διάφορα πράγματα, τά ὁποῖα κατά κόσμον μετρᾶνε, εἶναι δημιουργικά. Ἀλλά τήν ἴδια ὥρα πού κάνουν αὐτά, ἐνδέχεται νά ἀποδειχθοῦν πολύ ἀποτυχημένοι στήν προσωπική τους ζωή. Γιατί; Διότι ἡ ὕψιστη μορφή δημιουργικότητας εἶναι οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις. Ἡ ἱκανότητα νά διατηρεῖς σωστές φιλίες, ἡ ἱκανότητα νά κάνεις ἕνα πετυχημένο γάμο, ὁ ὁποῖος θά ἐξελίσσεται διαρκῶς εἰς βάθος, ἡ ἱκανότητα νά φτιάξεις ὄμορφες σχέσεις μέ τά παιδιά σου. Καί γι' αὐτό, τό πόσο καλός σύζυγος ἤ πόσο καλός γονέας θά εἶναι κάποιος δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τά πτυχία πού ἔχει καί ἀπό τά χρήματα πού ἔχει ἐπίσης. Αὐτό τό ζοῦμε καθημερινά.

Αὐτή ἦταν μία ἁπλῶς δειγματοληπτική ἐπισκόπηση τῶν ἐξελίξεων τῆς ἐποχῆς μας σχετικά μέ τήν ἐπίπτωσή της στήν ἀγάπη, τήν ἐλευθερία καί τή δημιουργικότητα. Ἐκεῖνο τό ὁποῖο θά χρειαστεῖ νά πῶ κλείνοντας εἶναι ὅτι χρειάζεται νά ἐξετάζουμε τό πώς, ὁ νέος ἄνθρωπος κυρίως, θά μπορέσει, καί πώς θά τόν βοηθήσουμε, νά ἀναπτύξει καί τήν ἱκανότητα ν' ἀγαπᾶ, (σωστά, γιατί ὑπάρχει καί νοσηρή ἀγάπη, ὄχι μόνο ὑγιής), καί τήν ἱκανότητα νά εἶναι ἐσωτερικά ἐλεύθερος καί τήν ἱκανότητα νά εἶναι δημιουργικός, ἔτσι ὥστε νά ὁλοκληρώνεται ὡς πρόσωπο. Διότι ὅλοι οἱ κοινωνικοί χῶροι θά ἔπρεπε κανονικά, (αὐτή εἶναι ἡ κλήση μας ἀπό τόν Θεό, πού μᾶς χάρισε αὐτή τή ζωή), νά εἶναι χῶροι ἀνάπτυξης τοῦ προσώπου. Ἡ οἰκογένεια θά πρέπει νά εἶναι ὁ χῶρος, ὅπου τό πρόσωπο ἀναπτύσσεται μέ στόχο τήν ὁλοκλήρωσή του μέ τή μορφή τῆς ἁγιότητας. Ἡ ὁλοκλήρωση τοῦ προσώπου εἶναι ἡ ὁμοίωση μέ τόν Θεό, ὅπως εἴπαμε. Ἑπομένως, ἡ οἰκογένεια χρειάζεται πρός τά ἐκεῖ νά ἀποβλέπει. Τό σχολεῖο χρειάζεται πρός τά ἐκεῖ νά ἀποβλέπει. Οἱ διάφοροι κοινωνικοί χῶροι καί ἄλλοι πρός τά ἐκεῖ. Αὐτό δέν εἶναι μία ἀνέφελη πορεία, τό ξέρουμε καλά. Ὑπάρχουν ἀντιξοότητες, ἀλλά τό νά μπορεῖ ὁ νέος ἄνθρωπος νά ξεπερνᾶ τίς ἀντιξοότητες καί, ὅπως ὁ πνευματικός αὐτός πού ἀνέφερα πρίν, τό νά μπορεῖ ἀκόμη καί τίς ἀντιξοότητες νά τίς ἐξουδετερώνει καί νά τίς χρησιμοποιεῖ πρός ὄφελος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ προσώπου, αὐτό πρέπει νά εἶναι μία ἱκανότητα, τήν ὁποία ἡ ζωή ἡ ἴδια θά χρειαστεῖ νά δώσει στό νέο ἄνθρωπο. Δηλαδή δέν τοῦ δίνει μόνο, δέν καλεῖται νά δώσει μόνο στό παιδί κανείς καί στό νέο ἄμεση βοήθεια, ἄμεση ὡς πρός τό περιεχόμενο, ἀλλά νά τοῦ δώσει τήν ἱκανότητα ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος νά βελτιώνει διαρκῶς τήν πορεία πρός τό νά γίνει πρόσωπο.

Η ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΜΑΣ ΖΩΗ

«Εἰρήνευσε ἐσὺ
καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι θὰ εἰρηνεύσουν μαζί σου»
Ἁγ. Σεραφείμ τοῦ Σαρώφ

Πρωτ. Ἠλία Κουτραφούρη
Θεολόγου

Ἀποτελεῖ κοινὴ διαπίστωση ὅτι ὁ σύγχρονος δυτικὸς πολιτισμὸς ἔχει ὁδηγήσει τὴν ἀνθρωπότητα σὲ καταστροφικὰ ἀδιέξοδα, καθὼς ὄχι μόνο ἔχει στηριχθεῖ σὲ ψευδεῖς θεωρήσεις περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου καὶ συνεπῶς ὁ τρόπος ζωῆς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρία του εἶναι αὐτοκαταστροφικός, ἀλλὰ ἐπιπλέον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐπίμονη τάση γιὰ ὁλοκληρωτικὴ ἐπιβολὴ στὶς κοινωνίες καὶ στὶς συνειδήσεις. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτὴ γίνεται συστηματικὰ καὶ μέσα ἀπὸ πολλοὺς μηχανισμούς χειραγώγησης, ἐλάχιστους ἀπὸ τοὺς ὁποίους συχνὰ συνειδητοποιοῦμε. Γεγονός πάντως εἶναι ὅτι οἱ πιέσεις ποὺ ἀσκοῦνται εἶναι τεράστιες, ἐστιάζονται στὴν ἐπιβολὴ ἑνὸς αὐτοκαταστροφικοῦ τρόπου ζωῆς (ἀτομοκεντρισμός, λατρεία κέρδους / ἐπιτυχίας / παραγωγῆς, εὐδαιμονισμός κ.ἄ.) καὶ οὐσιαστικὰ ὁδηγοῦν στὸν «στραγγαλισμὸ» τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

Στὸ μικρὸ αὐτὸ ἄρθρο θὰ ἐξετάσουμε -ἔστω ἀδέξια- τρόπους με τοὺς ὁποίους μποροῦμε νὰ ἀντισταθοῦμε στὶς πιέσεις αὐτές, ὀργανώνοντας τὴ ζωή μας μὲ διάταξη ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης, ἀναζητώντας νά βιώσουμε στὸ μέτρο τῆς δικῆς μας νηπιακῆς πνευματικῆς ἡλικίας τὰ ὅσα μας λένε οἱ ἅγιοι πατέρες γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, τὴ σχέση του μέ τόν Θεὸ, τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὸν κόσμο καὶ ἀποφεύγοντας κινδύνους ποὺ ἐλλοχεύουν γιὰ νὰ μᾶς ἀποπροσανατολίσουν στὴν ἀναζήτησή μας αὐτή.

Ἀνακαλύπτοντας
τὸν τόπο τῆς καρδιᾶς.
(Ξεκινώντας ἀπὸ τὸν πυρήνα
τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης)

Ὁ Χριστὸς μιλοῦσε ἐπίμονα στοὺς συγχρόνους του Ἰουδαίους γιὰ τὸν τόπο τῆς καρδιᾶς, τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι ἀγνοοῦσαν τραγικά. Δὲν δίσταζε νὰ χρησιμοποιήσει τὶς πιὸ σκληρὲς ἐκφράσεις -πραγματικὰ τὶς πιὸ σκληρὲς ποὺ βγῆκαν ἀπὸ τὸ πανάχραντο στόμα Του!- προκειμένου νὰ θεραπεύσει τὴν πεισματικὴ φαρισαϊκὴ ἀπόκρυψη αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἐκεῖ, στὴ βαθεία καρδία, στὸν πυρήνα τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, κρίνονται τὰ πάντα. Ἐκεῖ καλεῖται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἑστιάσει τὸν ἀγώνα του γιὰ κάθαρση, γιατὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξαρτᾶται ἡ ὅραση ἢ ἡ τύφλωση, ἡ ἀλήθεια ἢ τὸ ψεῦδος, ἡ ζωὴ ἢ ὁ θάνατος καὶ ἡ σήψη. Καὶ βέβαια, ἀπὸ τὸ «περίσσευμα τῆς καρδίας» ὅλα αὐτὰ «ἐξέρχονται» καὶ ἐπηρεάζουν τὶς διαπροσωπικὲς σχέσεις. Ὅλες οἱ ἐντολὲς τοῦ Κυρίου τελικὰ ἀποσκοποῦν στὴν ἀνακάλυψη αὐτοῦ τοῦ χώρου τῆς καρδιᾶς, καὶ στὴν ἑτοιμασία του γιὰ τὴν ἕνωση σὲ αὐτὸν μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεό.

Ἡ ζωτικὴ ἀνάγκη
τῆς ἡσυχίας

Γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔλθει σὲ ἀληθινὴ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους χρειάζεται πρωτίστως νὰ «ἔλθει εἰς ἑαυτόν». Γιὰ νὰ βρίσκεται σὲ ἀληθινὴ σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὰ ἄλλα ἀνθρώπινα πρόσωπα, χρειάζεται νὰ ἔρχεται συνεχῶς «εἰς ἑαυτόν», νὰ ἐπιστρέφει στὸν τόπο τῆς καρδιᾶς γιὰ νὰ ἑνοποιεῖ τὴν κατακερματισμένη του ὕπαρξη, καὶ νὰ τὴν προσφέρει στὸν ἐν Τριάδι ἕνα Θεόν πρός «μονήν». Αὐτὸ οὐσιαστικὰ καταδεικνύει τὴ ζωτικὴ ἀνάγκη τῆς ἡσυχίας.

Ἰδιαίτερα στὶς τόσο ἀντίξοες συνθῆκες ποὺ ἔχει ἐπιβάλει ἕνας τόσο «ἀντι-ησυχαστικός» δυτικὸς πολιτισμός, ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται περισσότερο ἀπὸ ποτέ, κάποιον ἐλάχιστο ἴσως ἀλλὰ σωτήριο, χρόνο καὶ τόπο (ταμιεῖον) ἡσυχίας. Σὲ αὐτὸν θὰ χαρίζει στὸν ἑαυτό του τὴν εὐκαιρία νὰ «κατοπτεύει τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον», νὰ «ἀφαιρεῖ τὰ εἰδεχθῆ προσωπεῖα» του, νὰ θεραπεύει τὴν «ἀγενεστάτη» διάσπαση τῆς ψυχῆς του, καὶ τέλος μὲ τὸ χαροποιὸν πένθος καὶ τὴν προσευχὴ νὰ λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεὸ «τὸ χωρητικὸν τῶν χαρισμάτων δῶρον, τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην» (Ἅγ. Γρηγόριος Παλαμᾶς). Ἔχοντας αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὶς προϋποθέσεις νὰ ἔλθει σέ οὐσιαστικὲς καὶ ἀληθινὲς σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ νὰ ἐργαστεῖ στὴ

διακονία τῆς κοινότητας, ὥστε ἡ «προκοπὴ τοῦ βίου» νὰ συνδυάζεται ἁρμονικὰ μὲ τὴν «προκοπὴν τῆς πίστεως».

Τὸ σχῆμα τῶν ὁμόκεντρων κύκλων
(Ἡ προτεραιότητα τῶν σχέσεων εὐθύνης)

Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ πίεση ποὺ δέχεται ἰδιαίτερα σήμερα ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ «ὁρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς», ποὺ βρίσκονται μέσα του καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὸν, τὸν ὠθεῖ στὸ νὰ παραδοθεῖ σὲ μία συνεχὴ καὶ ξέφρενη, κενὴ ἐξωστρέφεια, παραμελώντας καὶ ἀφήνοντας τελευταῖο ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ φροντίζει ἐπιμελέστερα ὡς πρῶτο.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ παραστατικὸ σχῆμα τῶν ὁμόκεντρων κύκλων. Θεωροῦμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ λειτουργεῖ μέσα ἀπὸ ὁμόκεντρους κύκλους. Στὸν πυρήνα, ὁ πρῶτος κύκλος ἀντιστοιχεῖ στὴν καλῶς νοούμενη φροντίδα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑαυτό του, καὶ οἱ ἑπόμενοι διαδοχικὰ ἀντιστοιχοῦν στὶς σχέσεις εὐθύνης ποὺ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ φροντίσει κατὰ προτεραιότητα. Ἕνα παράδειγμα γιὰ τοὺς ἐγγάμους θὰ μποροῦσε νὰ σχηματοποιηθεῖ ὡς ἑξῆς: φροντίδα ἑαυτοῦ - φροντίδα σχέσης μὲ τὸν/τὴν σύζυγο- φροντίδα σχέσης μὲ τὰ παιδιά – ἐργασία – φιλία- κοινωνικὴ δράση κ.ο.κ.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος παραμελήσει ἕνα ἀπὸ τοὺς πρώτους κύκλους καὶ ζητήσει νὰ ἀφοσιωθεῖ σὲ ἕνα ἄλλο ἐξωτερικότερο, εἶναι πολὺ πιθανὸ αὐτὸ νὰ ἀποβεῖ καταστροφικό, καθὼς ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ ἐξαντληθεῖ καὶ νὰ καταρρεύσει ἢ νὰ προσέρχεται στοὺς ἑπόμενους κύκλους κενός, ἄδειος ἀπὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, καὶ ἀδύναμος νὰ ἔλθει σὲ ἀληθινὴ καὶ οὐσιαστικὴ κοινωνία. Ἀντίθετα ἡ φροντίδα τῶν ἐσωτερικῶν κύκλων κατὰ διαδοχικὴ προτεραιότητα ἀνάλογα μὲ τὴ σχέση εὐθύνης, χαρίζει στὸν ἄνθρωπο πληρότητα καὶ δύναμη, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ προχωρήσει οὐσιαστικὰ καὶ στοὺς ἑπόμενους κύκλους. Λειτουργεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ὡς μία ἐγγυημένη ἐπένδυση ποὺ ἀποδίδει πολλαπλάσια στοὺς ἑπόμενους κύκλους. Ἀναμένεται βέβαια ἡ πληρότητα στοὺς ἐσωτερικοὺς κύκλους νὰ «ξεχειλίσει» μὲ φυσικὸ τρόπο στοὺς ἑπόμενους.

Ὁ ἐκ δεξιῶν κίνδυνος

Ἐπειδὴ ἡ φροντίδα στὴν ὁποία ἀναφερθήκαμε συνεπάγεται ἀνάληψη εὐθύνης, καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της ἀποφάσεις καὶ ἀλλαγὲς συχνὰ ὀδυνηρὲς γιὰ τὸν παλαιὸ καὶ βολεμένο, μαλθακό ἑαυτό μας, αὐτὸς ἀναζητᾶ τεχνηέντως τρόπους ἀπόδρασης. Αὐτὸς εἶναι ἕνας ἐπιπλέον λόγος (πέρα ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ πονηροῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ κόσμου) γιὰ τὸν ὁποῖο βρισκόμαστε ἐκτεθειμένοι σὲ σχετικοὺς κινδύνους.

Ὡς πρῶτον κίνδυνο καὶ συνηθέστερο ἐπισημαίνουμε τὸν ἐκ δεξιῶν κίνδυνο. Μὲ τὴ φράση αὐτὴ ἐννοοῦμε τὴν τάση ποὺ ἔχουν ἰδιαίτερα οἱ εὐαίσθητης ψυχοσύνθεσης χριστιανοὶ νὰ υἱοθετοῦν στάσεις καὶ συμπεριφορὲς «αὐτοθυσίας» γιὰ ἕνα θεωρητικὰ καλὸ σκοπό. Ἐκ δεξιῶν λοιπὸν προβάλλεται ἡ πρόφαση τῶν καλῶν ἔργων καὶ τῆς κοινωνικῆς δράσης γιὰ νὰ παραμεληθεῖ ἡ ἡσυχαστικὴ ἐργασία, ἡ πρόφαση τῆς ἀφοσίωσης στὰ παιδιὰ γιὰ νὰ παραμεληθεῖ ἡ φροντίδα τῆς σχέσης τῶν συζύγων, ἡ ἐργασία σὲ βάρος τῆς σχέσης μὲ τὰ παιδιά, ἡ φιλία σὲ βάρος τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ὑγείας κ.ο.κ.

Ὁ κίνδυνος τῆς παραθεώρησης τῆς ψυχοσωματικῆς ἑνότητας

Ἕνας ἐπίσης συνηθέστατος κίνδυνος εἶναι αὐτὸς τῆς παραθεωρήσεως τῆς ψυχοσωματικῆς ἑνότητας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων. Ἡ φροντίδα γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ τὶς σχέσεις εὐθύνης μας ὀφείλουμε νὰ ἀγκαλιάζει συνολικὰ τὶς σωματικές, ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἀνάγκες καὶ διαστάσεις, καὶ νὰ ἀποφεύγει ὁποιαδήποτε μονομέρεια. Κλασικὸ πλέον ἔχει καταστεῖ τὸ παράδειγμα τῶν γονέων ποὺ ἀπουσιάζουν συνεχῶς ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ἐξαντλοῦν τὴ φροντίδα τους γιὰ τὰ παιδιά στὴ συσσώρευση παιχνιδιῶν, ὑπηρεσιῶν καὶ περιουσιῶν, ἀφήνοντάς τα νὰ λιμοκτονοῦν ψυχικὰ καὶ πνευματικά. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη δυστυχῶς ὡς χριστιανοὶ διστάζουμε νὰ ξεσκεπάσουμε τὸ ἐπίσης συχνὸ καὶ τραγικὸ φαινόμενο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τρέχει στὶς ἀγρυπνίες καὶ τηρεῖ μὲ αὐστηρότητα τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῶν νηστειῶν καὶ τῶν κανόνων, ἐνῶ συγχρόνως γίνεται σκληρόκαρδος, ἀδίστακτος «ὀλετήρ» τῆς «ὁμόνοιας τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων» γιὰ τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία δεήθηκε ἐκτενῶς στὸ μυστήριο τοῦ γάμου του.

Ὁ κίνδυνος τοῦ ἀορίστου

Σημαντικὸς ἐπίσης κίνδυνος εἶναι ὁ κίνδυνος τοῦ ἀορίστου. Αὐτὸς συνίσταται στὴν τάση νὰ ἀποφεύγουμε νὰ ἑστιάσουμε στὸ συγκεκριμένο, τοῦ ἐδῶ καὶ τοῦ τώρα, ἐπικαλούμενοι τὴ φροντίδα μας γιὰ τὸ ἀόριστο, τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ μετά. Ἀπὸ

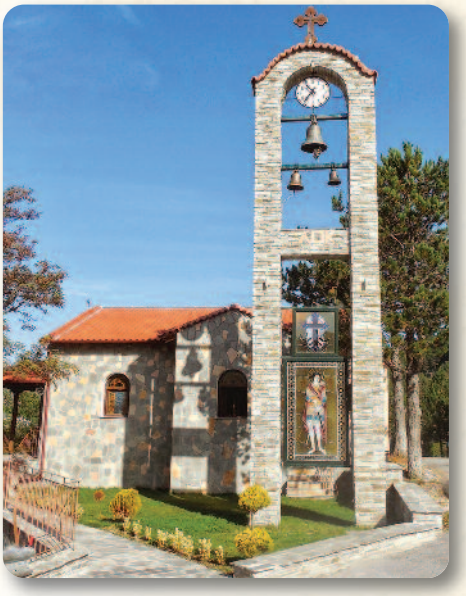

αὐτὸν τὸν κίνδυνο φαίνεται νὰ ζητᾶ νὰ μᾶς προστατέψει ὁ Κύριος, ὅταν, γιὰ τὴ σχέση μας μὲ τοὺς ἄλλους, μᾶς διηγήθηκε τὴν παραβολὴ τοῦ καλοῦ σαμαρείτου (τίς ἐστί μου πλησίον;) καὶ γιὰ τὴ σχέση μας μὲ τὸν ἴδιο, τὴν παραβολὴ τῆς κρίσεως (πότε σὲ εἴδομεν;).

Ὁ κίνδυνος τῆς χρήσης καὶ τῆς συγκάλυψης

Κεφαλαιώδους σημασίας γιά τὴ διάσωση τοῦ προσώπου στὴν καθημερινή μας ζωή εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κινδύνου τῆς χρησιμοποιήσης τοῦ ἄλλου. Μιὰ προσεκτικὴ μελέτη μπορεῖ νὰ καταδείξει ὅτι στὸ ζήτημα αὐτὸ βρίσκεται ἡ οὐσία κάθε ἁμαρτίας. Ἔχουμε συχνὰ τὴ δαιμονικὴ τάση νὰ μετατρέπουμε τὰ πρόσωπα σὲ ἀντικείμενα καὶ νὰ τά χρησιμοποιοῦμε πρὸς ἴδιον ὄφελος. Στὴν πραγματικότητα μάλιστα ὑποσυνείδητα ἀξιολογοῦμε κάθε ἄνθρωπο καὶ τὴ σχέση μας μαζί του ἀπὸ τό κατὰ πόσο αὐτὸς μᾶς εἶναι χρήσιμος σὲ κάτι. Μὲ αὐτὸ τὸ τιποτένιο κριτήριο συνάπτουμε ἢ διακόπτουμε, φροντίζουμε ἢ παραμελοῦμε διαπροσωπικὲς σχέσεις, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς σχέσης μας μὲ τὸν Θεὸ, ὅπερ καὶ φοβερότερον. Ἔτι φοβερότερον εἶναι ὅτι τὴν τάση μας αὐτήν τὴν συγκαλύπτουμε μὲ διάφορα προπετάσματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ χειρότερο εἶναι τὸ προπέτασμα λιβανιοῦ.

Τὸ προπέτασμα τοῦ λιβανιοῦ

Τολμοῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἀδόκιμη αὐτὴ ἔκφραση, γιὰ νὰ δηλώσουμε μὲ ἐμφαντικὸ τρόπο τὴν τραγικὴ ἐκείνη κατάσταση κατὰ τὴν ὁποία ὁ χριστιανὸς προβάλλει προφάσεις εὐσεβείας γιὰ νὰ καλύψει:

α) τὴν ἀπὸ μέρους του μετατροπὴ μιᾶς διαπροσωπικῆς σχέσης σὲ ἰδιοτελὴ χρήση (π.χ. οἱ γονεῖς ποὺ μὲ θρησκευτικὲς προφάσεις χρησιμοποιοῦν τὰ παιδιά τους γιὰ νὰ βελτιώνουν τὴ δική τους αὐτοεικόνα καὶ τὸ κοινωνικό τους προφίλ ἢ ἄλλοτε ἐπεμβαίνουν ἀσύστολα σὲ προσωπικὰ θέματα τῶν παιδιῶν ἀκόμη καὶ στὸ γάμο τους γιὰ τὸν ἴδιο ἢ παρόμοιους λόγους ὅπως ἡ κάλυψη δικῶν τους συναισθηματικῶν ἀναγκῶν),

β) τὴν ἄτακτη ὑποχώρησή του ἀπὸ τὸ πεδίο μιᾶς σχέσης γιὰ τὴν ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ἐργαστεῖ σκληρὰ (π.χ. ἡ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ταπείνωσης καὶ τῆς ὑπομονῆς μὴ ἔκφραση τῶν ἀληθινῶν συναισθημάτων καὶ ἡ συσσώρευση ἐσωτερικοῦ γογγυσμοῦ καὶ ὀργῆς γιὰ τὴν καταπίεση στὸ γάμο ἢ στὴν ἐργασία ἢ στὴ φιλία),

γ) τὴν ἀπροθυμία του γιὰ ἀνάληψη οὐσιαστικῆς φροντίδας μιᾶς σχέσης εὐθύνης καὶ τὴν ἀπόδρασή του ἀπὸ αὐτήν (π.χ. ἡ ἀφοσίωση σὲ πνευματικὲς ἐνασχολήσεις ὡς πρόφαση γιὰ τὴ φυσικὴ καὶ ψυχικὴ ἀπουσία ἀπὸ τὴν οἰκογένεια).

Ἀνάγκη τόλμης καὶ εὐρεσιτεχνίας

Γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποφύγει ὅλους τοὺς παραπάνω κινδύνους χρειάζεται νὰ τολμήσει δραστικὲς ἀλλαγὲς στὸν τρόπο τῆς ζωῆς του μὲ τὶς ὁποῖες θὰ θεμελιώσει τὶς προϋποθέσεις γιὰ ἀληθινὲς σχέσεις κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ δραστικὲς αὐτὲς ἀλλαγὲς πιθανότατα νὰ ἀφοροῦν κάποτε μικρὲς καὶ καθημερινὲς συνήθειες, ἁπλὰ καὶ φαινομενικὰ ἐπουσιώδη πράγματα τὰ ὁποῖα ὡστόσο εἶναι δυνατὸν νὰ κάνουν τὴν οὐσιαστικὴ διαφορὰ στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς καθημερινότητας. Μικροὶ καὶ ἐφικτοὶ κανόνες προσευχῆς, ἀξιοποίηση τῶν «κενῶν» χρόνων π.χ. τῶν δρομολογίων μέ τὴν ἐπανάληψη τῆς εὐχῆς ἢ τὴν ἀκρόαση ὁμιλιῶν καὶ ὕμνων, μείωση τῆς σπατάλης τοῦ χρόνου (διαδίκτυο, τηλεόραση κ.λπ.), μικρὴ ἀλλὰ καθημερινὴ πνευματικὴ μελέτη, διέλευση καὶ προσκύνηση ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ναούς πρίν ἢ μετὰ τὴν ἐργασία, τὸ κοινὸ οἰκογενειακὸ γεῦμα, ἡ κοινὴ οἰκογενειακὴ προσευχή, τακτικὲς εὐκαιρίες μὲ ποιοτικὸ χρόνο ἐπικοινωνίας τῶν συζύγων κάποτε κατ' ἰδίαν καὶ κάποτε μὲ τὰ παιδιὰ, ὁ οἰκογενειακὸς ἐκκλησιασμὸς τῆς Κυριακῆς καὶ ἡ διατήρηση τῆς ἑορταστικῆς ἀτμόσφαιρας τῆς ἡμέρας κ.λπ. εἶναι κάποια ἁπλὰ τέτοια παραδείγματα. Ὡστόσο ὀφείλουμε νὰ τονίσουμε ὅτι ὁ χριστιανὸς θὰ πρέπει ὄχι μόνο νὰ ἐπιδείξει θάρρος, ὥστε μέσα σὲ πνεῦμα ἔμπρακτης μετανοίας νὰ ἀλλάξει δραστικὰ τὴ ζωή του διακόπτοντας ἐπιζήμιες πρακτικὲς καὶ ἐγκαινιάζοντας καινούργιες ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναζητήσει ἔξυπνους τρόπους ποὺ θὰ ἀφοροῦν τὶς συνθῆκες, τὶς περιστάσεις, τὶς δυνατότητες, τοὺς ρυθμοὺς, τὶς ἰδιομορφίες τῆς δικῆς του ζωῆς καὶ τὴν προσωπική του πνευματικὴ ἡλικία καὶ ἰδιοσυγκρασία.

Ἐκζήτηση φωτισμοῦ καὶ διακρίσεως

Ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται νὰ ζητᾶ μὲ θερμὴ προσευχὴ φωτισμὸ καὶ διάκριση ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀπὸ μέρους του φροντίδα τῆς δικῆς του συγκρότησης καὶ τῶν διαπροσωπικῶν του σχέσεων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ συνειδητοποιήσουμε πόση νήψη καὶ ἄσκηση χρειάζεται κάτι τέτοιο καὶ ἡ συνειδητοποίηση αὐτὴ νὰ μᾶς ὁδηγήσει σὲ ἐμπνευσμένη προσευχὴ τὸ πρωί, ἀδιάλειπτη προσευχὴ καθόλη τὴ μέρα καὶ προσευχὴ μετανοίας τὸ βράδυ. Σὲ αὐτὸν τὸν ἀγώνα γιὰ διάκριση πολύτιμη καὶ ἀναντικατάστατη εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς καθοδήγησης τοῦ πνευματικοῦ πατέρα, ἡ ὑγιὴς σχέση μὲ τὸν ὁποῖο ὡστόσο δὲν ἀποτελεῖ δεδομένο ἀλλὰ ζητούμενο.

«Πέρα ἀπό τό ἄτομο. Τό αἴνιγμα τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητας»

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Γιάννη Ἀντωνιάδη
Θεολόγου

Τό βιβλίο τοῦ Θεοδώρου Ζιάκα «Πέρα ἀπό τό ἄτομο...» (ἔκδ. Ἁρμός, Ἀθήνα 2003), θά λέγαμε ὅτι εἶναι ἕνα σπουδαῖο ἔργο ἐθνικῆς καί ἀτομικῆς αὐτογνωσίας. Μέ μεγάλη συστηματικότητα ἐξετάζει πολλά κεντρικά ζητήματα τῆς πορείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου καί ἐξάγει ἐπαναστατικά συμπεράσματα. Στή μικρή αὐτή παρουσίαση θά προσπαθήσουμε νά σκιαγραφήσουμε κάποιες πτυχές τοῦ πονήματος μέ κεντρική ἔννοια τό Πρόσωπο.

1. Ὁ Ζιάκας ἀρχικά ἀνασκοπεῖ τήν ἱστορική διαδρομή τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί διαπιστώνει ὅτι δέν εἶναι ἡ ἐξατομίκευση πού μᾶς λείπει, ἀλλά τό συλλογικό πνεῦμα. «Τό τρένο τῆς ἐξατομίκευσης», ὅπως λέει, «τό εἶχαν πάρει οἱ Ἕλληνες ἤδη ἀπό τήν ὁμηρική ἐποχή καί τό ἐκτροχίασαν, ἐκεῖ κάπου στόν τέταρτο π.Χ. αἰῶνα. Γνώρισαν πολύ καλά τήν ἐξατομίκευση μέχρι τήν ἔσχατη ὁλοκλήρωσή της: τήν ἀποσύνθεση τοῦ Ἀτόμου, τό σοφιστικό καί τό σχετικιστικό πνεῦμα, τόν γραικυλισμό καί τόν μηδενισμό». Ἡ ἑλληνιστική καί ἡ ρωμαϊκή ἐποχή χαρακτηρίζονται ἀκριβῶς ἀπό τήν παρατεταμένη κρίση τῆς ἑλληνικῆς ἐξατομίκευσης. Ἐφεξῆς τό πρόβλημα τῶν Ἑλλήνων δέν ἦταν πῶς θά "γίνουν ἄτομα", ἀφοῦ ἦταν ἤδη, ἀλλά πῶς θά ξεπεράσουν τό δίπολο κολεκτιβισμοῦ-ἀτομικισμοῦ. Πῶς θά ἀποφύγουν τήν ὑποστροφή στήν κολεκτιβιστική βαρβαρότητα, στήν ὁποία κινδυνεύει νά κατα-

ποντιστεῖ ἡ ἐξατομίκευση στή φάση τῆς ὁλοκλήρωσής της. Ἤ ἀλλιῶς: πώς θά ἀναπτύξουν συλλογικό πνεῦμα, χωρίς νά χάσουν τήν ἀτομικότητά τους. Ἡ περιπέτεια τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητας εἶναι τό διαχρονικό αὐτό τάνυσμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ νά ὑπερβεῖ τήν πόλωση ἀτομικισμοῦ-κολεκτιβισμοῦ.

2. Οἱ πολιτισμοί τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί τῶν νεωτερικῶν εὐρωπαίων ἦταν, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Θεόδωρος Ζιάκας, ἀτομοκεντρικοί, μέ τήν ἔννοια ὅτι στή φάση τῆς ἀνόδου τούς εἶχαν ὡς ἀνθρωπολογικό πρότυπο τό ὑπεύθυνο ἄτομο, τόν πολίτη. Ἡ κυριαρχία, ἀπό ἕνα σημεῖο καί πέρα, τῆς μηδενιστικῆς ἐπιπολαιότητας συμπίπτει, στούς ἀτομοκεντρικούς πολιτισμούς, μέ τήν ἀνάπτυξη συνθηκῶν ἀνθρωπολογικῆς ἀποσύνθεσης, συνθηκῶν στίς ὁποῖες θά ἀναφέρεται διεξοδικά σέ ὅλο τό βιβλίο. «Ὅταν ἡ ἐξατομίκευση ὁλοκληρώνεται καί ἡ διάκριση θείου καί ἀνθρωπίνου ἐξατμίζεται, τότε ἡ ἀτομοκεντρική κοινωνία κατολισθαίνει πρός τό «κάτω ὅριο», τό «σημεῖο μηδέν» τοῦ πολιτισμοῦ, τήν ἀλληλοσφαγή». Στίς συνθῆκες αὐτές ἔχουμε, κατά κανόνα, λέει ὁ Ζιάκας, ὑποστροφή σέ μορφές κολεκτιβισμοῦ παντελῶς ὁλοκληρωτικές, ὅπως ἔχει δείξει ὁ 20ος αἰώνας.

3. Τό ἐρώτημα πού θέτει ὁ Θεόδωρος Ζιάκας εἶναι τό ἄν μπορεῖ μέσα σ' αὐτές τίς συνθῆκες, νά τεθεῖ ζήτημα ὑπέρβασης τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ διπόλου ἀτομικισμοῦ - κολεκτιβισμοῦ, ὅπως συνέβη στήν ὕστερη ἀρχαιότητα, τή Βυζαντινή δηλαδή περίοδο γιά νά λάβει ὡς ἀπάντηση τόν χριστιανισμό. Τίθεται ἐπίσης αὐτό τό ἐρώτημα καί σήμερα, στήν ἐποχή τοῦ μεταμοντέρνου μηδενισμοῦ.

4. Ἡ ὑπέρβαση τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ διπόλου (κολλεκτιβισμός – ἀτομισμός) σύμφωνα μέ τόν Ζιάκα ἔτσι ὅπως τό ἀναλύει στό «Πέρα ἀπό τό Ἄτομο» δέν εἶναι ἁπλῶς ὄνειρο ἤ εὐσεβής πόθος. Σύμφωνα μέ τήν Ὀρθόδοξη παράδοση, τό ἀνθρωπολογικό δίπολο μπορεῖ νά ὑπερβαθεῖ καί νά ἐμφανιστεῖ ἕνας τρίτος τύπος ἀνθρώπου: τό Πρόσωπο. Κατ' ἀρχήν τό Πρόσωπο εἶναι τό ἄτομο, τό ὁποῖο ἔχει τεθεῖ ἔξω ἀπό τήν ἐξουσία τοῦ θυσιαστικοῦ μηχανισμοῦ. Αὐτό σημαίνει ὅτι μπορεῖ τό Πρόσωπο νά «πάρει ἐπάνω» του τό συλλογικό μίασμα (τίς «ἁμαρτίες τοῦ κόσμου»), ἐπιτρέποντας στήν κοινότητα νά θεμελιώσει τήν ἑνότητά της στή δική του μαρτυρία-μαρτύριο (θυσία-αὐτοθυσία). Πρότυπο-ἀρχέτυπο τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ αὐτοῦ τύπου εἶναι ὁ Ἐσταυρωμένος. Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Σταυροῦ προσφέρει μία ἄλλη βάση γιά τήν ἀτομικότητα: τήν Ἀγάπη. Κατά σύμπτωση μόνο σ' αὐτή τή βάση εἶναι δυνατή καί ἡ ἀπόλυτη-ἀκατάλυτη ἀτομικότητα, τήν ὁποία εἰς μάτην προσπαθεῖ νά ἀποκτήσει τό ἄτομο κατά τή διαμορφωτική-ἀνοδική του φάση. Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Σταυροῦ εἰσάγει, ἐπίσης, μίαν ἄλλη

ἀντίληψη γιά τή δύναμη: ἡ ἀληθινή δύναμη εἶναι ἡ αὐτοθυσιαστική ἀγάπη. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἦταν ἕνα πρόσωπο τό ὁποῖο περιεῖχε τήν ἀνθρώπινη καί τή θεία φύση σέ μία κατάσταση ἁρμονικῆς συλλειτουργίας. Καί ἔγινε ἡ ὁρατή γέφυρα ἀνάμεσα στό θεῖο καί τό ἀνθρώπινο. Ἡ πρόσληψη τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἀπό τόν ἐνσαρκωθέντα Θεό ἄνοιξε νέες ἀπίστευτες προοπτικές γιά τόν ἄνθρωπο. Ὅπως ὁ Θεός ἐνσαρκώθηκε μποροῦσε καί ὁ ἄνθρωπος νά θεωθεῖ. Δηλαδή, νά μπεῖ σέ μία πορεία ὁμοιώσεως μέ τόν ἐνσαρκωθέντα Θεό, καί μέ ἁπτό καί ἐμπειρικό τρόπο νά λάβει ἐντός του τή Θεία Ἀγάπη, χάρισμα ἀπό τόν Θεό καί μέ αὐτή τή δύναμη νά μεταμορφώσει τόν ἑαυτό τοῦ ἐσωτερικά καί νά ἀρχίσει νά μεταμορφώνει καί τόν κόσμο ἐξωτερικά.

5. Ἀπό τούς Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ζιάκας δίνει ἔμφαση στήν ἀνθρωπολογική κλίμακα, κατά τήν ὁποία οἱ ἄνθρωποι διακρίνονται σέ «δούλους», «μισθωτούς» καί «φίλους» τοῦ Θεοῦ. Οἱ πρῶτοι, μᾶς ἐξηγεῖ, ἀφοροῦν τά κολεκτιβιστικά πολιτισμικά πρότυπα, ὅπου προέχει ἡ ὑπακοή καί ἡ συμμόρφωση. Οἱ δεύτεροι τά ἀτομοκεντρικά, ὅπου προέχει ἡ ἰσότιμη ἀνταλλαγή μέ ὅρους ἀμοιβαίου ὠφελιμισμοῦ. Οἱ τρίτοι ἀφοροῦν στό προσωποκεντρικό πρότυπο, ὅπου προέχει ἡ αὐθυπερβατική ἀγάπη. Ὁ ἀτομικός ἀνθρώπινος τύπος δέν ἀποτελεῖ τήν ὁριστική ἀπάντηση στό ἀνθρώπινο πρόβλημα. Γιατί εἶναι στήν πραγματικότητα μεταβατικός τύπος. Ἔχει τή δυνατότητα νά ἐξελιχθεῖ στόν ἄνθρωπο τῆς Ἀγάπης, τό Πρόσωπο, ὅπως τό ὀνόμασε ἡ Παράδοσή μας, ὁ ὁποῖος λαμβάνει ἀπό τόν Θεό τή Χάρη, δηλαδή τή Θεία Ἀγάπη καί συλλειτουργεῖ μέ τόν Θεό.

6. Τέλος, νά ἀναφέρουμε ὅτι ὁ Ζιάκας στό βιβλίο του δέν ἀρκεῖται σέ κάποιες ἱστορικές ἀναδρομές ἤ διαπιστώσεις ἀλλά καταθέτει καί τήν πρότασή του στό σήμερα. Ἡ πορεία, ὑποστηρίζει, τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τόν κολεκτιβισμό πρός τόν νεωτερικό ἀτομοκεντρισμό καί τή σημερινή μηδενιστική ἀποσύνθεση εἶναι ἀπό πάρα πολλές πλευρές ἀνάλογη τῆς πορείας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τήν βαθύτερη ἀρχαιότητα ἕως καί τούς ἑλληνιστικούς χρόνους. Ὡστόσο, ὁ ἑλληνικός πολιτισμός κατόρθωσε τότε νά κάνει τό ἑπόμενο βῆμα. Δεξιώθηκε τό προσωποκεντρικό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ καί μάλιστα παρῆγε ἕναν οἰκουμενικῆς ἐμβέλειας πολιτισμό ἐπ' αὐτοῦ. Ἔχει λοιπόν στή διάθεσή του τά βασικά «κλειδιά» γιά μία οἰκουμενικῆς ἐμβέλειας ἀπάντηση στή σημερινή ἀγωνία τοῦ θνήσκοντος νεωτερικοῦ πολιτισμοῦ. Κι ἔτσι, γιά ἄλλη μία φορά στήν ἱστορία του, ὁ ἑλληνικός πολιτισμός καλεῖται σήμερα «νά δώσει τά φῶτα του» στόν κόσμο. Καταλήγει θά λέγαμε μέ τό ρητορικό ἐρώτημα «Θ' ἀνταποκριθεῖ ἄραγε στήν πρόκληση τῶν καιρῶν»;

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Ε΄ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

Ἀρχιμ. Γρηγορίου Μουσουρούλη

(Ἑβρ. θ΄, 11-14)

«11 Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, 12 οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ Ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. 13 Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, 14 πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι;».

Στὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα τῆς Ε΄ Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν ὁ ἱερὸς συγγραφέας τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς κάνει σύγκριση μεταξύ τῶν ἀρχιερέων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὸ ὅλο κείμενο, θὰ πρέπει νὰ περιγράψουμε μέ συντομία τὴ θυσία τοῦ ἐξιλασμοῦ, ποὺ προσφερόταν κατά τήν ἑορτή τοῦ Ἐξιλασμοῦ. Μία φορὰ τὸν χρόνο, λοιπόν, ὁ Ἀρχιερεύς ἔσφαζε ἔξω ἀπὸ τὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος ἕνα μοσχάρι κι ἕνα τράγο. Κατόπιν μόνος του, ἔχοντας στὰ χέρια τό δοχεῖο μέ τὸ αἷμα τῶν θυσιασμένων ζώων, εἰσερχόταν ἀνυπόδητος στὸν πιὸ ἱερὸ χῶρο τοῦ Ναοῦ· τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων. Ἐκεῖ ἐρράντιζε μὲ τὸ αἷμα τὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης καὶ κατόπιν ἔβγαινε ἔξω καὶ ἐρράντιζε τὸν λαό.

Ἡ θυσία αὐτή βέβαια δέν συγχωροῦσε ἁμαρτίες. Ἁπλῶς προσέφερε «σαρκός καθαρότητα». Ἕνα σωματικό ἁγνισμό, ὥστε οἱ Ἰσραηλίτες νά ἠμποροῦν νά προσέρχονται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιά νά Τόν λατρεύσουν, χωρίς τόν φόβο νά ὑποστοῦν κάποια τιμωρία.

Οἱ Ἑβραῖοι μετέχοντας στή θυσία τοῦ Ἐξιλασμοῦ, συνειδητοποιοῦσαν ὅτι εἶναι ἁμαρτωλοί καί ἔνοχοι. Τούς βοηθοῦσε νά καταλάβουν πόσο μεγάλο καί φρικτό κακό εἶναι ἡ ἁμαρτία. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ ἴδια ἡ ἑορτή τοῦ Ἐξιλασμοῦ καί ἡ θυσία πού προσφερόταν κατ' αὐτήν, καλλιεργώντας

βαθιά τή συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλότητας τοῦ λαοῦ, πρόβαλλε ἔντονα τήν ἐπιτακτική ἀνάγκη τῆς μιᾶς καί μεγάλης ἐκείνης θυσίας, ἡ ὁποία θά μποροῦσε νά ἐξαλείψει τήν ἁμαρτία! Ἡ θυσία αὐτή ὄχι μόνο προεικόνιζε, ἀλλά καί ὁδηγοῦσε στή θυσία τοῦ Κυρίου. Προετοίμαζε δηλαδή τούς ἀνθρώπους νά τήν δεχτοῦν, ἀνάβοντας μές στίς ψυχές τους τόν πόθο γιά τήν ἀληθινή λύτρωση.

Ἦλθε λοιπόν ἡ στιγμή κατά τήν ὁποία ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς μας πρόσφερε αὐτή τή θυσία στόν σταυρό τοῦ Γολγοθᾶ. Θυσία κατά τήν ὁποία δὲν χρησιμοποίησε τὸ αἷμα τῶν «τράγων καὶ τῶν μόσχων», ὅπως οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ἔχυσε ἐπάνω στὸν σταυρὸ τὸ δικό του πολύτιμο Αἷμα. Καὶ τὸ Αἷμα αὐτὸ δὲν τὸ ἐρράντισε μέσα στὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος, στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ἀλλὰ εἰσῆλθε μία φορὰ γιὰ πάντα στὰ ἐπουράνια ἅγια, στὸν θεϊκὸ θρόνο τοῦ οὐρανοῦ, κι ἐκεῖ ἐπρόσφερε τὸ Αἷμα του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τό Τίμιο αὐτό Αἷμα τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ προσφέρει σ' ὅλους τοὺς πιστοὺς ὄχι ἐξωτερικὴ τυπικὴ καθαρότητα, ἀλλὰ ἐσωτερικὴ λύτρωση καὶ αἰώνια σωτηρία.

Τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦταν σύμβολο καὶ τύπος τῆς μοναδικῆς καὶ ἀτίμητης θυσίας τοῦ σταυρωθέντος Κυρίου. Αὐτό τὸ Τίμιο Αἷμα τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος Χριστοῦ ἔχει ἄπειρη καὶ ἀνεξάντλητη δύναμη. Ὁ Ἀρχιερεύς μας Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς ραντίζει ἀπὸ τὸν θεϊκό του θρόνο μὲ τὸ ἀτίμητο αἷμα του κατὰ τὸ Μυστήριο τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ τῆς θείας Κοινωνίας. Καθαρίζει τὴ συνείδησή μας ἀπὸ κάθε ἁμαρτία ποὺ νεκρώνει τὴν ψυχή μας.

Ναί, ἀδελφοί. Τό ἀτίμητο Αἷμα τοῦ Κυρίου εἶναι τό μοναδικό φάρμακο πού μπορεῖ νά καθαρίσει τήν ψυχή μας ἀπό τά νεκρά ἔργα τῆς ἁμαρτίας. Διότι τό αἷμα αὐτό εἶναι τό Αἷμα τοῦ ἀναμαρτήτου Θεανθρώπου Κυρίου μας. Εἶναι τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ μας ὁ Ὁποῖος «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδέ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (Α΄ Πέτρ. β΄, 22). Γι' αὐτό ἀκριβῶς καί τό Αἷμα αὐτό ἔχει τή δύναμη νά καθαρίζει τήν ψυχή μας καί τή ζωή μας ὁλόκληρη ἀπό κάθε ρύπο καί ἁμαρτία. Καθαρίζει καί ἁγιάζει καί ζωοποιεῖ, διότι εἶναι τό πανάγιο Αἷμα τοῦ Ζωοδότου, τό Αἷμα τοῦ Θεανθρώπου. Αἷμα θεϊκό. Αἷμα πού κρύβει μέσα του τή θεϊκή παντοδυναμία. Τό Αἷμα τοῦ Κυρίου δέν μᾶς δίνει ἁπλῶς μιά ἐξωτερική καθαρότητα, ἀλλά καθαρότητα ψυχῆς. Ἔχει τή δύναμη νά καθαρίζει κάθε ἁμαρτία. Μπορεῖ νά διαλύσει τούς ὄγκους τῶν παθῶν πού καταπλακώνουν τίς ψυχές μας καί διώχνουν ἀπό μέσα μας τήν εἰρήνη καί τή χαρά τοῦ Χριστοῦ. Τό Αἷμα τοῦ Κυρίου διώχνει τήν ἐνοχή καί τίς τύψεις ἀπό τήν ψυχή μας. Ἀπομακρύνει τόν φόβο καί τήν ταραχή, πού φέρνει μέσα μας ἡ ἁμαρτία καί ἐγκαθιστᾶ τήν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ στήν καρδιά μας. Δημιουργεῖ αἴσθημα ἀσφαλείας, τρέφει τήν ἐλπίδα τῆς αἰώνιας ζωῆς.

Δέν εἶναι ὅμως μόνο ἡ κάθαρση καί ἡ λύτρωση ἀπό τά νεκρά ἔργα

τῆς ἁμαρτίας. Τό Αἷμα τοῦ Κυρίου μᾶς ἑνώνει μέ τόν ἴδιο τόν Κύριο. Ἐκεῖνος μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι κάθε πιστός πού κοινωνεῖ τό Σῶμα καί τό Αἷμα Του, ἑνώνεται μαζί Του σέ ἕνα σῶμα καί μένει αὐτός μέσα του καί ὁ Χριστός μένει στό ἐσωτερικό τοῦ πιστοῦ. Εἶναι μεγάλη ἡ δωρεά καί μέγιστη ἡ τιμή νά ἑνωνόμαστε μέ τόν Χριστό καί νά γινόμαστε «σύσσωμοι καί σύναιμοι» δικοί Του. Κάτι τέτοιο πιό πρακτικά σημαίνει πώς ἡ ψυχή ἐξαγιάζεται, γίνεται καινούργια, παίρνει θεῖες δυνάμεις καί μπορεῖ νά ἐργάζεται τήν ἀρετή καί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐξυψώνεται καί ἐξευγενίζεται ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου καθώς ἑνώνεται μέ τόν Θεό.

Βέβαια, ὁ Κύριός μας μιά καί μοναδική φορά πρόσφερε τή θυσία Του πάνω στόν Σταυρό. Αὐτό ὅμως τό Τίμιο Αἷμα, πού ἔρρευσε ἀπό τό πανάγιο σῶμα Του στόν Γολγοθᾶ, τό ἴδιο ἀκριβῶς Αἷμα προσφέρεται διά τῆς Ἐκκλησίας διαρκῶς μέσα στούς αἰῶνες. Τό Αἷμα αὐτό προσφέρεται ἀκατάπαυστα διά τῶν ἱερῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας.

Στό Μυστήριο τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως τό αἷμα τοῦ Κυρίου μέ ἕνα τρόπο μυστικό καί ἀκατάληπτο λούζει τήν ψυχή μας καί τήν καθαρίζει ἀπό τά νεκρά ἔργα τῆς ἁμαρτίας. Πλύνονται καί λευκαίνονται οἱ στολές μας «ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου» (Ἀποκ. ζ΄, 14) κάθε φορά πού μέ συναίσθηση, εἰλικρίνεια καί συντριβή ὁμολογοῦμε ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ τίς πτώσεις καί τά λάθη μας. Τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ μᾶς μεταμορφώνει. Μᾶς κάμνει ὁλόλευκους καί ὁλοφώτεινους.

Στό Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας μᾶς μεταγγίζει ὁ ἴδιος αὐτό τό ἴδιο τό τίμιο Αἷμα Του «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» καί μᾶς τρέφει μέ τό πανάγιο Σῶμα Του «εἰς ζωήν αἰώνιον». Ἔτσι ὁλοκληρώνεται καί ὑπογράφεται ἡ κάθαρση καί ὁ λευκασμός τῆς ψυχῆς μας. Κάθε φορά πού κοινωνοῦμε ἀξίως αὐτό τό τίμιο Αἷμα καί τό ἄχραντο Σῶμα τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ μας μέ τήν ἄδεια τοῦ πνευματικοῦ, πόσο ἀνάλαφροι αἰσθανόμαστε, πόση γαλήνη γευόμαστε, πόσο εἰρηνικοί εἴμαστε! Εἴμαστε γεμάτοι ἀπό τή χάρη καί τήν ἀναγεννητική δύναμη αὐτοῦ τοῦ τιμίου Αἵματος. Δι' αὐτῆς τῆς θείας Κοινωνίας ὁ Κύριος μᾶς προσφέρει καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀγαθά. Διότι ὅλες οἱ δωρεὲς τὶς ὁποῖες μποροῦμε νὰ ἀπολαύσουμε στὴ γῆ, καὶ ὅλες ἐκεῖνες ποὺ θὰ μᾶς δοθοῦν πλούσια στὴ μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ, ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ μας. Κατὰ τὴ φοβερὴ λοιπὸν καὶ συγκλονιστικὴ ὥρα ποὺ ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς μας, ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς προσφέρει τὸ ἄχραντο Σῶμα καὶ τίμιο Αἷμα του, μᾶς κάνει κοινωνοὺς ὅλων τῶν δωρεῶν ποὺ ἀπέρρευσαν ἀπὸ τὴ θυσία του. Μᾶς προσφέρει τὸν Ἑαυτό του «εἰς ἴασιν καὶ κάθαρσιν καὶ φωτισμόν... καὶ σωτηρίαν καὶ ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος».

Πόσο ἆραγε ποθοῦμε ἐμεῖς νὰ γινόμαστε κοινωνοὶ τῆς φοβερῆς αὐτῆς καὶ ὑπερφυοῦς Θυσίας; Πόσο ἀγωνιζόμαστε γι' αὐτό;

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Α΄ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

Πρωτ. Γεωργίου Ἀντωνίου
Θεολόγου - Νομικοῦ

(Ἰωάν. α΄, 44-52)

*«**44** Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὑρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι. **45** Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου. **46** Εὑρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ· Ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ. **47** Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ· Ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Ἔρχου καὶ ἴδε. **48** Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. **49** Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ· Πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε. **50** Ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ· Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. **51** Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψῃ. **52** Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ᾽ ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου».*

Ὁ Φίλιππος, τελικά, δέν πείστηκε ἀπό τήν εὔλογη δυσπιστία τοῦ φίλου του. Εἶδε τόν Χριστό. Τόν ἄκουσε. Αἰσθάνεται τήν ψυχή του καί σκιρτᾶ μέ μόνη τήν ἀναπαράσταση τῆς ἁγίας του μορφῆς.

Πῶς μποροῦσε ν᾽ ἀμφιβάλλει;

Προσκαλεῖ τόν Ναθαναήλ. Θέτει ἐνώπιόν του τό πειστικώτερο ἐπιχείρημα: τήν αὐτοψία. Τοῦ λέει: «Ἔλα νά δεῖς».

Ἤξερε ὁ Φίλιππος ὅτι ὁ σκεπτικισμός τοῦ Ναθαναήλ δέν ἔχει καμιά συγγένεια μ' ἐκεῖνον τῶν σοφιστῶν. Δέν ἦταν παθολογικός, ἀλλά φυσιολογικός σκεπτικισμός. Ἐκεῖνος πού ὁδηγεῖ πρός τήν ἀλήθεια.

Ἔτσι ὁ Ναθαναήλ ἔτρεξε ὁλοπρόθυμα πρός αὐτήν. Πρός τόν Ἰησοῦ.

Κάτω ἀπό τό φύλλωμα κάποιας συκῆς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ κάθεται σκεπτική καί ἀπογοητευμένη ἡ σύγχρονη γενιά, ἡ ὁποία ζητᾶ τήν ἀλήθεια. Παίρνει τά στενά καί ἀκανθόσπαρτα μονοπάτια της. Φθάνει σέ ἀπελπιστικούς γκρεμούς. Νοσταλγεῖ τή δικαιοσύνη. Ἀγωνίζεται γιά τήν ἀποκατάστασή της. Βλέπει διαρκῶς νά ξεπροβάλλουν μπροστά της τά βουνά τῆς ἀδικίας. Ὀνειροπολεῖ τή χαρά. Διαθέτει ὅλα τά οἰκονομικά ἀγαθά. Χαϊδεύει ὅλες τίς ὁμορφιές τῆς ζωῆς.

Πουθενά ὅμως δέν βρίσκει τήν ἀληθινή χαρά. Τό γλυκό της χαμόγελο.

Ἔτσι, ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ χαρά, τό τρίπτυχο αὐτό τῆς εὐτυχίας μοιάζουν γιά τή γενεά μας τά μαγικά ἐκεῖνα μῆλα, πού ὅταν τά δαγκώσει κανείς, τά δοκιμάσει, αἰσθάνεται τή γεύση τῆς στάχτης.

Κι αὐτό, γιατί, τελικά, ἡ ζωή, ἔξω καί μακριά ἀπό τόν Χριστό, κανένα θέλγητρο δέν ἔχει. Κι εἶναι βάρος καί δράμα.

Ἄν ἄκουε ἡ σημερινή ἀνθρωπότητα τήν πρόσκληση τούτη, θά εὕρισκε ἀληθινό πρότυπο ζωῆς. Θά τερματιζόταν ἡ ἀγωνία. Θά ἔπαυε νά ταράσσει τόν ὕπνο τῶν λαῶν τό φάσμα τοῦ φρικαλέου παγκόσμιου πολέμου. Θά ἐφαίδρυνε τήν ταλαιπωρημένην ἀνθρωπότητα ἡ ἱλαρή μορφή τῆς εἰρήνης. Θά πήγαιναν σέ ἔργα ἀνθρωπιστικά τά δισεκατομμύρια τῆς πολεμικῆς προπαρασκευῆς. Στήν ἀνακούφιση τῶν ἐργαζομένων καί φτωχῶν τάξεων.

Πῶς;

Ἡ ἀγάπη θά ἐξόριζε τά μίση καί ἡ ἀδελφοσύνη θά ἔνωνε τούς λαούς.

Θά ἔλθει ἄραγε ποτέ ὁ Ναθαναήλ (ἡ ἀνθρωπότητα) στόν Χριστό;

Θά ἀφήσει παράμερα ἐπιτέλους τό λυκόφως τῶν ἀμφιβολιῶν;

Θά ἀπαρνηθεῖ τόν σκοτεινό οὐρανό τῆς ἀπιστίας;

Θά προσανατολιστεῖ πρός τόν ἀστροφεγγή οὐρανό τῆς αἰώνιας ἀλήθειας;

Καιρός λοιπόν προσευχῆς. Καί προσπάθειας.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΑΝΩΝ

Πρωτ. Μιχαὴλ Βοσκοῦ
Θεολόγου

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν περίοδος νηστείας, ἐγκρατείας, μετανοίας, κατανύξεως, ἐντατικῆς προσευχῆς καὶ ἐντατικοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος ὁλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας ἔτους. Εἶναι, κατ' οὐσίαν, μιὰ μακρὰ καὶ κοπιαστικὴ πορεία πρὸς τὸ Πάσχα, τὴν ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν καὶ τὴν πανήγυρη τῶν πανηγύρεων. Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ ἔχει ὡς πρώτιστο καὶ κύριο σκοπό, νὰ μᾶς προετοιμάσει καταλλήλως, ὥστε νὰ ζήσουμε ὅσο γίνεται πιὸ σωστὰ τὴ Μεγάλη Ἑβδομάδα καὶ τὴν Ἀνάσταση, τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα τοῦ Πάθους, τοῦ σταυρικοῦ θανάτου, τῆς ταφῆς καὶ τῆς τριημέρου Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Κατὰ τὴ Μεγάλη Σαρακοστὴ ἡ λειτουργικὴ ἀτμόσφαιρα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ὑπολοίπου ἐκκλησιαστικοῦ μας ἔτους. Οἱ ἀκολουθίες τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς περιόδου (Κατανυκτικὸς Ἑσπερινὸς Κυριακῶν, Μέγα Ἀπόδειπνο, Ἀκολουθία τοῦ Ὄρθρου καὶ τῶν Ὡρῶν, Προηγιασμένη Θεία Λειτουργία) εἶναι μακρὲς καὶ κατανυκτικές, κυριαρχοῦν δὲ σὲ αὐτὲς τὰ πολλὰ "διαβαστὰ" (ψαλμοί, ἀναγνώσματα, εὐχές), ἡ λιτότητα καὶ ἡ ἀρχαιοπρέπεια.

Ἕνα ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα λειτουργικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι καὶ ἡ ψαλμωδία τοῦ Μεγάλου Κανόνος τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης. Ὁ Μέγας Κανὼν ψάλλεται τμηματικὰ τὶς τέσσερις πρῶτες μέρες τῆς Α΄ Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μεγάλου Ἀποδείπνου καὶ ὁλόκληρος στὸν Ὄρθρο τῆς Πέμπτης τῆς Ε΄ Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν ἢ συνηθέστερα - στὶς ἐνορίες - τὸ βράδυ τῆς Τετάρτης τῆς ἰδίας Ἑβδομάδος κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μικροῦ Ἀποδείπνου. Ἡ Ε΄ Ἑβδομάδα τῶν Νηστειῶν ἀπο-

τελεῖ, θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανείς, τὸ λειτουργικὸ ἀποκορύφωμα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἀφοῦ κατ' αὐτὴν ψάλλεται τόσο ὁ Μέγας Κανὼν ὅσο καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος.

Ὁ ποιητὴς τοῦ Μεγάλου Κανόνος εἶναι ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Ἱεροσολυμίτης, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ τὸ πρῶτο ἥμισυ τοῦ 8ου αἰῶνος. Διετέλεσε μοναχὸς στὴν ἀσκητικὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Σάββα στὴν Παλαιστίνη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μαζὶ μὲ τὴ Μονὴ τοῦ Στουδίου στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ κυριώτερο λειτουργικὸ κέντρο στὴν ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός, ὅτι στὴ Μονὴ αὐτὴ ἔζησαν καὶ οἱ ἄλλοι δύο μεγάλοι ποιητὲς Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Μελωδός, Ἐπίσκοπος Μαϊουμᾶ. Ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας μετέβη σὲ νεαρὴ ἀκόμη ἡλικία γιὰ ἐκκλησιαστικὴ ἀποστολὴ στὴν Κων/πολη καὶ παρέμεινε ἐκεῖ ἀναλαμβάνοντας διάφορα ἐκκλησιαστικὰ διακονήματα. Κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰῶνος ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὅπου ἐγκαταστάθηκε καὶ παρέμεινε μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ὑπῆρξε μεγάλος ὑμνογράφος τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὸ νέο ὑμνογραφικὸ εἶδος τοῦ "Κανόνος", τὸ ὁποῖο ἀντικατέστησε τὸ "Κοντάκιον", τὸ κυριώτερο ὑμνογραφικὸ εἶδος τῶν προηγουμένων αἰώνων. Ἀπὸ πολλούς, μάλιστα, ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας θεωρεῖται ὡς ὁ δημιουργὸς τοῦ νέου αὐτοῦ ποιητικοῦ εἴδους. Πολλοὶ Κανόνες στὰ λειτουργικά μας βιβλία (Γενεθλίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, Συλλήψεως τῆς Ἁγίας Ἄννης, Κυριακῆς τῶν Μυροφόρων, Τετάρτης τῆς Μεσοπεντηκοστῆς κ.λπ.) φέρουν τὸ ὄνομά του. Χωρὶς ἀμφιβολία, ὅμως, ἡ σπουδαιότερη ποιητικὴ σύνθεσή του, γιὰ τὴν ὁποία παρέμεινε ἰδιαιτέρως γνωστὸς σὲ ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, εἶναι ὁ Μέγας Κανών, τὸν ὁποῖον συνέταξε πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του καὶ ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ κύκνειό του ᾄσμα.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τί εἶναι ὁ Μέγας Κανών, θὰ ἦταν καλὸ νὰ ἀναφέρουμε ὁρισμένα βασικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ποιητικὸ εἶδος τοῦ Κανόνος. Ὁ "Κανὼν" ἐμφανίζεται, ἢ μᾶλλον καλύτερα λαμβάνει τὴν πλήρη μορφή του, στὶς ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ ὑμνογραφικὸ εἶδος τῆς τρίτης περιόδου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας (8ος – 11ος αἰ.), ποὺ εἶναι καὶ ἡ περίοδος ἀκμῆς

της. Εἶναι μιὰ σειρὰ ἀπὸ τροπάρια, τὰ ὁποῖα συντίθενται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐννέα ᾠδῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς (ὀκτὼ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μίας τῆς Καινῆς). Ὡς ἐκ τούτου, ὁ Κανόνας ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ ὀκτὼ ᾠδὲς καὶ πολὺ σπάνια ἀπὸ ἐννέα ᾠδές, δεδομένου ὅτι σχεδὸν πάντοτε ἀπουσιάζει ἡ δεύτερη ᾠδὴ λόγῳ τοῦ πένθιμου χαρακτήρα της. Ἔχουμε, ὡστόσο, καὶ Κανόνες μὲ λιγότερες ᾠδὲς (διῴδιους, τριῴδιους κ.ο.κ.). Ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς τῶν τροπαρίων τῶν Κανόνων ἦταν νὰ παρεμβάλλονται μεταξὺ τῶν στίχων τῶν βιβλικῶν ᾠδῶν, σταδιακὰ ὅμως οἱ στίχοι τῶν βιβλικῶν ᾠδῶν παραμελήθηκαν καὶ ἔμειναν μόνο τὰ τροπάρια, τῶν ὁποίων παράλληλα περιορίστηκε καὶ ὁ ἀριθμός. Κάθε ᾠδὴ ἔχει συνήθως 3-6 τροπάρια, τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ὁποῖα λέγεται εἱρμὸς (ἀπὸ τὸ ρῆμα εἴρω, ποὺ σημαίνει συνάπτω, συνδέω, ἑνώνω) καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρότυπο, βάσει τοῦ ὁποίου ψάλλονται τὰ ὑπόλοιπα τροπάρια τῆς συγκεκριμένης ᾠδῆς. Ὁ εἱρμός, κατὰ ταῦτα, εἶναι ὁ κανόνας γιὰ τὰ ἄλλα τροπάρια ποὺ ἀκολουθοῦν, γι' αὐτὸ καί, κατὰ μία ἐκδοχή, τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας ὀνομάστηκε "Κανών".

Ὁ Μέγας Κανὼν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης δὲν εἶναι ἕνας συνηθισμένος Κανόνας μὲ ὀκτὼ ᾠδὲς καὶ μερικὰ (3-6) τροπάρια σὲ κάθε ᾠδή. Εἶναι "μέγας" στὴν κυριολεξία, γιατὶ ἔχει ἐννέα ᾠδὲς καὶ τόσα τροπάρια ὅσοι καὶ οἱ στίχοι τῶν ἐννέα βιβλικῶν ᾠδῶν. Ἀποτελεῖται συνολικὰ ἀπὸ 250 τροπάρια, γιατὶ τόσοι εἶναι καὶ οἱ ἐπὶ μέρους στίχοι τῶν βιβλικῶν ᾠδῶν. Σ' αὐτὰ τὰ 250 τροπάρια προστέθηκαν ἀργότερα ἀπὸ ἄλλους ὑμνογράφους καὶ ἄλλα τριάντα περίπου τροπάρια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν Ὁσία Μαρία τὴν Αἰγυπτία, στὴν ὁποία εἶναι ἀφιερωμένη ἡ Ε΄ Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἅγιο Ἀνδρέα Κρήτης, τὸν ποιητὴ τοῦ Μεγάλου Κανόνος.

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό του, ὁ Μέγας Κανὼν ἀποτελεῖ μιὰ μεγαλειώδη ποιητικὴ ἔμπνευση μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία προβάλλεται μὲ τὸν πιὸ χαρακτηριστικὸ

τρόπο τὸ συγκλονιστικὸ δράμα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν παραδείσια κοινωνία του μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ τῆς ὑποταγῆς του στὰ πάθη καὶ τὶς ἁμαρτίες, ἀλλὰ καὶ ἡ βαθύτατη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ μετανοήσει, νὰ θεραπευθεῖ ἀπὸ τὴν πνευματική του ἀσθένεια, γιὰ νὰ ἀξιωθεῖ νὰ γευθεῖ καὶ πάλιν τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴ χάρη τοῦ Παναγάθου Θεοῦ. Ὁ Μέγας Κανὼν "δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα κύκνειο ᾄσμα, ἕνας θρῆνος προθανάτιος, ἕνας μακρὸς θρηνητικὸς μονόλογος" (Ἰωάννης Φουντούλης). Ὁ ἅγιος ποιητής, εὑρισκόμενος πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, κάνει τὴν εἰς βάθος αὐτοκριτική του καὶ αὐτοεξέτασή του καὶ διαπιστώνει ὅτι εἶναι κυριολεκτικὰ βουτηγμένος μέσα στὴν ἁμαρτία καὶ μέσα στὰ πάθη. Φέρνει στὸ μυαλό του διάφορα παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, τόσο ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ ἀναγνωρίζει συγκλονισμένος καὶ συντετριμμένος, ὅτι ἔχει μιμηθεῖ ὅλες τὶς κακὲς πράξεις τῶν ἡρώων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (τοῦ Κάϊν, τοῦ Λάμεχ, τοῦ Ἠσαῦ κ.ο.κ.), ἐνῶ καθόλου δὲν ἔχει μιμηθεῖ τὶς καλὲς πράξεις τῶν ἁγίων ἀνδρῶν (τοῦ Ἄβελ, τοῦ Ἰὼβ κ.ο.κ.).

Ὁ Πανάγαθος Τριαδικὸς Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσίν Του. Τοῦ ἔδωσε, δηλαδή, τέτοια χαρακτηριστικὰ (νοερὴ ἐνέργεια, λογικὴ σκέψη, ἐλευθερία βουλήσεως κ.λπ.), ὥστε νὰ εἰκονίζει στὴ φύση του τὸν ἴδιο τὸν Θεό, καὶ τὸν προόρισε νὰ ὁμοιάσει μ' Αὐτὸν μὲ τὸν πνευματικό του ἀγώνα καὶ μὲ τὴ θεία χάρη. Ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι πρόσωπο ("Ἐγὼ εἰμι ὁ ὤν") ἢ καλύτερα κοινωνία προσώπων, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς πρόσωπο. Στὴν προσπάθεια του, ὅμως, νὰ πορευθεῖ ἀπὸ τὸ κατ' εἰκόνα στὸ καθ' ὁμοίωσιν ἐπεσυνέβη ἡ φοβερὴ τραγωδία τῆς πτώσεως καὶ τῆς ἀπωλείας τῆς θείας χάριτος. Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἔπαψε, πλέον, νὰ εἶναι πρόσωπο, ὑπετάγη στὰ πάθη καὶ στὴν ἁμαρτία, μπῆκε στὴ ζωή του ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. Ὁ Πανάγαθος Θεός, ὅμως, δὲν

τὸν ἄφησε σ' αὐτὴν τὴν τραγικὴ κατάσταση καὶ σ' αὐτὸ τὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο. Ἔστειλε τὸν Μονογενὴ Υἱὸ καὶ Λόγο Του στὸν κόσμο, γιὰ νὰ γίνει ἄνθρωπος ἀληθινός, νὰ ζήσει ἀνάμεσά μας ὡς ἕνας ἐξ ἡμῶν, νὰ πάθει, νὰ πεθάνει ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ ν' ἀναστηθεῖ τριήμερος, ὥστε νὰ μᾶς δώσει ξανὰ τὴ δυνατότητα τῆς σωτηρίας. Ὁ ἄνθρωπος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μπορεῖ νὰ νικήσει τὰ πάθη καὶ τὶς ἁμαρτίες του, μπορεῖ νὰ ὑπερβεῖ τὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο, μπορεῖ νὰ καταστεῖ καὶ πάλιν ἀληθινὸ πρόσωπο, νὰ χαριτωθεῖ καὶ νὰ θεωθεῖ, νὰ ζήσει δηλαδὴ τὴν ἄκτιστη χάρη τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, νὰ γίνει θεὸς κατὰ χάριν.

Αὐτὸ τὸ συγκλονιστικὸ δράμα τῆς πτώσεως καὶ τῆς ὑποταγῆς στὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ τὸν ἰσόβιο ἀγώνα τοῦ ἀνθρώπου νὰ μετανοήσει, νὰ θεραπευθεῖ καὶ νὰ ἐπιστρέψει, ὅπως ὁ ἄσωτος υἱός, στὸν πατρικὸ οἶκο καὶ στὴ χάρη τοῦ Παναγάθου Θεοῦ ἐκφράζει μὲ τὸν πιὸ ὄμορφο καὶ τὸν πιὸ χαρακτηριστικὸ ποιητικὸ τρόπο ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης στὰ πολυάριθμα τροπάρια τοῦ Μεγάλου Κανόνος. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ γράψει μιὰ ὁλόκληρη διατριβὴ πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα, ὅπως ἀναπτύσσεται στοὺς μοναδικοὺς στίχους τοῦ Μεγάλου Κανόνος. Θὰ περιοριστοῦμε, ἐν προκειμένῳ, σὲ μερικὰ μονάχα χαρακτηριστικὰ σημεῖα.

Ἡ παράβαση τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ, ποὺ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπώλεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς ἀϊδίου βασιλείας καὶ τρυφῆς, δὲν εἶναι ἕνα γεγονὸς τοῦ παρελθόντος, ἕνα γεγονὸς ποὺ ἀφορᾶ μόνο στὸν πρωτόπλαστο Ἀδάμ, ἀλλὰ μιὰ συγκλονιστικὴ ἐμπειρία ποὺ τὴν ζοῦμε ὅλοι μας στὴν προσωπική μας ζωή, λόγῳ τῶν πολλῶν μας ἁμαρτιῶν καὶ λόγῳ τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ νοὸς καὶ τῆς πνευματικῆς γυμνότητος, ποὺ αὐτὲς οἱ ἁμαρτίες συνεπάγονται. "Τὸν πρωτόπλαστον Ἀδάμ, τῇ παραβάσει παραζηλώσας", ὁμολογεῖ ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας, "ἔγνων ἐμαυτὸν γυμνωθέντα Θεοῦ, καὶ τῆς ἀϊδίου βασιλείας καὶ τρυφῆς, διὰ τὰς ἁμαρτίας μου" (ᾠδὴ α΄). "Προσέβλεψα τοῦ φυτοῦ τὸ ὡραῖον καὶ ἠπατήθην τὸν νοῦν, καὶ ἔνθεν κεῖμαι γυμνὸς καὶ καταισχύνομαι" (ᾠδὴ β΄).

Οἱ ἁμαρτίες μας εἶναι τόσες πολλές, ὥστε νὰ διερωτᾶται κανεὶς ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσει αὐτὸν τὸν ἀδαμιαῖο θρῆνο. "Πόθεν ἄρξομαι θρηνεῖν τὰς τοῦ ἀθλίου μου βίου πράξεις; ποίαν ἀπαρχὴν ἐπιθήσω, Χριστέ, τῇ νῦν θρηνωδίᾳ;" (ᾠδὴ α΄). Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει ἐπίγνωση τῆς πνευματικῆς του πτωχείας καὶ τῆς πνευματικῆς του

ἀθλιότητος, συνειδητοποιεῖ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία ποὺ δὲν τὴν ἔχει διαπράξει. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι οἱ ὄντως ἅγιοι ἄνθρωποι στὴ μακραίωνη ζωὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας ὄχι μόνο δὲν θεωροῦν τοὺς ἑαυτούς τους ἁγίους, ἀλλὰ νοιώθουν ὅτι εἶναι οἱ πλέον ἁμαρτωλοὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. "Οὐ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἁμάρτημα οὐδὲ πρᾶξις οὐδὲ κακία, ἣν ἐγὼ Σωτὴρ οὐκ ἐπλημμέλησα, κατὰ νοῦν καὶ λόγον καὶ προαίρεσιν, καὶ θέσει καὶ γνώμῃ καὶ πράξει ἐξαμαρτήσας, ὡς ἄλλος οὐδεὶς πώποτε" (ᾠδὴ δ΄). "Ἡμάρτηκα, ἐπλημμέλησα καὶ ἠθέτησα τὴν ἐντολήν σου· ὅτι ἐν ἁμαρτίαις προήχθην καὶ προσέθηκα τοῖς μώλωψι τραῦμα ἐμοὶ" (ᾠδὴ ζ΄). Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄντως, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει τὸ Δοξαστικὸ τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τοῦ Ἀντίπασχα ἕνα "μέγα τραῦμα", τὸ ὁποῖο, ὅμως, θεραπεύθηκε μὲ τὸν σταυρικὸ θάνατο καὶ τὴν τριήμερη ἐκ νεκρῶν ἐξανάσταση τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑποταγὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἁμαρτία καὶ στὰ πάθη, τὸ "κατ' εἰκόνα", ἡ εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, ἀμαυρώθηκε. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τὸ ἀρχαῖον κάλλος, τὴν ὁμορφιὰ μὲ τὴν ὁποία τὸν ἔπλασε ὁ Δημιουργὸς Θεὸς καὶ ἔγινε πραγματικὰ ἀγνώριστος, σωματικὰ καὶ πνευματικά. "Κατέχρωσα τὴν εἰκόνα σου καὶ παρέφθειρα τὴν ἐντολήν σου· ὅλον ἀπημαυρώθη τὸ κάλλος καὶ τοῖς πάθεσιν ἐσβέσθη Σωτὴρ ἡ λαμπάς" (ᾠδὴ ζ΄). "Ὁ νοῦς τετραυμάτισται, τὸ σῶμα μεμαλάκισται, νοσεῖ τὸ πνεῦμα, ὁ λόγος ἠσθένησε, ὁ βίος νενέκρωται" (ᾠδὴ θ΄). Ὁ ἄνθρωπος ἀντὶ νὰ ἔχει ὡς σημεῖον ἀναφορᾶς του τὸν Πανάγαθο Τριαδικὸ Θεό, ἔκανε σημεῖον ἀναφορᾶς του τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ἔκανε κυριολεκτικὰ εἴδωλό του τὸν ἑαυτό του, ἐγκλωβισμένος μέσα στὸν ἀσφυκτικὸ κλοιὸ τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, τῆς ἐγωπαθείας καὶ τῆς ὑπερηφανείας. "Αὐτείδωλον ἐγενόμην τοῖς πάθεσι, τὴν ψυχήν μου βλάπτων, Οἰκτίρμον" (ᾠδὴ δ΄), ἀναφωνεῖ ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης, ἀγγίζοντας μὲ τὸν ποιητικό του λόγο τὰ βάθη

τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε μέσα στὸ σκοτάδι τῆς πτώσεως καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ζοῦσε τὸ τρομακτικὸ φάσμα τῆς ἁμαρτίας, τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου χωρὶς καμιὰ δυνατότητα διαφυγῆς. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ αὐτὴν τὴν τραγωδία, παρὰ μονάχα ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Γι' αὐτό, "Χριστὸς ἐνηνθρώπησε, καλέσας πρὸς μετάνοιαν ληστὰς καὶ πόρνας" (ᾠδὴ θ΄). Κατέβηκε ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ δεύτερος τῆς Τριάδος στὸν δικό μας καταθλιπτικὸ κόσμο, γιὰ νὰ φωτίσει τὰ σκοτάδια τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ μᾶς ἀνοίξει τὸν δρόμο τῆς μετανοίας καὶ τῆς σωτηρίας. Καὶ δὲν ἀρκέστηκε μόνο στὴν πρόσληψη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως "τῆς ἁμαρτίας δίχα", οὔτε μόνο στὸ νὰ διδάξει τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ θαυματουργήσει, ἀλλὰ ὑπέστη ἑκουσίως τὴν ἄκρα ταπείνωση, ἔπαθε, ἀπέθανε ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἐτάφη καὶ ἀνέστη τριήμερος ἐκ τάφου, γιὰ νὰ ἀνοίξει καὶ πάλιν ἡ πύλη τῆς Ἐδέμ, γιὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσει καὶ πάλιν στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσει καὶ πάλιν τὴ δυνατότητα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς κοινωνίας μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. "Εἰργάσω τὴν σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Κτίστης, ἵνα σωθῶμεν· ἑκουσίως ξύλῳ ἀνεσταύρωσαι, ἡ Ἐδὲμ κλεισθεῖσα ἀνεῴγνυτο" (ᾠδὴ δ΄). "Τὸ Σῶμα σου καὶ τὸ Αἷμα σταυρούμενος ὑπὲρ πάντων ἔθηκας Λόγε· τὸ μὲν Σῶμα, ἵνα ἀναπλάσῃς με, τὸ δὲ Αἷμα, ἵνα ἀποπλύνῃς με· τὸ πνεῦμα παρέδωκας, ἵνα ἐμὲ προσάξῃς, Χριστέ, τῷ σῷ Γεννήτορι" (ᾠδὴ δ΄).

Ἡ σωτηρία ποὺ ἀνέτειλε ἐκ τοῦ Τάφου τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δὲν μᾶς χαρίζεται αὐτομάτως. Ἀπαιτεῖται ἡ δική μας συνεργασία, ὁ δικός μας πνευματικὸς ἀγώνας, ἡ δική μας μετάνοια. Γι' αὐτὸ ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης καλεῖ τὸν κάθε ἕνα ἀπὸ ἐμᾶς: "Ἐπίστρεψον, μετανόησον, ἀνακάλυψον τὰ κεκρυμμένα· λέγε Θεῷ τῷ τὰ πάντα εἰδότι· Σὺ γινώσκεις μου τὰ κρύφια, μόνε Σωτήρ· καὶ αὐτὸς μὲ ἐλέησον, ὡς ψάλλει Δαυΐδ, κατὰ τὸ ἔλεός σου" (ᾠδὴ ζ΄). Ἐπειδή, μάλιστα, κανένας δὲν γνωρίζει πότε θὰ ἔλθει ἡ ὥρα τοῦ θανάτου, τὸ τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, γι' αὐτὸ πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ εὑρίσκεται σὲ διαρκὴ ἐγρήγορση, σὲ διαρκὴ καὶ ἀσταμάτητο πνευματικὸ ἀγώνα. "Ἐγγίζει, ψυχή, τὸ τέλος, ἐγγίζει καὶ οὐ φροντίζεις, οὐχ ἑτοιμάζῃ· ὁ καιρὸς συντέμνει, διανάστηθι· ἐγγὺς ἐπὶ θύραις ὁ Κριτής ἐστιν" (ᾠδὴ δ΄).

Η ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΙΗΣΟΥ

Ἐπισκόπου Καρπασίας κ. Χριστοφόρου

Ἡ κατάσταση ἀσθένειας τοῦ ἀνθρώπου μετά τήν πτώση

Μέ τό προπατορικό ἁμάρτημα, ὁ ἄνθρωπος κινεῖται πρός δύο λανθασμένες κατευθύνσεις. Ἐνάντια στόν Θεό καί ἐνάντια στή φύση του. Ἔτσι χάνει τόν στόχο του, πού ἡ ἴδια ἡ φύση τοῦ ὅριζε.

Ἡ ὕπαρξη του σταμάτησε νά κινεῖται πρός τόν Θεό. Ὅλες οἱ ψυχικές του δυνάμεις ἔπαυσαν νά συντονίζονται καί νά τρέφονται μέ τήν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ νοῦς του σκοτίσθηκε καί ἀπώλεσε τή γνώση τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἑαυτοῦ του καί τοῦ κόσμου. Οἱ ἀρετές πού ἔφερε μέσα του, ὡς φυσικές, ἀσθένησαν καί ἔγιναν πάθη, πού τυραννοῦσαν τήν ψυχή του. Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μέσα του ἀλλοιώνεται καί ἀμαυρώνεται μέ ἀποτέλεσμα νά χάσει καί τή δύναμη – δυνατότητα νά καλλιεργεῖται καί νά ἀναπτύσσεται πνευματικά γιά νά ἐκπληρώσει τόν προορισμό του· νά φθάσει στήν ὁλοκλήρωση – θέωση τῆς φύσης του.

Μετά τήν πτώση, μέσα στή φύση τοῦ ἀνθρώπου εἰσχωρεῖ ἡ φθορά, ἡ κακία. Φθείρεται καί διαφθείρεται ἡ ἀνθρώπινη φύση καί γνωρίζει τόν θάνατο. Ὑποφέρει, γιατί πορεύεται παρά φύση, ἐνάντια στή φύση του. Ἡ πορεία πού ἀκολουθεῖ ἔχει τό ἐξῆς σχῆμα. Ἀποκόπτεται, λόγῳ τῆς ἐλεύθερης παράβασης τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ἀπό τήν πηγή τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς γνώσεως πού εἶναι ἡ θεία Χάρη. Σκοτίζεται ὁ νοῦς του καί δέν ἔχει τή δυνατότητα νά δεῖ καθαρά καί να φθάσει στή θεωρία τοῦ Θεοῦ. Ὁ σκοτασμός τόν ὁδηγεῖ στή λήθη. Ξεχνᾶ τόν σκοπό, νόημα καί προορισμό τῆς φύσης του, μέ ἀποτέλεσμα νά πορεύεται ἐνάντια πρός αὐτή. Ἡ λήθη ἐπιφέρει τήν ἄγνοια καί δέν γνωρίζει, πλέον, τήν πραγματική, ἀληθινή, αὐθεντική - φυσιολογική ζωή. Αὐτό προκαλεῖ μέσα του σύγχυση καί ταραχή. Ἔτσι χάνει τήν ἔννοια καί τήν αἴσθηση τῆς ψυχικῆς του ὑγείας καί νοσεῖ πνευματικά.

Ἡ ψυχή, ὡς πνευματική ὕπαρξη, χάνει τή λεπτότητά της καί λόγῳ τῆς ἐξάρτησής της ἀπό τά ὑλικά, ἀποκτᾶ μία παχυλότητα. Ὁ Μέγας Βασίλειος τήν παχυλότητα αὐτή τήν χαρακτηρίζει ὡς «ὑλομανία». Λόγῳ τῆς

ὑλομανίας της ἡ ψυχή δέν μπορεῖ νά ἔχει τήν αἴσθηση τῶν πνευματικῶν καταστάσεων, τῆς πραγματικότητας καί τῆς ἀλήθειας. Οἱ πνευματικές της δυνάμεις διαστρέφονται καί κινοῦνται συνεχῶς πρός τά αἰσθητά καί ὑλικά πράγματα, τά ὁποῖα τήν αἰχμαλωτίζουν καί τῆς δημιουργοῦν τά ψυχικά πάθη – ἀσθένειες. Ὁπότε ἔχουμε μία κίνηση τῆς ἐπιθυμίας πρός τήν ἄδοξη δόξα, τόν ἄχρηστο πλοῦτο, τίς ἡδονές, τήν εὐδαιμονία μέσα ἀπό τά κτίσματα, τήν ἐξουσία καί τήν κοσμική δύναμη, τήν ἀπολυτοποίηση τοῦ σχετικοῦ - ὑλικοῦ καί τῆς λογικῆς.

Ὅλα αὐτά ἀπογυμνώνουν τήν ψυχή ἀπό τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τήν ἐνάρετη φυσική της κατάσταση. Ἔτσι ἐκδηλώνεται ἡ ἀσθένεια μέ τά τραγικά καί καταστροφικά συμπτώματα πού εἶναι ὁ φόβος, ἡ ἀγωνία, ἡ ἀνασφάλεια, ἡ ταραχή, ὁ θυμός, ὁ θάνατος, ὁ πόνος, κυρίως ὁ ἐσωτερικός, πού σήμερα εἶναι γνωστός ὡς ψυχολογικά.

Αὐτή τήν τραγική κατάσταση, στήν ὁποία περιῆλθε ὁ ἄνθρωπος μετά τήν πτώση καί τόν λόγο γιά τόν ὁποῖο παραμένει σ' αὐτή, τήν ἐξηγεῖ πολύ χαρακτηριστικά ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: *«πάντες (οἱ ἄνθρωποι λόγῳ τῆς πτώσεως) ἥμαρτον καί ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»*[1]. Ἡ στέρηση τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἁμαρτία πού ἐπιφέρει ὅλα τά δεινά στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, ἀλλά καί στόν κόσμο γενικότερα. Οἱ προδιαγραφές τῆς ἀνθρώπινης φύσης εἶναι νά βρίσκεται σέ κοινωνία καί μετοχή μέ τή δόξα (Χάρη) τοῦ Θεοῦ - Δημιουργοῦ. Γι' αὐτό καί ὁ ἄνθρωπος δικαιώνεται - ἀπολυτρώνεται ἀπό τήν ἁμαρτία (στέρηση τῆς δόξας – Χάριτος τοῦ Θεοῦ) μέσῳ τῆς Χάριτος τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ. Γι' αὐτό καί συνεχίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγοντας ὅτι δικαιώνονται (σώζονται) *«δωρεάν τῇ αὐτοῦ Χάριτι (τοῦ Θεοῦ) διά τῆς ἀπολυτρώσεως (ἀπό τήν ἁμαρτία – στέρηση τῆς Χάριτος) τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»*[2].

Ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου

Στό πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου περιγράφεται ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καί ὁ μοναδικός τρόπος θεραπείας του. Λέγει, λοιπόν, ὁ Εὐαγγελιστής ὅτι μετά τήν πτώση *«Θεόν οὐδείς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενής υἱός ὁ ὢν εἰς τόν κόλπον τοῦ Πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο»*[3]. Ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται στό γεγονός τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι δημιουργημένος κατ' εἰκόνα. Συνεπῶς, ἀγνοεῖ τή φύση του, καί τόν προορισμό καί σκοπό του μέσα στήν ὅλη δημιουργία. Ἡ ἄγνοια αὐτή, πού δέν εἶναι ἁπλῶς ἄγνοια ἐγκεφαλική, ἀλλά ὑπαρξιακή,

1. Ρωμ. γ΄, 23.
2. Ρωμ. γ΄, 24.
3. Ἰωάν. α΄, 18.

ἐπιφέρει τήν διάσπαση ὅλων τῶν φυσικῶν – ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, μέ ἀποτέλεσμα νά χάνει τόν προσανατολισμό του. Ἀντί νά πορεύεται διά τῶν δυνάμεων αὐτῶν πρός τό ἀρχέτυπό του καί νά τοῦ ὁμοιάσει, φθάνοντας στήν τελείωση, στρέφεται λόγῳ τῆς διαστροφῆς πρός τά αἰσθητά - ὑλικά, αἰχμαλωτίζεται ἀπό αὐτά καί ἀσθενεῖ τό πνεῦμα καί ἡ ψυχή. Γεννᾶται μέσα του ἡ ἐπιθυμία τῶν ὑλικῶν, αὐτά ἐπιφέρουν τήν πρόσκαιρη ἡδονή – εὐχαρίστηση, ἀλλά τελικά δημιουργοῦν τήν ὀδύνη – τά πάθη πού τυραννοῦν τήν ψυχή, δεδομένου ὅτι εἶναι μή φυσιολογικός τρόπος ζωῆς.

Ἡ θεραπεία τῆς ἄγνοιας αὐτῆς, μέ τά τραγικά ὑπαρξιακά προβλήματα καί ἀδιέξοδα, ἐπιτυγχάνεται μόνο μέ τή Σάρκωση - Ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὁποῖος, ὡς κατά φύση Υἱός, γνωρίζει τόν Θεό καί μᾶς τόν ἐξηγεῖ - φανερώνει - ἀποκαλύπτει: *«Ὁ Λόγος (Υἱός) σάρξ ἐγένετο (σαρκώθηκε - ἐνανθρώπησε) καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (μέσα μας) καί ἐθεασάμεθα τήν δόξαν αὐτοῦ (τήν θείαν Χάριν), δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά Πατρός… ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβαμεν, καί Χάριν ἀντί Χάριτος»*[4].

Μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ, ἡ ἀνθρωπότητα βρίσκει καί πάλιν τή δυνατότητα νά πραγματώσει τήν τελειότητα τῆς φύσης της, γιά τήν ὁποῖα ὁ Δημιουργός τήν προόρισε. Ὁ Χριστός, ὡς ὁ τέλειος ἄνθρωπος, λόγῳ τῆς ὑποστατικῆς ἕνωσής Του μέ τήν τέλεια φύση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ξαναδίνει στήν ἀνθρώπινη φύση τήν πληρότητα, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στήν πραγμάτωσή της. Ἡ Σάρκωση τοῦ Υἱοῦ, δείχνει κατά ἕνα ἀπόλυτο καί σαφή τρόπο, τόν ἕνα καί τελικό σκοπό τῆς ὕπαρξης κάθε ἀνθρώπου. Ἡ τελείωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἑνώνεται, κατά ἕνα μυστικό – μυστηριακό τρόπο μέ τόν Θεό.

Ὁ ἄνθρωπος διά τοῦ Βαπτίσματος ἑνώνεται μέ τόν Θεάνθρωπο καί γίνεται μέτοχος τῆς δόξης (χάρης) τοῦ Θεοῦ γιά νά μπορέσει νά γίνει «ὄντως ἄνθρωπος». Δηλαδή φυσιολογικός καί νά βρίσκεται σέ κατάσταση πλήρους ὑγείας, ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς: *«Ἡ πρός τόν Χριστόν ἀφομοίωσις (ὁμοίωσις - ἕνωση, μετοχή στή Χάρη Του), ταὐτόν εἰπεῖν ὑγιεία ψυχῆς καί τελείωσις»*[5].

Μακριά ἀπό τόν Χριστό, ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι οὔτε πραγματικά οὔτε πλήρως ἄνθρωπος· ἀποτελεῖ μόνο ἕνα κομμάτι τῆς φύσης του, εἶναι ἐλλειμματικός, στερεῖται τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ὕπαρξής του, ἡ ὁποία τόν καθιστᾶ ὁλόκληρο - τέλειο. Ζεῖ μόνο βιολογική ζωή, σαρκική, γι' αὐτό καί ὑπο-

4. Ἰωάν. α΄, 14-16.
5. Γρηγόριος Παλαμάς, Τριάδες, 2, 1, 42.

φέρει. Βρίσκεται σέ κατάσταση ἀλλοτρίωσης. Ὁ ἄνθρωπος ἤ εἶναι μέτοχος τῆς θεανθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ καί ὁμοιάζει μέ αὐτόν, ἤ δέν εἶναι ἄνθρωπος (ὁλοκληρωμένος). Ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὁλοκληρωμένος καί τέλειος καί ἀποδεικνύεται αὐθεντικός - γνήσιος μόνο, ὅταν γίνεται μέτοχος τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Αὐτό, κατ' ἀρχάς, ἐπιτυγχάνεται διά τοῦ Μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος.

Ὁ ἄνθρωπος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καθίσταται ὑγιής καί μπορεῖ νά φθάσει στήν ὁλοκλήρωσή του. Ὑγιής σημαίνει ὅτι ψυχικά - ἐσωτερικά εἶναι ὁ ἑαυτός του, ἀναπαυμένος, εἰρηνικός. Πεπληρωμένος χαρᾶς καί εὐφροσύνης. Ἔχει καθαρούς-φωτισμένους λογισμούς. Βρίσκεται σέ κατάσταση ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας, πού σημαίνει ὅτι τά ὑλικά αἰσθητά πράγματα καί πρόσωπα δέν τόν ἐπηρεάζουν πρός τήν πορεία τελείωσής του. Μέσα του διατηρεῖ - καλλιεργεῖ μία ποιότητα - ἁγιότητα, πού τόν καθιστᾶ, κατά τό δυνατό, ἀπαθή.

Ἡ πορεία πρός τήν ὑγιή κατάσταση εἶναι βαθμιαία καί προοδευτική. Ἀρχίζει μέ τή μετοχή του στή Χάρη τοῦ Χριστοῦ καί καλλιεργεῖται διά τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν καί μετοχῆς στή μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, μέχρι νά φθάσει στήν ἐνηλικίωση τῆς πνευματικότητας, κάτι πού ἀποτελεῖ τήν τελειότητα - ἁγιότητα - ποιότητα - αὐθεντικότητα τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. Ἔτσι, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ Θεός μᾶς ἔδωσε τούς ἀποστόλους, προφῆτες, εὐαγγελιστές, ποιμένες, διδασκάλους (τήν Ἐκκλησία) *«πρός καταρτισμόν... εἰς οἰκοδομήν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τήν ἑνότητα τῆς πίστεως καί τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»*[6]. Γιά νά συμπληρώσει ὁ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος: *«Καθ' ἑκάστην (ὁ χριστιανός) αὐξάνει τήν πνευματικήν ἡλικίαν, καταργῶν μέν τά τοῦ νηπιώδους φρονήματος, προκόπτων δέ ἐπί τήν ἀνδρικήν τελειότητα. Διότι καί κατά τό μέτρον τῆς πνευματικῆς ἡλικίας ἀλλοιοῦται τάς ψυχικάς δυνάμεις καί ἐνεργείας καί πρός τάς πράξεις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀνδρειότερος καί κραταιότερος γίνεται»*[7].

Ἄρα, λοιπόν, ὅλα ὅσα κάνουμε μέσα στήν Ἐκκλησία καί τή ζωή μας γενικά, πρέπει νά ἀποβλέπουν στήν ἕνωση μέ τόν Χριστό καί στή μετοχή τῆς Χάριτος Του. Ἡ μετοχή στή Χάρη τοῦ Θεανθρώπου θεραπεύει τήν ἀνθρώπινη φύση. Ἡ ἀνθρώπινη φύση σέ κατάσταση ὑγείας (μετοχή στή Χάρη καί καλλιέργεια τῶν φυσικῶν ἀρετῶν), μπορεῖ νά πραγματώσει αὐτό πού στήν οὐσία της εἶναι.

6. Ἐφ. δ΄, 12-13.
7. Συμεών Νέος Θεολόγος, Κατηχήσεις, 14, 111-116.

Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον;

Πρωτ. Δημητρίου Κωστόπουλου
Θεολόγου

Καθώς οἱ Μυροφόρες γυναῖκες πλησίαζαν τά ξημερώματα τῆς «μιᾶς τῶν Σαββάτων» τόν τάφο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, διατηροῦσαν ἄσβηστη τήν ἀγάπη τους καί ζωντανό τόν θαυμασμό τους γιά τόν Διδάσκαλο, ἀλλά ἡ πίστη τους πρός τήν ἰδιότητά Του ὡς Μεσσία εἶχε κλονισθεῖ. Τόν θεωροῦσαν ὁριστικά νεκρό, γι' αὐτό καί «ἠγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν Αὐτόν»[1]. Γι' αὐτό καί γνωρίζοντας ὅτι ὁ λίθος, πού ἔκλεινε τή θύρα τοῦ μνημείου ἦταν «μέγας σφόδρα»[2], βασανίζονταν ἀπό τό ἀγωνιῶδες ἐρώτημα: «τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;»[3].

Τό ἐμπόδιο, ὅμως, πού τίς χώριζε ἀπό τόν Κύριο καί τόν πόθο τους νά μυρώσουν τό «νεκρό» Του σῶμα, δέν ἦταν στήν πραγματικότητα ὁ λίθος τοῦ μνημείου, ἀλλά ὁ λίθος τῆς ὀλιγοπιστίας, πού βάρυνε τά στήθη τους!

Στή θέση τῶν Μυροφόρων γυναικῶν βρίσκεται σήμερα -δυστυχῶς- τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀνθρωπότητας, πού δέν πιστεύει τόν Ἰησοῦ Χριστό ὡς τόν ἀναστημένο θεάνθρωπο, γι' αὐτό βαρύς καί «μέγας σφόδρα» λίθος, ὁ ἀνομολόγητος φόβος τοῦ θανάτου, πιέζει τά στήθη τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων!

Ὁ σύγχρονος, χωρίς Χριστό, ἄνθρωπος αἰσθάνεται τή γῆ, πάνω στήν ὁποία ζεῖ, σάν κελλί μελλοθανάτου, πού περιμένει μέρα μέ τή μέρα τόν ἐρχομό τοῦ δημίου, γιά νά ὁδηγηθεῖ στόν τόπο τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ζεῖ γιά νά πεθάνει, ἀφοῦ χωρίς τήν πίστη στόν Χριστό, πού εἶναι «ἡ Ἀνάστασις καί ἡ Ζωή»[4], ὅλα καταλήγουν στό μηδέν καί ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου βαραίνει σάν λίθος τήν καρδιά, πού κραυγάζει «τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον;»

Ὁ χρόνος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώ-

1. Μαρκ. ιστ΄, 1.
2. Μαρκ. ιστ΄, 4.
3. Μαρκ. ιστ, 3.
4. Ἰωάν. ια΄, 25.

που, πού δέν πιστεύει στόν ἀναστημένο Χριστό, εἶναι μιά ἀκατανόητη ἀναγκαιότητα. Εἶναι προετοιμασία γιά τόν θάνατο. Ὅλα εἶναι χωρίς νόημα, παράλογα καί περιττά. Χωρίς τήν πίστη στόν Νικητή τοῦ θανάτου, ὁ λίθος τοῦ ἄγχους γίνεται ἀφόρητος. Προσπαθεῖ ὁ ἄνθρωπος νά τόν ἀποσείσει, ἀλλά στό τέλος κραυγή ἀπελπισίας βγαίνει ἀπ' τό στόμα του: «τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον;».

Τό νά εἶσαι ἄνθρωπος ἀλλά ἄπιστος, εἶναι κάτι τό τραγικό! Τά ζῶα, καθώς εἶναι ἄλογα, δέν συνέχονται -ὅπως ὁ ἄνθρωπος- ἀπό τήν σκέψη τοῦ θανάτου, πού τόν ἀποφεύγουν μόνο ἀπό ἔνστικτο. Στήν προκειμένη περίπτωση, εἶναι προνομιοῦχα σέ σχέση μέ τόν ἄπιστο ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος διαθέτει λογική καί εἴτε τό θέλει εἴτε ὄχι, δέν μπορεῖ νά ἀποφύγει τή θύμηση, ὅτι τό τέλος ἔρχεται! Ἔτσι, κάποια στιγμή ἡ σκέψη αὐτή τόν συνθλίβει καί τόν ἀναγκάζει ν' ἀναρωτηθεῖ: «τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον;».

Ὑπάρχουν βέβαια πολλά, πού μποροῦν νά ἀποσπάσουν τόν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τή σκέψη τοῦ θανάτου, ὥστε νά μήν αἰσθάνεται τήν πίεση τοῦ λίθου τοῦ ἄγχους καί τῆς ἀγωνίας γι' αὐτόν. Τά νιάτα, ἡ ὀμορφιά, ἡ δύναμη, τό χρῆμα, ἡ ἐργασία, ἡ παρέα, τό γλέντι καί ἄλλα συχνά διασκεδάζουν τόν φόβο τοῦ θανάτου καί ὁ ἄνθρωπος δέν αἰσθάνεται τήν πίεση τοῦ «λίθου». Αὐτά ὅμως δέν ὑπάρχουν αἰωνίως. Ὅταν, λοιπόν, μιά ἀσθένεια, ἕνα ἀτύχημα ἤ τά ἀναπόφευκτα γηρατειά φέρνουν μπρός στά μάτια του -χωρίς Χριστό- ἀνθρώπου τό φρικτό πρόσωπο τοῦ θανάτου, τότε πάλι κραυγάζει μέ ἀγωνία «τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τόν λίθον;». Ἀπάντηση ὅμως δέν βρίσκει!

Καί ὅμως, ἡ ἀπάντηση ἔχει δοθεῖ ἐδῶ καί εἴκοσι αἰῶνες: «καί ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γάρ μέγας σφόδρα»[5]. Ἡ ταφόπετρα, ὁ λίθος τῆς θύρας τοῦ μνημείου, ἀλλά ταυτοχρόνως καί ὁ λίθος τῆς ἀπιστίας τῶν Μυροφόρων γυναικῶν εἶχαν ἀποκυλισθεῖ μέ τήν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ! Ἦταν πλέον ἀρκετό, νά πλησιάσουν οἱ Μυροφόρες στόν κενό τάφο, ν' ἀκούσουν ἀπό τόν Ἄγγελο, ὅτι ὁ ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς «ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε»[6], γιά νά τρέξουν γεμᾶτες «ἔκστασιν»[7], νά φέρουν τό ἀναστάσιμο μήνυμα στούς Ἀποστόλους, πού καί αὐτοί βαρύνονταν ἀπό τόν ἴδιο λίθο τῆς ἀπιστίας. Εἶχε φύγει ὁριστικά πλέον ἀπ' αὐτές «ὁ λίθος» καί ἔσπευδαν νά ἀπαλλάξουν ἀπ' αὐτόν καί τούς

5. Μαρκ. ιστ΄, 4.
6. Μαρκ. ιστ΄, 6.

Μαθητές τοῦ Κυρίου.

Νά λοιπόν ἡ ἀπάντηση στό ἀγωνιῶδες ἐρώτημα τοῦ σύγχρονου ἀπίστου ἀνθρώπου, ποιός θά σηκώσει ἀπ' τό στῆθος του τόν λίθο τοῦ ἄγχους, πού δημιουργεῖ ἡ σκέψη τοῦ θανάτου: «ὁ Ἀναστάς ἐκ τῶν νεκρῶν Χριστός ὁ ἀληθινός Θεός ἡμῶν»[8].

«Ἔρχου καί ἴδε»[9] ἄνθρωπε τῆς ἀμφιβολίας τόν κενό τάφο! Πίστεψε στόν ἀναστημένο Θεάνθρωπο καί ἀμέσως θά νιώσεις ὅτι «ἀποκεκύλισται» καί ὁ δικός σου λίθος. Τότε θά δεῖς ὅτι ὅλα ἀποκτοῦν νόημα, ἀξία καί σκοπό!

Ἡ γῆ μετά τήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι πλέον κελλί μελλοθανάτου, ἀλλά στάδιο πού σφύζει ἀπό ζωή! Σ' αὐτό ὅσοι ἀγωνίζονται τόν «καλόν ἀγῶνα»[10], λαμβάνουν ὡς βραβεῖο «τόν τῆς δικαιοσύνης στέφανον»[11], δηλαδή τό στεφάνι τῆς αἰώνιας «ἐν Χριστῷ» Ζωῆς καί βασιλείας.

Ὁ χρόνος τῆς ἐπίγειας ζωῆς, μετά τή νίκη τοῦ Θεανθρώπου κατά τοῦ Θανάτου, δέν εἶναι ἀκατανόητη ἀναγκαιότητα, στιγμές πού ὁδηγοῦν μέ ἀντίστροφη μέτρηση στό μηδέν, γιά ἐκτόξευση πρός τόν θάνατο, ἀλλά εἰσαγωγή στήν Αἰωνιότητα!

Ἡ ταφόπλακα δέν εἶναι τό τέρμα, ἀλλά ἡ ἀφετηρία «ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»[12]. Ἀφ' ὅτου ὁ Χριστός βγῆκε ἀπό τόν τάφο, ὁ φοβερός αὐτός τόπος ἔγινε γιά τούς πιστούς ἡ πύλη γιά τήν αἰώνια ζωή!

Ὁ ἄνθρωπος χάρη στόν Ἀναστημένο Κύριο ἀποκτᾶ τήν ἀρχική καί μοναδική καί ἀνυπολόγιστη ἀξία, πού ἡ πτώση τοῦ Ἀδάμ εἶχε ἀφαιρέσει. Τό ἐλάχιστο αὐτό μόριο μέσα στήν ἀπεραντοσύνη τοῦ σύμπαντος δέν ἔχει ἀντάλλαγμα! «Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;»[13]. Αὐτό τό ταλαίπωρο πλάσμα βρίσκει ἐν Χριστῷ τήν πιό μεγάλη δόξα! Γίνεται «θεός κατά χάριν» καί λάμπει σάν τόν ἥλιο, ἀφοῦ ἑνώνεται μέ τόν «Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης»[14], τόν Χριστό!

Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ γίνεται καί μητέρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σαρκική μητέρα γεννᾶ τά παιδιά της γιά τόν τάφο! Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος πιστεύσει στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ξαναγεννιέται, ἀλλά τώρα πλέον γιά τήν αἰωνιότητα!

Μέ τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ὅλα ἀποκτοῦν νόημα καί σκοπό ὕπαρξης.

Τά νιάτα δέν εἶναι γιά ἀπολαύσεις,

---

7. Μαρκ. ιστ΄, 8.
8. Εὐχή τῆς Ἀπολύσεως τῶν Ἰ. Ἀκολουθιῶν.
9. Ἰωάν. α΄, 47.
10. Α΄ Τιμ. στ΄, 12.
11. Β΄ Τιμ. δ΄, 8.
12. Ρωμ. στ΄, 4.
13. Ματθ. ιστ΄, 26.

«φάγωμεν καί πίωμεν, αὔριον γάρ ἀποθνήσκομεν[15]», ἀλλά εὐκαιρία γιά ἀγῶνα πρός ἀπόκτηση τῆς ἀθανασίας. Δέν τά τρομάζουν πλέον τά γηρατειά καί ὁ θάνατος, ἀφοῦ ὁ Ἀναστημένος Θεάνθρωπος τά καλεῖ στήν αἰωνιότητα.

Ἡ δύναμη, ἡ ὀμορφιά, ἡ εὐφυΐα καί οἱ ἄλλες χάρες πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος, δέν εἶναι πλέον ἁπλᾶ μέσα γιά νά ξεχνᾶ τόν θάνατο, ἀλλά ἀφορμές δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὁποῖος «ἐποίησεν τά πάντα καλά λίαν»[16].

Τό χρῆμα ἀποκτᾶ ἀξία ὄχι ὡς μέσο πλουτισμοῦ καί καλοπέρασης, ἀλλά ὡς μέσον εὐεργεσίας τοῦ πλησίον καί συγκέντρωσης θησαυρῶν στούς οὐρανούς[17].

Θά ἀντείπει, ὅμως, κάποιος ὅτι τό ἀνθρώπινο σῶμα ἐξακολουθεῖ νά πεθαίνει, νά σαπίζει, νά χάνεται καί ὁ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται στή φθορά ἔστω κι ἄν πιστεύει στήν Ἀνάσταση. Αὐτό εἶναι ἀλήθεια, ἀλλά ὁ Κύριος μᾶς λέει ὅτι: «Ἐάν μή ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσών εἰς τήν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτός μόνος μένει· ἐάν δέ ἀποθάνῃ, πολύν καρπόν φέρει»[18]. Σπορά εἶναι ἡ ταφή τοῦ σώματος, γιά νά καρποφορήσει τήν ἀνάσταση καί τήν ἀφθαρσία. «Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· ... σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν»[19], λαμπρό καί ἄφθαρτο! Εἶναι δυνατόν αὐτό; Ὁ Θεάνθρωπος ἀπαντᾶ: «παρά ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρά δέ τῷ Θεῷ πάντα δυνατά ἐστι»[20].

Ὅποιος, λοιπόν, πιστεύει στόν Ἀναστάντα Χριστό μπορεῖ, ὄχι μόνο νά μή καταπιέζεται ἀπό τόν «λίθο» τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, ἀλλά νά τόν βλέπει ἄφοβα καί μαζί μέ τόν Ἱερό Χρυσόστομο νά τόν περιγελᾶ λέγοντας:

«Ποῦ σου, θάνατε, τό κέντρον; Ποῦ σου, ᾅδη, τό νῖκος;»

«Ἀνέστη Χριστός καί σύ καταβέβλησαι...

Ἀνέστη Χριστός καί ζωή πολιτεύεται.

Ἀνέστη Χριστός καί νεκρός οὐδείς ἐπί μνήματος.

Χριστός γάρ ἐγερθείς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο.

Αὐτῷ ἡ δόξα καί τό κράτος εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν»[21].

---

14. Ἀπολυτίκιον Χριστουγέννων.
15. Α΄ Κορ. ιε΄, 32.
16. Γεν. α΄, 31.
17. Ματθ. στ΄, 29.
18. Ἰωάν. ιβ΄, 24.
19. Α΄ Κορ. ιε΄, 42-44. Εὐχῆς ἔργον θά ἦταν νά μελετηθεῖ μέ προσοχή ολόκληρο τό 15ο Κεφάλαιο τῆς Α΄ πρός Κορινθίους Ἐπιστολῆς.
20. Ματθ. ιθ΄, 26.
21. Κατηχητικός Λόγος Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ο ΑΒΒΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

μιλᾶ γιά τό ψέμα[1]

Ἐπιμέλεια
Πρωτ. Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου
Θεολόγου

Ἀπαντώντας ὁ Χριστός κάποια στιγμή στήν καυχησιολογία τῶν Ἰουδαίων, τούς ἀναφέρει, ὅτι τό ψέμα δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τόν Θεό, ἀλλά πηγάζει ἀπό τόν πονηρό. «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρός τοῦ διαβόλου ἐστέ, καί τάς ἐπιθυμίας τοῦ πατρός ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καί ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλῆ τό ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστί καί ὁ πατήρ αὐτοῦ»[2]. Βλέπουμε ἐδῶ, ὅτι ἀποκαλεῖ τόν διάβολο, πατέρα τοῦ ψεύδους. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ Θεός[3]. Ὅταν ἐμεῖς ψευδόμαστε, χωριζόμαστε ἀπό τόν Θεό καί δενόμαστε μέ τόν διάβολο. Ἄν πραγματικά θέλουμε νά σωθοῦμε, ἔχουμε ὑποχρέωση μέ ὅλη μας τή δύναμη καί μέ κάθε φροντίδα ν' ἀγαπᾶμε τήν ἀλήθεια καί νά φυλαγόμαστε ἀπό κάθε εἴδους ψέμα, γιά νά μήν μᾶς χωρίσει ἀπό τήν ἀλήθεια καί τή ζωή.

Ὑπάρχουν τρεῖς διαφορετικοί τρόποι γιά νά πεῖ κανείς ψέματα. Ὁ ἕνας εἶναι τό νά πεῖ ψέματα μέ τόν νοῦ του, ὁ ἄλλος τό νά πεῖ ψέματα μέ λόγια καί ὁ τρίτος τό νά πεῖ ψέματα μέ ὁλόκληρη τή ζωή του. Ἐκεῖνος πού μέ τό νοῦ του λέει ψέματα εἶναι αὐτός πού δέχεται τίς ὑπόνοιες. Αὐτός, ἄν δεῖ κάποιον νά μιλάει μέ τόν ἀδελφό του, ὑποψιάζεται καί λέει: «Γιά μένα λένε». Καί ἄν σταματήσουν νά μι-λᾶνε, πάλι ὑποψιάζεται ὅτι σταμάτησαν γι' αὐτόν. Σέ κάθε πράγμα ὑποψιάζεται τούς ἄλλους. Αὐτός εἶναι πού μέ τόν νοῦ του λέει ψέματα. Γιατί δέν λέει τίποτα ἀληθινό, ἀλλά ὅλα εἶναι βασισμένα στίς ὑποψίες. Ἀπ' αὐτό γεννιοῦνται περιέργειες, καταλαλιές, κρυφακούσματα, διαμάχες, κατακρίσεις. Δέν ὑπάρχει τίποτα βαρύτερο ἀπό τίς ὑποψίες.

1. Ἀββᾶ Δωροθέου, Ἔργα Ἀσκητικά, ἐκδόσεις Ἑτοιμασία, Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1991.
2. Ἰωάν. η΄, 44.
3. «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή». Ἰωάν. δ΄, 16.

Εἶναι τόσο βλαβερές, γιατί μένουν πολύ καιρό μέσα μας καί ἀρχίζουν νά μᾶς πείθουν νά νομίζουμε ὅτι βλέπουμε καθαρά, πράγματα πού οὔτε ὑπάρχουν, οὔτε ἔχουν γίνει. Αὐτή ἡ προκατάληψη πού δέχεται κάποιος στήν ψυχή του εἶναι ἔργο τοῦ πονηροῦ. Ἄν ἀκόμη ἡ δική μας κακία σπείρει ὑποψίες στήν ψυχή μας, ἀμέσως ἄς τίς μετατρέψουμε σέ καλές σκέψεις καί τότε δέν θά μᾶς βλάπτουν. Γιατί εἶναι καταστρεπτικές οἱ ὑποψίες καί δέν ἀφήνουν τήν ψυχή ποτέ νά βρεῖ τήν εἰρήνη της. Ἄς φροντίσουμε λοιπόν, ἀδελφοί μου, μέ ὅλες μας τίς δυνάμεις ποτέ νά μήν δίνουμε ἐμπιστοσύνη στίς ὑποψίες μας. Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό ψέμα πού ζοῦμε μέ τό μυαλό μας.

Ἐκεῖνος πού ψεύδεται μέ λόγια εἶναι αὐτός, πού, ὅταν, ἄς ὑποθέσουμε, βαριέται νά σηκωθεῖ νά κάνει κάποια δουλειά καί δέν λέει: «Συγχώρα με, γιατί βαριέμαι νά κάνω αὐτό πού μοῦ εἶπες», ἀλλά λέει: «Δέν ἔχω κουράγιο, εἶμαι κουρασμένος, τό κεφάλι μου πονᾶ, νομίζω εἶμαι ἄρρωστος». Καί λέει δέκα λόγια ψεύτικα, γιά νά μήν βάλει μετάνοια καί νά ταπεινωθεῖ. Ἄν ὅμως κάποιος τόν κατηγορήσει γιά κάτι, προσπαθεῖ ἐπίμονα μέ τίς ἀντιρρήσεις του καί τίς ψευτοευγένειές του νά ἀνασκευάσει τήν κατηγορία, μόνο καί μόνο γιατί δέν τήν σηκώνει.

Ἐκεῖνος πού ψεύδεται μέ τήν ἴδια τή ζωή του, εἶναι αὐτός, πού, ἐνῶ εἶναι ἄσωτος, προσποιεῖται ὅτι ἔχει ἐγκράτεια, ἤ εἶναι πλεονέκτης καί μιλάει γιά ἐλεημοσύνη καί ἐπαινεῖ τή συμπάθεια ἤ εἶναι ὑπερήφανος καί θαυμάζει τήν ταπεινοφροσύνη. Καί τή θαυμάζει ὄχι βέβαια γιατί θέλει νά ἐπαινέσει τήν ἀρετή. Γιατί, ἄν τό ἔλεγε μ' αὐτό τό σκοπό, πρῶτα – πρῶτα θά ὁμολογοῦσε μέ ταπείνωση τήν ἀσθένειά του λέγοντας: «Ἀλλοίμονο σέ μένα τόν ἄθλιο, γιατί δέν ἔχω κάνει τίποτα καλό στή ζωή μου». Καί ἀφοῦ πρῶτα θά ὁμολογοῦσε τήν ἀδυναμία του, τότε θά ἔπρεπε νά θαύμαζε καί νά ἐπαινοῦσε τήν ἀρετή. Ἀλλά ἐγκωμιάζει τήν ἀρετή, χωρίς νά ἔχει κύριο σκοπό ν' ἀποφύγει νά σκανδαλίσει τούς ἄλλους. Καταπιάνεται μέ τήν ἀρετή καί μιλάει γι' αὐτήν καί τήν θαυμάζει ἤ γιά νά σκεπάσει τήν ἀσχήμια του – ἀφήνοντας νά νοηθεῖ ὅτι δῆθεν καί αὐτός ἔχει κάποια σχέση μ' αὐτήν – ἤ πολλές φορές γιά νά κάνει κακό καί νά παραπλανήσει τόν ἄλλο.

Ἔτσι ἀκριβῶς καί ὁ ψεύτης, εἴτε γιατί ντρέπεται καί φοβᾶται νά μήν ταπεινωθεῖ, εἴτε γιατί θέλει νά παρασύρει καί νά ξεγελάσει κάποιον, μιλάει γιά τίς ἀρετές, καί τίς παινεύει καί τίς θαυμάζει, σάν νά 'ναι δικές του καί τίς ἔχει ζήσει. Αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού ψεύδεται μέ ὁλόκληρη τή ζωή του. Αὐτός δέν εἶναι ἄνθρωπος ἁπλός, ἀλλά διπλοπρόσωπος.

Οἱ τοποθετήσεις αὐτές τοῦ Ἀββᾶ Δωροθέου, μᾶς δίνουν τήν εὐκαιρία νά σκεφτοῦμε πιό σοβαρά τό μεγάλο αὐτό θέμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί νά βάλουμε στόχο τήν ἐφαρμογή τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, «ἔστω δέ ὁ λόγος ὑμῶν ναί ναί, οὒ οὔ»[4].

4. Ματθ. ε΄, 37.

ΤΟ ΑΣΚΗΤΙΚΟ ΗΘΟΣ ΟΠΩΣ ΑΥΤΟ ΔΙΑΦΑΙΝΕΤΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χρυσόστομου Μελῆ
Θεολόγου - Φιλολόγου

Ἄσκηση ὡς τρόπος ζωῆς δέν εἶναι μόνο ἡ ἐγκράτεια καί ὁ ἀγώνας ὑπέρβασης ἀπό τήν προσκόλληση ἀπό τά γήινα, ἀλλά καί ὁ ἀγώνας ὑπέρβασης τοῦ ἀτομικισμοῦ μέ τήν ἐξάσκηση τῆς ἀνθρώπινης βούλησης γιά νά ἐπικυριαρχήσει πάνω στά πάθη τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Ἕνας τέτοιος ἀγώνας διαφαίνεται καί στή ζωή τοῦ Παπαδιαμάντη. Τό χριστιανικό του ἦθος, τό ὁποῖο προκύπτει, ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἀπό ἕνα τέτοιο ἀγώνα, τοῦ τό ἀναγνωρίζουν ἁπλοί ἄνθρωποι, πού τόν συναναστρέφονται σέ καφενεῖα ἤ καπηλειά στό Ψυρρή ἤ στήν περιοχή τῆς Δεξαμενῆς, ἀλλά καί λογοτέχνες, συνάδελφοί του στίς ἐφημερίδες μέ τίς ὁποῖες συνεργαζόταν. Κάποιες μαρτυρίες τέτοιων αὐτόπτων καί αὐτήκοων μαρτύρων θά παρουσιάσουμε ἐδῶ.

Ἡ πρώτη βρίσκεται στό ἡμερολόγιο τοῦ Νίκου Βέη καί μαρτυρεῖ πόσο ὁ Παπαδιαμάντης ἀπέφυγε τήν κακολογία καί τήν κατάκριση καί ὅταν ἀκόμη αὐτή παρουσιαζόταν ὡς φιλολογική κριτική. Ἡ σκηνή διαδραματίζεται στό περίφημο γιά τήν ἐποχή ἐκείνη καφενεῖο τῶν ἀδελφῶν Μπαβέα, στό κέντρο τῆς Ἀθήνας: «Μέ τήν ἐμφάνιση τοῦ Βαρλέντη ἡ ὁμιλία δέν ἀποβλέπει πλέον εἰς τά ἄστρα, ἀλλά εἰς τήν κριτική λογοτεχνικῶν ἔργων, τά ὁποῖα εἶχον ἐμφανισθεῖ κατ' ἐκείνας τάς ἡμέρας. Οὐδεμία ἀρετή ἀναγνωρίζεται εἰς τά κρινόμενα ἔργα, ἡ κριτική μετ' οὐ πολύ καταντᾶ ἄκριτος κακολογία τῶν συγγραφέων. Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης παραμένει σιωπηλός, μόλις ἀκούει τάς πρώτας κακολογίας συνοφρυοῦται, ἐγείρεται προφανῶς δυσαρεστημένος, δικαιολογεῖται ὅτι ἔχει ἐπείγουσαν ἐργασίαν καί

ἀπομακρύνεται ἀφ' οὗ ἔρριψεν γενικόν, ψυχρόν, χαιρετισμόν εἰς τά μέλη τοῦ φιλολογικοῦ ὁμίλου [...] ἐπανῆλθε λοιπόν εἰς αὐτό μετά τρία τέταρτα περίπου τῆς ὥρας καί ἐπλησίασεν καί πάλιν εἰς τόν ὅμιλον [...] ἐκείνην τήν στιγμήν νεαρός, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐξελίχθη εἰς σημαντικόν ποιητήν, ἀνεγίγνωσκεν ἐνώπιον τοῦ ὁμίλου μετά στόμφου τό σχέδιον μίας ἀρνητικῆς κριτικῆς τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. Ὁ Παπαδιαμάντης, μόλις ἀντελήφθη περί τίνος πρόκειται, διακόπτει ὀργίλος τόν νεαρόν λόγιον μέ τάς λέξεις. ''Ξέρεις, παιδί μου, ἕνας κάποιος Ζωΐλος μιά φορά θέλησε νά κτυπήση τόν Ὅμηρον'' καί ὁ νεαρός ἀποκρίθηκε ''Μά οὔτε ὁ Παλαμᾶς εἶναι Ὅμηρος οὔτε ἐγώ Ζωΐλος''. ''Ὁ Παλαμᾶς μπορεῖ νά μήν εἶναι Ὅμηρος, ἀλλά ἐσύ εἶσαι χωρίς ἄλλο Ζωΐλος'', βροντοφωνεῖ ὁ Παπαδιαμάντης καί ἀπομακρύνεται τοῦ φιλολογικοῦ κύκλου χωρίς καί νά ἀποχαιρετήση»[1].

Ἡ δεύτερη κατάθεση ἀνήκει στόν Σταμάτη Σταματίου, γνωστό μέ τό ψευδώνυμο Στάμ-Στάμ, εὐθυμογράφο καί γελοιογράφο, πού ἔψαχνε τόν Παπαδιαμάντη γιά νά τοῦ ζητήσει τό πρός δημοσίευση χριστουγεννιάτικο διήγημα. Ἀποτυπώνει τή σκηνή τῆς πρώτης συναντήσεώς τους μέ τόν σκιαθίτη διηγηματογράφο στά γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας «Ἀκρόπολις» τοῦ Βλάσση Γαβριηλίδη: «Ἦσαν παραμονές τῶν Χριστουγέννων. Ἦταν ὥρα δειλινοῦ καί ἐγώ καθόμουνα σ' ἕνα ἀπό τά γραφεῖα τῆς ''Ἀκροπόλεως'' εἰς τήν Στοάν τοῦ Πάππου, τότε. [...] ἄνοιξε ἡ πόρτα καί μπῆκε ἕνας ἄνθρωπος [...] παρά τή φτωχική ἐμφάνιση, τά γένεια του καί τά ἀπεριποίητα μαλλιά του, τό μελαμψό του πρόσωπο ἦταν κόκκινο στά μάγουλα, κι ἀπό τά μάτια του ἔσταζε μιά γλύκα. Ἐμπῆκε συνεσταλμένος καί δειλός. Ἐνόμισα πώς ἦταν κανένας ἀπό τούς φτωχούς, πού συστημένοι εἰς ἐμέ ἀπό τή διαχείρηση, ἤρχοντο νά πάρουνε σημείωμα γιά νά λάβουν τό χριστουγεννιάτικο βοήθημά τους.

- Ὁ κύριος Σίγμας; -Ἐγώ εἶμαι,

1. Πρβλ. Νίκου Ἀ. Βέη, «Ἡ πρώτη μου συνάντησις μέ τόν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντην», *Φοιτητικόν Ἡμερολόγιον*, (Ἀθήναι 1927). Ἐδῶ παρατηροῦμε ξεκάθαρα ὅτι εἶχε τό θάρρος καί τήν παλικαριά νά βγαῖνει πάνω ἀπό τήν πίεση τοῦ φυσικοῦ πόνου, πού προκαλεῖ ἡ ἀσυμφωνία μέ τούς ἄλλους, ἐνῶ παράλληλα δέχθηκε νά εἰσπράττει τό κόστος πού ἔχει ὅταν λέγεται μέ θάρρος καί παρρησία ἡ ἀλήθεια. Γι' αὐτό καί τά κείμενά του ἀποτελοῦν μαρτύριο καί μαρτυρία, πού κατατίθενται ἀπ' αὐτόν μέ τή βεβαιότητα τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας.

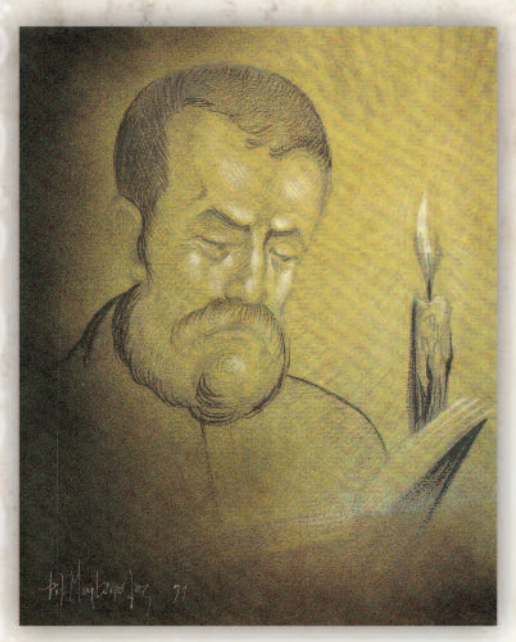

τοῦ ἀπάντησα, ἀλλά καθίστε μιά στιγμή, σᾶς παρακαλῶ, νά τελειώσω κάτι πού γράφω ἐδῶ καί ἀμέσως θά σᾶς διευκολύνω. Ἐκάθησε σκυφτός μέ γυρμένο τό κεφάλι καί κοίταζε διαρκῶς τό πάτωμα. –Ὁ κακομοίρης, σκέφθηκα, φτώχεια μεγάλη θά 'χη! Καί τόν κοίταζα μέ βλέμμα πονεμένο καί μιά συμπάθεια μεγάλη πού ἔφτανε μέχρι συγκινήσεως. – Ὁρίστε, τοῦ εἶπα, ἅμα ἐτελείωσα. –Μέ ζητήσατε; - Ὄχι ἐγώ δέν σᾶς ζήτησα, ἀλλά ξέρω γιατί ἤλθατε καί θά τελειώσω ἀμέσως τή δουλειά σας [...] Γιά νά κανονίσω τό ποσόν ὅπου θά ἔπαιρνε, ἠθέλησα νά μάθω τά μέλη τῆς οἰκογενείας του. – Λαμβάνεις τόν κόπον, τοῦ εἶπα, νά περάσης ἀπό τό λογιστήριον; Εὐχαρίστησε ψιθυριστά, σάν φοβισμένος καί συνεσταλμένος πάντοτε, σηκώθηκε, ἀλλά σάν νά κοντοστεκότανε. – Κι αὐτά τί νά τά κάμω; Δέν τά θέλετε; Καί μοῦ ἔδειχνε κάτι χαρτιά. Νόμισα πώς ἦταν πιστοποιητικά ἀπορίας. – Κράτησέ τα, εἶπα, ἐμᾶς δέν μᾶς χρειάζονται. Ἐσείστηκε, λυγίστηκε ὀλίγο, ἔκανε σκυφτός νά φύγη, ξαναγύρισε. – Τότε ἀφοῦ δέν σᾶς χρειάζονται αὐτά, ἐγώ μέ τί δικαίωμα θά πληρωθῶ; Δέν πειράζει ἀρκούμεθα εἰς τόν λόγον σας, Χριστούγεννα εἶναι τώρα. –Ναί, ἀλλά ἄν δέν πάρετε αὐτά, ἐγώ δέν μπορῶ νά πάρω χρήματα. – Μά, δέν τά παίρνετε ἐσεῖς τά χρήματα, σᾶς τά δίνουμε ἡμεῖς!

-Ἔ, τότε, πάρτε κι ἐσεῖς ἐτοῦτα πού μοῦ ζητήσατε. Καί τά ἄφησε σιγά καί μαλακά ἀπάνω στό τραπέζι. Ἐσκέφθηκα, μήπως τοῦ ζήτησε τίποτε πιστοποιητικά τό λογιστήριο. – Μά τί εἶναι, ἐπί τέλους, αὐτά, τοῦ λέω, πού πρέπει ἀπαραιτήτως νά τά πάρουμε; - Τό διήγημα τῶν Χριστουγέννων, πού μοῦ ἐζητήσατε. – Τό διήγημα τῶν Χριστουγέννων... καί ποιός εἶσθε ἐσεῖς; - Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης! Ἔπεσε τό ταβάνι καί μέ πλάκωσε, ἡ πέννα ἔφυγε ἀπό τά χέρια μου, ὅλα ἐκεῖ μέσα, εἰκόνες, καρέκλες, βιβλία, ἐφημερίδες, σάν στροβιλίστηκαν γύρω μου καί ἔκανα ὥρα νά συνέλθω. Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης! Αὐτός ὁ πρίγκηψ τῶν Ἑλλήνων λογογράφων, πού τόν φανταζόμουνα ἀκτι-

νοβολοῦντα, γελαστόν, ὡραῖον, καλοντυμένον, εὐτυχῆ, γεμάτον ἐγωϊσμόν, ἀέρα καί μεγαλοπρέπεια, αὐτός! [...] Τοῦ ἔσφιξα τό χέρι χωρίς νά ἠμπορῶ οὔτε μιά λέξη νά προφέρω. Ἀπό τήν ταραχή μου καί τή σαστιμάρα μου οὔτε τό φῶς δέν ἄναψα. Αἰσθάνθηκα ἕνα τρεμουλιαστό χέρι νά σφίγγει τό δικό μου καί τόν ἔχασα μέσα στό σκοτάδι... »[2].

Ὁ Παπαδιαμάντης, ὅπως εἴδαμε, ζεῖ μέ ὑψηλό αἴσθημα δικαιοσύνης καί ἀξιοπρέπειας. Διακατέχεται, ἐπίσης, μέ ἔντονη ξενιτεία, πού αὐξανόταν μέ τίς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας μέσα σέ μία ἱερατική οἰκογένεια, ἡ ὁποία φάνηκε τελικά ὅτι ἦταν μία λατρευτική καί θεραπευτική κοινότητα. Ὁ π. Φιλόθεος Ζερβάκος θά γράψει γιά τόν Παπαδιαμάντη: «Ἐγύρισα ὅλας τάς Μονάς τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Παλαιστίνης, τοῦ Σινᾶ. Εὗρηκα καλογήρους, ἱερομονάχους, μοναχούς, ἀλλά πτωχούς καί ἀκτήμονας ὡσάν τόν Παπαδιαμάντην πάνυ ὀλίγους...»[3].

Ἐάν ἡ σύγκριση πού κάνει ὁ π. Φιλόθεος Ζερβάκος τῆς ζωῆς τοῦ Παπαδιαμάντη σέ σχέση μέ τόν μοναχικό βίο τῆς ἐποχῆς του δίνει ξεχωριστή ἀξία στήν ἀσκητική ζωή τοῦ Παπαδιαμάντη, τότε σίγουρα θά ἀναρωτιόμασταν τί σύγκριση θά πρέπει νά κάνουμε – κι ἄν πρέπει- μέ τήν δική μας ἐποχή, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀκόμα καί στή ζωή τῶν χριστιανῶν ἀπό μία –ὑπέρμετρη πολλές φορές- κοσμική ἄνεση. Ὅμως, ἀπό τήν ἄλλη, ἴσως οἱ ἀναλογίες τῆς χριστιανικῆς ἄσκησης τῆς ἐποχῆς μας νά διαφέρουν σέ σχέση μέ αὐτές τοῦ παρελθόντος.

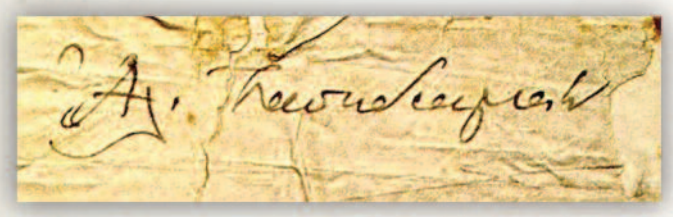

2. Πρβλ. Στάμ – Στάμ, «Πώς τόν πρωτογνώρισα», ἐφημ. *Ἀθηναϊκά Νέα*, 27.8.1943.

3. Πρβλ. Φιλοθέου Ζερβάκου, «Ἀναμνήσεις μου ἀπό τόν Παπαδιαμάντη καί Μωραϊτίδην», περ. *Κιβωτός*, (ἐπιμ. Φώτης Κόντογλου), τ. Β΄, Φεβρουάριος 1953, σ. 45-46.

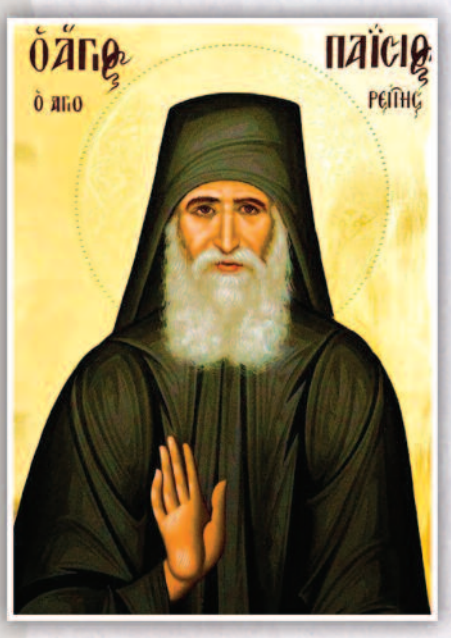

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου

Ἐπιμέλεια:
Σάββα Παρῆ
Θεολόγου

Ὁ Θεός εἶναι πολύ κοντά μας, ἀλλά καί πολύ ψηλά. Γιά νά «κάμψει» κανείς τόν Θεό, ὥστε νά κατεβεῖ νά μείνει μαζί του, πρέπει νά ταπεινωθεῖ καί νά μετανοήσει. Τότε ὁ πολυεύσπλαχνος Θεός, βλέποντας τήν ταπείνωσή του, τόν ὑψώνει μέχρι τούς οὐρανούς καί τόν ἀγαπάει πολύ. «Χαρά ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπί ἑνί ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι», λέει τό Εὐαγγέλιο. Ὁ Θεός ἔδωσε στόν ἄνθρωπο τόν νοῦ, γιά νά ἀναλογίζεται τό σφάλμα του, νά μετανοεῖ καί νά ζητάει συγχώρηση. Ὁ ἀμετανόητος ἄνθρωπος εἶναι σκληρό πράγμα. Εἶναι πολύ ἀνόητος, ἐπειδή δέν θέλει νά μετανοήσει, γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν μικρή κόλαση πού ζεῖ, ἡ ὁποία τόν ὁδηγεῖ στή χειρότερη, τήν αἰώνια κόλαση. Ἔτσι στερεῖται καί τίς ἐπίγειες παραδεισένιες χαρές, οἱ ὁποῖες συνεχίζουν στόν Παράδεισο, κοντά στόν Θεό, μέ τίς πολύ μεγαλύτερες χαρές, τίς αἰώνιες. Καί ὅσο ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται μακριά ἀπό τόν Θεό εἶναι ἐκτός ἑαυτοῦ. Στό Εὐαγγέλιο γράφει ὅτι ὁ ἄσωτος υἱός «εἰς ἑαυτόν ἐλθῶν εἶπε, πορεύσομαι πρός τόν πατέρα μου». Δηλαδή, ὅταν συνῆλθε, ὅταν μετάνιωσε, τότε εἶπε: «Θά ἐπιστρέψω στόν πατέρα μου». Ὅσο ζοῦσε στήν ἁμαρτία, ἦταν ἐκτός ἑαυτοῦ, δέν ἦταν στά λογικά του, γιατί ἡ ἁμαρτία εἶναι ἔξω ἀπό τή λογική, καί ἔτσι δέν μποροῦσε νά σκεφτεῖ τήν ἐπιστροφή στήν πατρική του οἰκία.

Ἡ πνευματική ζωή λοιπόν δέν θέλει χρόνια. Σέ ἕνα δευτερόλεπτο μπορεῖ νά βρεθεῖ κανείς ἀπό τήν κόλαση στόν Παράδεισο, ἄν μετανοήσει. Ἡ μετάνοια ἔχει μεγάλη δύ-

ναμη. Ἕναν λογισμό ταπεινό νά φέρει στόν νοῦ τοῦ ὁ ἄνθρωπος, σώθηκε. Ἕναν λογισμό ὑπερήφανο νά φέρει, ἄν δέν μετανοήσει καί τόν βρεῖ ὁ θάνατος, πάει, χάθηκε. Ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο ληστές πού εἶχαν σταυρωθεῖ μέ τόν Χριστό σώθηκε ἐξαιτίας τῆς μεγάλης μετάνοιας πού ἔδειξε ἔστω καί λίγο πρίν ἀπό τόν θάνατό του καί ἐνῶ εἶχε κάνει τόσα καί τόσα στήν ζωή του προηγουμένως. Ἔκλεψε δηλαδή μέ τή μεγάλη του μετάνοια καί τόν Παράδεισο· «ἡ τοῦ ληστοῦ μετάνοια τόν Παράδεισον ἐσύλησεν».

Ἡ μετάνοια εἶναι τό βάπτισμα τῶν δακρύων. Μέ τή μετάνοια ὁ ἄνθρωπος ξαναβαπτίζεται, ἀναγεννιέται. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος μέ τήν ἄρνησή του πρόδωσε κατά κάποιον τρόπο τόν Χριστό, ἀλλά, ἐπειδή «ἔκλαυσε πικρῶς», ἔλαβε τήν ἄφεση γιά τήν πτώση του. Δηλαδή, ἡ εἰλικρινής μετάνοια πού εἶχε, τόν ξέπλυνε, τόν καθάρισε πάλι. Ἄν λοιπόν συναισθανθεῖ κανείς τό σφάλμα του καί πονέσει γι' αὐτό, ξεπλένεται κατά κάποιον τρόπο μέ τά δάκρυα τῆς μετανοίας καί ἔρχεται πάλι ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἁμαρτωλός ὅταν μετανοήσει εἰλικρινά, συγχωρεῖται ἀπό τόν Θεό, αἰσθάνεται μέσα του θεία παρηγοριά καί μπορεῖ νά φθάσει σέ πνευματική ἀγαλλίαση. Ἡ μετάνοια εἶναι γιά τόν ἀγωνιζόμενο ἁμαρτωλό ἄνθρωπο ἕνα ἐργόχειρο πού δέν τελειώνει ποτέ. Τούς πεθαμένους τούς κλαῖνε, τούς θάβουν, τούς ξεχνοῦν...Τίς ἁμαρτίες μας θά τίς κλαῖμε συνέχεια, μέχρι νά πεθάνουμε, ἀλλά μέ διάκριση καί μέ ἐλπίδα στόν Χριστό πού σταυρώθηκε, γιά νά μᾶς ἀναστήσει πνευματικά.

Ὁ ἀγώνας ἐναντίον τῶν παθῶν εἶναι ἐπίπονος καί χρειάζεται πολλή προσπάθεια ἀπό τόν ἄνθρωπο. Γι' αὐτό γιά νά σταματήσει ὁ ἄνθρωπος νά κάνει μία ἁμαρτία πρέπει νά προσπαθήσει νά ἀποφύγει κάθε ἐρέθισμα πού προκαλεῖ αὐτήν τήν ἁμαρτία. Ἕνας μέθυσος π.χ. ἄν θέλει νά βοηθηθεῖ καί νά μήν ξαναπιεῖ, δέν πρέπει οὔτε ἔξω ἀπό ταβέρνα νά περάσει. Προσπάθεια καί καλή διάθεση χρειάζεται καί ὁ Καλός Θεός θά μᾶς βοηθήσει νά ξεπεράσουμε τίς δυσκολίες. Ὁ ἄνθρωπος πού δέν παραμένει στήν πτώση του, στίς ἁμαρτωλές σκέψεις του, ἀλλά μετανοεῖ γιά τά σφάλματά του καί ἀγωνίζεται νά μήν ἁμαρτάνει, δέχεται τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί βοηθιέται. Ὅταν ὅμως δέν ὑπάρχει μετάνοια αὐτό, εἶναι δαιμονική κατάσταση. Ἔτσι, μετάνοια πραγματική εἶναι πρῶτα νά συναισθανθεῖ ὁ ἄνθρωπος τό σφάλμα του, νά πονέσει, νά ζητήσει συγχώρεση ἀπό τόν Θεό καί μετά νά ἐξομολογηθεῖ. Ἔτσι θά ἔρθει καί ἡ Θεία παρηγοριά, ἡ ἐσωτερική γλυκύτητα, ἡ Θεία ἀγαλλίαση.

ΕΝΑ ΦΩΣ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ

Νίκης Τρακοσιῆ
Φιλολόγου

Εἶναι κάποιες φορές πού μᾶς πιάνει ἀπελπισία, ὄχι γιά τά δικά μας καθημερινά ζητήματα, ἀλλά γιά τήν κατάσταση τοῦ κόσμου, γιά τό κακό πού ἔχει διεισδύσει παντοῦ, γιά τή φθορά τῆς κοινωνίας. Κάποτε σκεφτόμαστε, ἄν πρέπει νά παραδώσουμε τά ὅπλα, γιατί φοβούμαστε πώς εἴμαστε πολύ λίγοι ὅσοι ἐνοχλούμαστε ἀπό τό κακό, ὅτι εἴμαστε μόνοι πού κρατοῦμε κάποια ἀντίσταση. Φοβούμαστε βλέποντας πώς ἔχουμε κι ἐμεῖς ἴσως κάνει ὑποχωρήσεις πρός τήν πλευρά τοῦ σκοταδιοῦ. Κι ὅμως δέν εἴμαστε οἱ πρῶτοι πού βιώνουμε αὐτή τή δύσκολη πνευματική κατάσταση. Ἀπό τήν «σκιά τοῦ θανάτου» πέρασαν καί κάποιες πολύ φωτεινές μορφές στό παρελθόν...

Ἄς πᾶμε, μέ τή σκέψη μας, στήν Ἀθήνα τῆς Τουρκοκρατίας. Ἕνας Γάλλος περιηγητής γράφει γιά τήν Ἀθήνα τό 1546. «Ἡ ἄλλοτε ἔνδοξη Ἀθήνα εἶναι τόσο ἐρημωμένη, πού φαίνεται ἀπίστευτο ὅτι ὑπῆρξε κάποτε ἔνδοξη. Δέν εἶδα πουθενά φοβερότερο τόπο. Παντοῦ ἐρημιά, ξεραΐλα, ἀγκαθιές καί βάλτοι». Οἱ δέκα χιλιάδες κάτοικοι ζοῦσαν τή δυστυχία μέ ὅλες τίς μορφές της: Φοβερές ἐπιδημίες, συνήθως χολέρας, θέριζαν συχνά τούς Ἀθηναίους. Κανένα σχολεῖο δέν ὑπῆρχε στήν Ἀθήνα. Ἦταν καί οἱ ἐπιδρομές τῶν πειρατῶν, πού ἔρχονταν ξαφνικά σάν ὄρνεα νά ἁρπάξουν ὅ,τι ἀπέμενε στήν ταλαιπωρημένη πόλη καί νά φύγουν.

Τό πιό ὀδυνηρό ἀπ' ὅσα ζοῦσαν οἱ σκλάβοι Ἕλληνες ἦταν τό παιδομάζωμα. Πόνος μεγαλύτερος κι ἀπό τόν πόνο γιά τόν θάνατο ἑνός παιδιοῦ, ἡ ἁρπαγή του, γιά νά γίνει Μωαμεθανός καί νά καταταγεῖ στόν τουρκικό στρατό, νά σκοτώνει Ἕλληνες. Καί δέν ἦταν μόνο τά παι-

διά πού ἅρπαζαν. Ὅποτε ἤθελαν, ἅρπαζαν τίς νέες γυναῖκες, γιά νά τίς πάρουν στά χαρέμια τους οἱ Τοῦρκοι κατακτητές.

Μέσα στή δυστυχία τους οἱ Ἀθηναῖοι, μέσα στόν φόβο πού τούς πολιορκοῦσε, εἶχαν χάσει καί τήν πνευματική τους ἐλευθερία, εἶχαν ἀλλοιωθεῖ οἱ ἴδιοι ὡς ἄνθρωποι καί ὑποδουλώθηκαν καί στά δικά τους ἐσωτερικά πάθη. Χαρακτηρίστηκαν, «ἀναίσχυντοι, χωρίς ἀγάπη, ἐγωιστές, δέν ξεχωρίζουν τό καλό ἀπό τό κακό, μισοῦν τίς ἀρετές καί ἀγαποῦν τίς κακίες...».

Σκοτάδι κι ἀπελπισία ἀποπνέουν αὐτές οἱ πληροφορίες. Μπορεῖ νά ὑπάρχει κάτι καλό σ' ἕναν τέτοιο τόπο, πού ζεῖ μία ὁλοκληρωτική σκλαβιά μακροχρόνια καί πού ἡ καταπίεση ἔχει ἀφαιρέσει κάθε ἰκμάδα ζωῆς καί κουράγιου στούς ἀνθρώπους; Μπορεῖ κανείς νά προβάλει ἀντίσταση στήν τόση φθορά πού δούλεψε γιά καιρό πολύ κι ἔκανε τούς Ἀθηναίους νά ξεχάσουν ποιοί ἦταν κάποτε;

Κι ὅμως μία γυναίκα, μία νεαρή γυναίκα, κήρυξε ἀντίσταση καί μάλιστα πολύ δυναμική καί μεθοδευμένη ἐναντίον τῆς καταπίεσης, ἀλλά κυρίως ἐναντίον τῆς πνευματικῆς φθορᾶς πού ἐπικρατοῦσε. Ἡ Ρηγίλλη, πού πῆρε ἀργότερα ὡς μοναχή τό ὄνομα Φιλοθέη. Οἱ γονεῖς της, Ἄγγελος καί Συρίγη Μπενιζέλου, ἀνῆκαν στίς λίγες ἀρχοντικές οἰκογένειες πού ἔμεναν στήν Ἀθήνα. Ἡ μεγάλη περιουσία πού εἶχαν ὡς κληρονομιά στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας, τούς ἔδινε οἰκονομική ἄνεση. Κυρίως ὅμως διατηροῦσαν τόν πλοῦτο τῆς εὐσέβειας. Πιστοί Χριστιανοί καί οἱ δύο, φρόντιζαν καί γιά τούς δυστυχισμένους συμπατριῶτες τους καί ἔκαναν πολλά ἔργα φιλανθρωπίας, γιά νά τούς ἀνακουφίζουν.

Γιά ἀρκετά χρόνια ἦσαν ἄτεκνοι καί μέ ἐπίμονες προσευχές ζητοῦσαν ἀπό τόν Θεό νά τούς χαρίσει παιδί. Καρπός τῶν προσευχῶν τους ἦταν τό μονάκριβό τους κοριτσάκι, ἡ Ρηγίλλη. Οἱ δύο εὐσεβεῖς ἄνθρωποι βλέποντας τό πνευματικό σκοτάδι πού ἐπικρατοῦσε στήν Ἀθήνα, φρόντιζαν νά δώσουν στή μικρή Ρηγίλλη τά ἐφόδια πού θά τήν κρατοῦσαν Χριστιανή σταθερή στήν πίστη της καί πρόθυμη νά βοηθᾶ τούς συνανθρώπους της.

Καί ἡ Ρηγίλλη δεχόταν τά μαθήματα τῶν εὐσεβῶν γονέων καί αὐτό ἀποδεικνυόταν στήν καθημερινή της ζωή. Μιά πού δέν ὑπῆρχαν σχολεῖα, πήγαινε καθημερινά σέ κάποια δασκάλα, γιά νά μορφωθεῖ. Κοντά της ἔμενε πολλές ὧρες κι ἔπρεπε νά παίρνει καί τό φαγητό της. Συχνά τό καλαθάκι ἔφτανε ἄδειο στό σπίτι τῆς δασκάλας, γιατί ἔδινε στά φτωχά παιδιά, πού συναντοῦσε στόν δρόμο τό φαγητό της. Κάποια φορά, χειμώνα, ἡ Ρηγίλλη ἐπέστρεψε στό σπίτι της χωρίς τό ἐπανωφόρι της, γιατί τό

ἔδωσε σ' ἕνα φτωχό κοριτσάκι πού κρύωνε.

Ὅταν ἔφτασε στήν ἐφηβική ἡλικία, οἱ γονεῖς της βιάζονταν νά τήν παντρέψουν, γιά νά τήν προστατέψουν ἀπό τούς Τούρκους, πού ἅρπαζαν τίς νέες. Ἡ Ρηγίλλη δέν ἤθελε καθόλου αὐτό τόν γάμο, γιατί εἶχε ἄλλους ἱερούς πόθους, ὅμως ὑποχώρησε στήν ἐπιθυμία τῶν γονιῶν της, πού τήν πάντρεψαν σέ ἡλικία δεκατεσσάρων ἐτῶν μ' ἕναν πλούσιο ἔμπορο.

Πολλοί τήν θεώρησαν τυχερή, ὅμως ἡ ἴδια ἔζησε μία ζωή μαρτυρική μέ τόν σύζυγό της, πού ἀποδείχτηκε σκληρός, ἀπότομος καί τσιγκούνης. Δέν τῆς ἐπέτρεπε νά δίνει στούς φτωχούς βοήθεια, τήν ζήλευε, τήν κτυποῦσε, καί ἔκανε τή ζωή της πολύ δύσκολη καθημερινά. Ἡ Ρηγίλλη ἄντεχε τή δυστυχία της μέ ὑπομονή, χωρίς νά ἀντιδρᾶ ἄσχημα. Ἀγωνιζόταν μόνο νά μένει πιστή στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί νά βοηθήσει τόν βάναυσο σύζυγο. Τρία χρόνια κράτησε αὐτή ἡ μαρτυρική ζωή. Στά δεκαεφτά της χρόνια ἔμεινε χήρα. Ὁ σύζυγός της, χωρίς νά ἔχει μαλακώσει καθόλου ἡ ψυχή του, πέθανε. Γύρισε λοιπόν πονεμένη, ἀλλά χωρίς πίκρα, παράπονα καί ἀντιδράσεις στούς γονεῖς της.

Πολλοί νέοι ζήτησαν νά τήν παντρευτοῦν καί οἱ γονεῖς της τήν πίεζαν νά προχωρήσει σέ δεύτερο γάμο. Στήν ἐπίμονη ἄρνησή της ὑποχώρησαν καί ἡ Ρηγίλλη ζοῦσε μέ εὐσέβεια καί ἐπανῆλθε στή φιλανθρωπική της δράση. Ἀλλά μία νέα δοκιμασία τήν περίμενε. Οἱ ἀγαπημένοι της γονεῖς πέθαναν κι ἔμεινε τελείως μόνη, σέ μία πόλη σκλαβωμένη, ἔχοντας στά χέρια μία τεράστια κτηματική περιουσία, πού πολλοί ἤθελαν νά τήν ἁρπάξουν.

Σ' αὐτή τήν κρίσιμη ὥρα ἀνέθεσε πραγματικά τόν ἑαυτό της στόν Θεό καί μέ τόν δικό Του φωτισμό κι ἐνίσχυση, ὄχι μόνο δέ βυθίστηκε στή θλίψη καί τήν ἀπελπισία, ἀλλά ἔκανε ἕνα νέο ξεκίνημα στή ζωή της, αὐτό πού τήν ἀνέδειξε Ἁγία. Ἀποφάσισε νά ἀφιερωθεῖ στόν Θεό καί στά ἔργα ἀγάπης. Ἔκτισε κοντά στό σπίτι της ἕνα μεγάλο κτίριο μέ πολλά δωμάτια καί τό ἔκανε μοναστήρι. Σ' αὐτό μεταβίβασε τήν περιουσία της. Πρώτη μοναχή ἔγινε ἡ ἴδια καί πῆρε τό ὄνομα Φιλοθέη. Τό παράδειγμά της ἀκολούθησαν καί ἄλλες νέες τῶν

Ἀθηνῶν ἀλλά καί οἱ ὑπηρέτριες τοῦ ἀρχοντικοῦ της. Ὁ ἀριθμός τῶν μοναζουσῶν αὐξήθηκε κι ἔφτασε στίς διακόσιες.

Ἕνα πραγματικό πνευματικό κέντρο, ἕνα φῶς στό σκοτάδι τῆς σκλαβωμένης Ἀθήνας ἦταν ἡ Μονή τῆς Φιλοθέης. Ἐκεῖ, ἡ ἴδια καί οἱ ἄλλες μοναχές ζοῦσαν μέ τή λατρεία τοῦ Θεοῦ, τήν προσευχή, τή μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καί τήν πνευματική ἄσκηση. Ἐνισχυμένες πνευματικά οἱ ἴδιες πλέον ξεκινοῦσαν νά δώσουν καί ὑλική καί πνευματική τροφή στούς ἄλλους ἀνθρώπους, πού στεροῦνταν τόσα χρόνια καί τά δύο.

Κοντά στή Μονή της ἔκτισε ἡ ἡγουμένη Φιλοθέη Νοσοκομεῖο, Γηροκομεῖο, Ὀρφανοτροφεῖο, Ξενώνα καί «Ἑστιατόριο», γιά νά προσφέρει φαγητό στούς φτωχούς. Ἔκτισε ἀκόμη σχολεῖο, γιά νά μορφώνονται οἱ μικρές κόρες τῶν ραγιάδων. Ἀργότερα, ἔκτισε κι ἄλλα σχολεῖα. Φρόντισε ἀκόμη νά δημιουργηθοῦν ἐργαστήρια, γιά νά μαθαίνουν κάποια δουλειά καί νά ἔχουν ἕναν τρόπο νά ζήσουν οἱ φτωχές νέες. Σέ ὅλα αὐτά τά ἱδρύματα ἐργαζόταν πρῶτα ἡ ἴδια, ἀλλά καί οἱ ἄλλες μοναχές. Τά ἴδια ἔργα ἔκανε καί στά διάφορα μετόχια τῆς Μονῆς πού δημιούργησε σέ τόπους ὅπου εἶχε κληρονομικά κτήματα.

Μία μάνα πνευματική ἔγινε γιά κάθε φτωχό καί ἀδύναμο ἡ Φιλοθέη. Ἔδινε τά χρήματα ἀλλά κυρίως τόν πλοῦτο τῆς καρδιᾶς της καί ἀνακούφιζε τούς ἀνθρώπους πού ὑπόφεραν ἀπό τήν καταπίεση καί τόν φόβο τῶν ἀλλοθρήσκων. Κυρίως ἀγωνιοῦσε γιά τίς νέες πού κινδύνευαν νά βρεθοῦν στά χαρέμια τῶν Τούρκων. Γι' αὐτές φρόντιζε ἰδιαίτερα. Ἤξεραν ὅτι κοντά της θά ἔβρισκαν προστασία. Ἡ Φιλοθέη ἀψηφώντας τόν κίνδυνο πού διέτρεχε ἡ ἴδια, ἄλλοτε ἀγόραζε ἀπό τά σκλαβοπάζαρα Ἑλληνίδες κόρες, ἄλλοτε πλήρωνε κρυφά γιά νά φυγαδευτοῦν, ἄλλοτε ἔκρυβε ὅσες δραπέτευαν καί τίς φυγάδευε στά μετόχια τῆς μονῆς. Ἔκανε μία πραγματική ἀντίσταση στόν τουρκικό ζυγό καί μέ τή δράση της, ἀλλά καί μέ τή φροντίδα νά γνωρίσουν οἱ Ἑλληνίδες τήν πίστη τους, γιά νά κατανοοῦν τόν κίνδυνο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ. «Ἐμψυχώτρια τῶν Ἀθηνῶν» τήν ὀνόμασε ὁ Γάλλος ἱστορικός καί Πρόξενος στήν Ἑλλάδα Pouqueville.

Καμιά δυσκολία δέν σταμάτησε τή δράση της. Πρόσφερε συνεχῶς καί πνευματική καί ὑλική βοήθεια χωρίς νά ὑπολογίζει τόν ἑαυτό της. Κάποτε παρουσιάστηκε μεγάλη ἔλλειψη λαδιοῦ καί ἡ Φιλοθέη μοίρασε ὅλο τό λάδι τοῦ Μοναστηριοῦ στούς φτωχούς, ἐκτός ἀπό μία μικρή ποσότητα, πού ἔφτανε γιά λίγες μέρες. Πίστευε στή φροντίδα καί τή δύναμη τοῦ Θεοῦ γιά τό Μοναστήρι. Καί τό θαῦμα

ἔγινε. Αὐτό τό λίγο λάδι, ἀπό τό ὁποῖο ἔπαιρναν συνεχῶς γιά τή συντήρηση τῆς Μονῆς καί τῶν τόσων ἱδρυμάτων, δέν ἔλειψε μέχρι τήν ἐπόμενη σοδειά.

Κάποια ἄλλη χρονιά ἔπεσε πείνα στήν Ἀθήνα καί οἱ ἄνθρωποι κινδύνευαν. Ἡ Φιλοθέη χωρίς δισταγμό πρόσφερε τά πάντα γιά τή διατροφή τῶν φτωχῶν. Τό Μοναστήρι ἔμεινε φτωχό καί οἱ μοναχές ἔχασαν τό θάρρος τους καί παραπονοῦνταν, γιατί θά πεινοῦσαν. Ἡ ἴδια τούς ἔδινε θάρρος καί τούς ἔλεγε νά ἔχουν πίστη στόν Θεό. Σέ λίγες μέρες δύο Ἕλληνες ἄρχοντες πού ζοῦσαν στή Ρουμανία, ἦλθαν νά δοῦν τό Μοναστήρι. Ἐντυπωσιάστηκαν ἀπό τά ἔργα πού ἐπιτελοῦνταν ἐκεῖ καί ἔκαναν μεγάλες δωρεές. Ἔτσι δόθηκε ἀπάντηση στό πρόβλημα τῆς συντήρησης τῶν μοναχῶν.

Οἱ Τοῦρκοι φυσικά ἦταν πολύ ὀργισμένοι ἐναντίον τῆς Φιλοθέης, πού ἐμπόδιζε τά δικά τους σχέδια καί περίμεναν μία ἀφορμή γιά νά τήν ἐκδικηθοῦν. Ἡ ἀφορμή δόθηκε, ὅταν μία νύκτα τέσσερις Ἑλληνίδες τρομαγμένες κατέφυγαν στή Μονή καί ζήτησαν βοήθεια. Τίς εἶχαν ἁρπάξει οἱ Τοῦρκοι καί τίς πίεζαν νά ἀλλαξοπιστήσουν. Ἡ Φιλοθέη τίς δέχτηκε μέ ἀγάπη, τίς ἐνίσχυσε στήν πίστη μέ τά λόγια της καί τίς ἔκρυψε.

Αὐτό τό ἔμαθαν οἱ Τοῦρκοι καί σάν θηρία ὅρμησαν στό Μοναστήρι, ἅρπαξαν ἤ κατέστρεψαν ὅ,τι βρῆκαν. Οἱ Μοναχές σκορπίστηκαν τρομαγμένες. Ἡ Φιλοθέη βρισκόταν ἄρρωστη στό κελλί της. Τήν κτύπησαν καί βρίζοντας ὀργισμένοι τήν ἔσυραν στόν Τοῦρκο δικαστή μέ σκοπό νά τήν καταδικάσουν σέ θάνατο. Τήν ἔριξαν ὕστερα σέ μία σκοτεινή φυλακή μέ τήν ἐλπίδα νά προδώσει ποῦ ἦταν οἱ τέσσερις Ἑλληνίδες. Ἡ Φιλοθέη δέ θέλησε γιά κανένα λόγο νά τίς προδώσει. Ὁ δικαστής τῆς εἶπε νά διαλέξει ἀνάμεσα στό νά ἀποκεφαλιστεῖ ἤ νά ἀλλάξει πίστη. Αὐτή, χωρίς δισταγμό, προτίμησε τόν ἀποκεφαλισμό καί προσευχόταν νά τήν στηρίξει ὁ Θεός. Πολλή ταραχή ἔφερε στήν Ἀθήνα αὐτή ἡ εἴδηση καί οἱ Δημογέροντες διαμαρτυρήθηκαν ἔντονα στούς Τούρκους πού, κατά περίεργο τρόπο, πείσθηκαν καί τήν ἀποφυλάκισαν.

Ὁ θυμός τους βέβαια δέν ἔπαψε. Περίμεναν γεμάτοι μίσος μία «καλύτερη» εὐκαιρία. Ἡ Φιλοθέη μέ θάρρος ἄρχισε καί πάλι τήν πνευματική καί φιλανθρωπική της δράση. Κοντά της ἔβρισκαν σωτηρία πολλές νέες ἀπό τά χέρια τῶν Τούρκων ἀλλά καί ἀπό τήν ἄγνοια τῆς πίστης. Τά σχολεῖα τῆς Μονῆς φώτιζαν πραγματικά τούς ὑπόδουλους Ἕλληνες.

Ἦταν πράγματι ἕνα μεγάλο ἐμπόδιο στούς Τούρκους. Δέν μποροῦσαν νά περιμένουν ἄλλο. Τή νύκτα τῆς 2ας πρός 3η Ὀκτωβρίου τοῦ 1588, ἐνῶ ἡ ἡγουμένη Φιλοθέη παρακολουθοῦσε τήν ἀγρυπνία στό Ναό κι ἔψαλλε μέ τίς μοναχές, ὥρμησαν ξαφνικά μέσα ἐξαγριωμένοι οἱ Τοῦρκοι ἀποφασισμένοι νά τήν σκοτώσουν. Τήν ἅρπαξαν, τήν ἔριξαν κατά γῆς καί τήν κτύπησαν μέ λύσσα μέχρι πού γέμισε πληγές καί τό χῶμα ποτίστηκε μέ τό αἷμα της. Μόνο ὅταν τήν εἶδαν ἀναίσθητη καί πίστεψαν ὅτι ἦταν νεκρή, ἔφυγαν μές τή νύχτα.

Ἡ Φιλοθέη ἦταν ἀκόμα ζωντανή. Τήν σήκωσαν οἱ μοναχές καί τήν περιποιήθηκαν ὅσο μποροῦσαν. Ἔζησε τό μαρτύριό της γιά πέντε μῆνες μέ τούς πόνους ἀπό τά κτυπήματα στό ἤδη ἐξαντλημένο σῶμα της. Μέσα στούς πόνους της εὐχαριστοῦσε τόν Θεό καί μέ τήν προσευχή καί τή δοξολογία ἔφυγε γιά τούς οὐρανούς στίς 19 Φεβρουαρίου τοῦ 1589. Δόξα μεγάλη κέρδισε στόν οὐρανό, ἀλλά καί οἱ Χριστιανοί τήν τιμοῦν ἰδιαίτερα στήν πόλη της τήν Ἀθήνα καί ἀλλοῦ, γιατί ἔγινε πραγματικά ἕνα φῶς στό σκοτάδι τῆς πιό πικρῆς σκλαβιᾶς.

Εἶναι μία «λογική» δικαιολογία γιά ὅλους μας στούς δύσκολους καιρούς μας νά λέμε, «τί μπορῶ νά κάνω ἐγώ;». Εἶναι τόση ἡ φθορά, ἡ πνευματική σύγχυση, ἡ περιφρόνηση τῶν ἀξιῶν. Ἔχουν ἀναμειχθεῖ τόσο ἡ πλάνη καί τό ψέμα μέ τή λίγη ἀλήθεια. Εἶναι «φυσικό», ὅποιος πιστεύει στόν Θεό καί ἀγαπᾶ τόν Νόμο καί τό θέλημά Του, νά σκέφτεται ὅτι εἶναι ἀρκετό νά κρατᾶ μέσα του αὐτή τήν πίστη καί νά ἀγωνίζεται γιά τή δική του σωτηρία.

Ὅμως σέ ὅλες τίς ἐποχές ὑπῆρξαν οἱ λίγοι ἤ ὁ ἕνας πού πρόβαλαν ἀντίσταση στό κακό, τήν πνευματική ὑποδούλωση. Πάντα ὑπάρχουν οἱ λίγοι πού «ἀντί νά καταριοῦνται τό σκοτάδι, ἀνάβουν ἕνα φῶς». Γίνονται φῶς οἱ ἴδιοι. Αὐτό βέβαια τό πληρώνουν, ἀλλά ποιά μεγαλύτερη καταξίωση ὑπάρχει ἀπό τό νά δώσεις τή μαρτυρία σου, νά δώσεις τό φῶς τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ κι ἄς δεχτεῖς ἀπό τήν πλευρά τοῦ σκοταδιοῦ ὁποιαδήποτε ἐπίθεση! Δέν ἦταν ποτέ εὔκολα τά πράγματα γιά ὅποιον θά ἤθελε νά ζεῖ καθαρή πνευματική ζωή καί νά μεταδίδει φῶς Χριστοῦ στόν κόσμο.

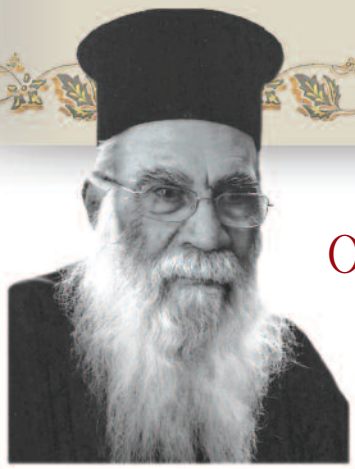

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΥΚΟΥ

Πρωτ. Τέλλου Παπαδόπουλου
Θεολόγου-Νομικοῦ

Στίς 3 Ὀκτωβρίου 2014 ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κατέστη πτωχότερη...

Ὁ "λύχνος" τῆς κοινότητας Στροβόλου, ὁ ἐπί ἑξηκονταετίαν φωτίζων καί θερμαίνων τόν λαό τοῦ Θεοῦ, ὁ π. Κωνσταντῖνος Κοῦκος, ὁ καλός καί ταπεινός ποιμένας τῆς ἐνορίας τῆς Παναγίας Χρυσελεούσας ἐγκατέλειψε τό χοϊκό του περίβλημα, τό ἤδη ἐξαντληθέν ἀπό τή σωματική ἀσθένεια καί ὅδευσε πρός τά οὐράνια Σκηνώματα τῆς Δόξης τοῦ Κυρίου του.

Αἰσθανόμαστε τήν ἀνάγκη καί τό χρέος νά καταθέσουμε μία πτωχική μαρτυρία γιά τό πρόσωπό του καί κάποιες πτυχές τοῦ πολυσχιδοῦς ποιμαντικοῦ του ἔργου, τό ὁποῖο ἀφανῶς καί ἀόκνως ἐπιτέλεσε κατά τήν, πέρα τοῦ ἡμίσεως αἰῶνος, ἱερατική του διακονία (1955-2014).

Ἡ πρώτη μας ἄμεσα προσωπική, ζωντανή καί ἀνεπανάληπτη συνάντηση μέ τή φωτεινή μορφή τοῦ πράου καί ἡσυχίου π. Κωνσταντίνου ἔγινε ὑπό τή σκιά ἑνός πεύκου στίς πλαγιές ἑνός λοφίσκου, δυτικά τῆς "Ἀπεητείου Σχολῆς" τοῦ Ἀγροῦ, τό καλοκαίρι τοῦ 1973. Σ' αὐτό τό ὑπαίθριο ἐξομολογητήριο, κάτω ἀπό τό πετραχήλι τοῦ σεβαστοῦ γέροντα, ἐμεῖς οἱ "κατασκηνόπαιδες" τῆς ἐνορίας Παναγίας Χρυσελεούσας Στροβόλου ζήσαμε τά πρῶτα σκιρτήματα τῆς χαρᾶς, γιά τήν ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Μέ νοσταλγία ἐνθυμούμαστε τήν ὥρα τῆς βραδινῆς προσευχῆς στό ὑπαίθριο 'εὐκτήριο' τῆς κατασκήνωσης. Στή μνήμη μένει ἀνεξίτηλη ἡ εἰκόνα τοῦ προσευχόμενου π. Κωνσταντίνου: Εὐθυτενής καί ἀκίνητος ἵσταται ἐνώπιον τοῦ Σταυροῦ. Καί εἴχαμε πάντοτε τήν ἀπορία: "Ποῦ εὕρισκε τή δύναμη καί ἀντοχή νά μένει, γιά τόση πολλή ὥρα, ἀσάλευτος καί ἀμετεώριστος ἐν τῇ προσευχῇ;"... Ἔπρεπε νά περάσουν χρόνια γιά νά λάβουμε τήν ἀπάντηση: "Ὁ καλός ποιμήν εὔχεται ὄχι μόνο γιά τά δικά του ἁμαρτήματα, ἀλλά καί γιά τά "ἀγνοήματα" τῶν ἀρνίων του".

Ὁμοίως, ὡς στύλος ἀκλόνητος, ἀπέδιδε, σέ στάση προσοχῆς, τήν τιμή στή μαρτυρική πατρίδα καί τούς ἥρωές της, ὅταν γινόταν ἡ ἔπαρση καί ὑποστολή τῆς σημαίας. Γιατί μαζί μέ τήν ἀγάπη πρός τόν Χριστό, μᾶς ἐνέπνεε καί τήν ἄδολη καί ἀγνή πρός τή Μητέρα Πατρίδα Ἑλλάδα ἀγάπη... Καί ὅταν μᾶς ἐξιστοροῦσε τόν βίο καί τό μαρτύριο τοῦ ἐκλεκτοῦ τέκνου τοῦ Στροβόλου Ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ, αἰσθανόμασταν ὅτι στά ἴδια αἱματοβαμμένα ἀχνάρια ἦταν ἕτοιμος καί ὁ ἴδιος νά βαδίσει, ἄν ἡ χρεία καί τό χρέος τόν καλοῦσαν.

Οἱ ἐμπειρίες τῆς "κοινοβιακῆς" ζωῆς στήν ἐνοριακή κατασκήνωση τοῦ Ἀγροῦ σφράγισαν ἀνεξίτηλα τίς ἐφηβικές μας ψυχές. Μᾶς ἔδωσαν τή δυνατότητα νά νοιώσουμε τόν ἱερέα τῆς κοινότητας, ὡς πατέρα καί τήν πρεσβυτέρα – δασκάλα μας, κυρία Εὐαγγελία, ὡς μητέρα, τά δέ φυσικά τέκνα τους, τά "παπαδοπαίδια", ὡς ἀδέρφια μας ἐν Χριστῷ. Τά τελευταῖα οὐδόλως πλεονεκτοῦσαν ἔναντί μας, λόγῳ τῆς "ἐξ αἵματος" σχέσης τους μέ τόν κοινό πατέρα.

Ὡς ἐραστής τῆς μελέτης, πολυμαθής καί φιλογράμματος ὁ π. Κωνσταντῖνος ἰδιαιτέρως ἔχαιρε, ὄχι μόνο γιά τήν πνευματική πρόοδο, ἀλλά καί γιά τίς καλές ἐπιδόσεις τῶν τέκνων του στίς ἐπιστῆμες καί τά γράμματα. Ἡ χαρά του σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ἦταν τόσο πηγαία, ὥστε τήν προσλαμβάναμε ὡς μία γνήσια φυσική καί ἀναμενόμενη χαρά πατέρα γιά ἐπιτυχίες φυσικῶν του τέκνων.

Εἶχα τή μεγάλη εὐλογία, τούς τελευταίους δύο μῆνες πρό τῆς εἰς πρεσβύτερον χειροτονίας μου, νά βρεθῶ πολύ κοντά μέ τόν π. Κωνσταντῖνο, ὑπηρετώντας ὡς διάκονος στόν Ναό τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελεούσας, στόν Στρόβολο καί στή συνέχεια, ὡς ἱερέας, νά συνεργασθῶ γιά μεγάλο διάστημα μαζί του, στόν εὐαίσθητο τομέα τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τῶν "ἐν φυλακαῖς" ἀδελφῶν μας. Μοῦ δόθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία νά γνωρίσω καί κάποιες ἄλλες μεγάλες ἀρετές τῆς ἱερατικῆς του προσωπικότητας: Φιλακόλουθος στό ἔπακρο. Βαθύς γνώστης καί ἀκριβής τηρητής τῶν Τυπικῶν διατάξεων, ὅπως αὐτές καταγράφονται στίς σχετικές ἐγκυκλίους τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἀπόλυτα ὑπάκουος στίς ἐντολές καί συστάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. Βιωματικά, καί ὄχι ἁπλῶς καθηκοντολογικά, ἐξαρτώμενος ἀπό τόν κανονικό οἰκεῖο Ἐπίσκοπο, ἀπό τόν ὁποῖο εἶχε πλήρη ἐπίγνωση ὅτι λαμβάνεται, τροφοδοτεῖται καί αὐξάνεται ἡ χάρις τῆς ἱερωσύνης. Ἀκλινῶς προσηλωμένος στίς παραδόσεις τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλη-

σίας. Ἀκριβής τηρητής τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀλλά συνάμα ἐπιεικής καί συγκαταβατικός ἀπέναντι στόν πονεμένο καί μετανοοῦντα. Παλαιοί κρατούμενοι τῶν Κεντρικῶν Φυλακῶν Κύπρου ἀκόμη ἐνθυμοῦνται τόν διακριτικό, καταδεκτικό καί ἄκρως ἐχέμυθο ἐξομολόγο π. Κωνσταντῖνο, κάτω ἀπό τό πετραχήλι τοῦ ὁποίου θά μποροῦσαν νά ἀποθέσουν κάθε ἁμαρτία, χωρίς τήν παραμικρή ἀμφιβολία περί τῆς ἀπολύτου διαφύλαξης τοῦ ἀπορρήτου.

Ὁ π. Κωνσταντῖνος, ὡς σύζυγος καί πολύτεκνος οἰκογενειάρχης, ἔδωσε μία μοναδική μαρτυρία καί ἄφησε μία ἀνεκτίμητης ἀξίας παρακαταθήκη σέ μᾶς τούς νεώτερους ἐγγάμους ἱερεῖς: Οἱ ἐνορίτες τῆς Παναγίας Χρυσελεούσας εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ἀγαστῆς σύμπνοιας καί ἀγαπητικῆς συμπόρευσης τοῦ π. Κωνσταντίνου μέ τήν πρεσβυτέρα – δασκάλα κυρία Εὐαγγελία, καθώς καί τῆς ὁμοφροσύνης τῶν ἑπτά τέκνων τους, τά ὁποῖα ἐνόσῳ διέμεναν στόν πατρικό οἶκο ζοῦσαν "ἐν ὑποταγῇ μετά πάσης σεμνότητος" (Α΄ Τιμ. γ΄, 4).

Τούς τελευταίους μῆνες τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ὅταν πλέον ἄφησε, λόγῳ πλήρους σωματικῆς ἐξάντλησης, τήν ἐνεργό ποιμαντική δράση, ἐπικεντρώθηκε στήν πνευματική ἐργασία τῆς ἐνδελεχοῦς ἐξέτασης τῆς συνείδησης. Δέν ἤθελε νά ἀφήσει οὔτε τό ἐλάχιστο ἴχνος "σπίλου ἤ ρυτίδας" στήν ψυχή, τό ὁποῖο νά μήν καθαρίσει μέ τήν εἰλικρινῆ καί καθαρή ἐξομολόγηση.

Μία συγκινητική σκηνή τῆς καθημερινῆς του ζωῆς, μᾶς ἀποκαλύφθηκε ἀπό τήν σεβαστή μας πρεσβυτέρα, κυρία Εὐαγγελία, ἐνδεικτική τῆς διάκρισης καί τοῦ θυσιαστικοῦ φρονήματος τοῦ π. Κωνσταντίνου:

"Ἐγώ πηγαίνω"... Μέ αὐτές τίς δύο λέξεις τήν ἀποχαιρετοῦσε, ὅταν τό ἱερατικό του καθῆκον τόν καλοῦσε σέ ἔξοδο ἀπό τήν οἰκία, καί τόν ὑποχρέωνε νά διακόψει ἤ νά στερηθεῖ τήν ἀνάπαυση ἤ τήν παρουσία του σέ οἰκογενειακές συνάξεις. Κι ὅταν χρειαζόταν, ἐξηγοῦσε ποῦ πηγαίνει, ἀλλά ὅταν "διέκρινε" ὅτι ἦταν περιττές οἱ ἐξηγήσεις, πορευόταν σιωπηλά πρός τή διακονία τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου του.

Τό τελευταῖο "Ἐγώ πηγαίνω" δέν τό εἶπε μέ τά χείλη στήν πρεσβυτέρα του. Εὑρισκόμενος στήν ἐπιθανάτια κλίνη, τῆς τό ἀπηύθυνε μέ τή γλῶσσα τῆς καρδίας του. Μόνο πού αὐτή τή φορά δέν πήγαινε νά διακονήσει τούς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου, ἀλλά πορευόταν πρός τόν ἴδιο τόν Κύριο, γιά νά ἀκούσει πλέον ὡς καλός καί πιστός ποιμήν τά λόγια ὑποδοχῆς τοῦ Ἀρχιποίμενος: "Εὖ, δοῦλε ἀγαθέ καί πιστέ! Εἴσελθε εἰς τήν χαράν τοῦ Κυρίου σου." (Ματθ. κε΄, 21). ΑΜΗΝ.

Σελίδες ἀπό τήν ἱστορία τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας

Ἐκκλησιαστικές μορφές τοῦ 4ου - 9ου αἰῶνα στήν Κύπρο

Χρίστου Χατζημιχαήλ
Θεολόγου – Δρος Φαρμακευτικῆς

Μέρος Θ΄

Οἱ πρῶτες ἀραβικές ἐπιδρομές καί ἡ σύνδεση τοῦ Ἁγίου Μάμαντος μέ τήν Κύπρο

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Ἰσλαμισμοῦ κατά τόν 7ο μ.Χ. αἰῶνα ὁδήγησε τήν Κύπρο καί τόν Χριστιανικό πληθυσμό της σέ μία νέα περίοδο: τήν περίοδο τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν. Ἀπό τό 622 μ.Χ., ἔτος πού ἔγινε ἡ μετοικεσία (ἐγίρα) τοῦ ἱδρυτῆ τοῦ Ἰσλάμ Μωάμεθ (570-632 μ.Χ.) ἀπό τή Μέκκα στή Μεδίνα, ξεκινᾶ ἡ θρησκεία πού θά ἔνωνε τούς Ἄραβες καί θά τούς βοηθοῦσε νά ἀναδειχθοῦν σέ μία πολύ σημαντική δύναμη τῆς ἐποχῆς. Ἡ Κύπρος, λόγῳ τῆς θέσης της, βρέθηκε σύντομα στό στόχαστρο τῶν Ἀράβων. Ἡ πρώτη ὀργανωμένη καί ἐξαιρετικά καταστροφική ἐπιδρομή πραγματοποιήθηκε τό 649 μ.Χ. ἀπό τόν Μωαβία (Muawiyah), ἐμίρη (στρατιωτικό καί πολιτικό διοικητή) τοῦ Σάμ, δηλαδή τῆς περιοχῆς πού σήμερα βρίσκεται ἡ Συρία, ἡ Ἰορδανία, ὁ Λίβανος καί τό Ἰσραήλ. Ὁ Μωαβίας (602-680 μ.Χ.) ἀργότερα ἔγινε χαλίφης (τό ἀνώτατο ἀξίωμα τῶν Ἀράβων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) ἐνῶ, μετά ἀπό μία σειρά ἀπό νίκες, ἔφθασε μέχρι τήν Κωνσταντινούπολη τήν ὁποία πολιόρκησε χωρίς ὅμως ἀποτέλεσμα γιά πέντε ἔτη (673-677 μ.Χ.). Ὁ Μωαβίας λόγῳ τῆς

ἥττας του στήν Κωνσταντινούπολη ἀναγκάσθηκε νά ὑπογράψει 30ετή συνθήκη εἰρήνης μέ τή Βυζαντινή αὐτοκρατορία.

Τό ἔτος 649 μ.Χ. ὁ Μωαβίας, σέ συνεργασία μέ τόν ἐμίρη τῆς Αἰγύπτου, συγκέντρωσε μεγάλο ἀριθμό καραβιῶν (συνολικά 1700) καί μέ τό πέρας τοῦ χειμώνα καί τῆς κακοκαιρίας, ἐπιτέθηκε τήν ἄνοιξη τοῦ ἴδιου ἔτους κατά τῆς Κύπρου. Κύριο στόχο του ἀποτέλεσε ἡ Κωνσταντία ὅπου βρισκόταν καί τό κρατικό θησαυροφυλάκιο. Τά τείχη καί οἱ ἀμυντικές δυνάμεις τῆς Κωνσταντίας δέν μπόρεσαν νά ἀντεπεξέλθουν. Ἡ πόλη κατελήφθη καί ἀκολούθησε λεηλασία καί σφαγιασμός τῶν κατοίκων. Ὁ μεγαλοπρεπής ναός τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου βεβηλώθηκε καί ὁ Μωαβίας συνέχισε ἀνενόχλητος τήν ἐπιδρομή του σέ διάφορα ἄλλα σημεῖα τοῦ νησιοῦ. Μάζεψε πολλά λάφυρα καί αἰχμαλώτους καί προκάλεσε τεράστιες καταστροφές. Ἀναχώρησε ἀπό τήν Κύπρο ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ἐρχόταν ἰσχυρός στόλος τῶν Βυζαντινῶν καί ἀφοῦ ὑποχρέωσε καί ἐπέβαλε στούς Κυπρίους τούς ἀκόλουθους ὅρους: α) ἐτήσιο φόρο ὕψους 7200 χρυσῶν δηναρίων, β) ἐλεύθερη προσχώρηση στό Ἰσλάμ σέ ὅποιον ἤθελε, γ) ἐλεύθερη διέλευση τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ἀπό τήν περιοχή τῆς Κύπρου καί δ) παροχή πληροφοριῶν πρός τούς Ἄραβες γιά τίς κινήσεις τῶν Βυζαντινῶν. Κατά τήν πρώτη αὐτή ἀραβική ἐπιδρομή ἐναντίον τῆς Κύπρου, τοποθετεῖται τό γεγονός τοῦ ἀπρόσμενου θανάτου τῆς Οὔμ Χαράμ, συζύγου ἑνός ἀπό τούς ἀξιωματούχους τοῦ Μωαβία. Ἡ Οὔμ Χαράμ ἦταν στενή συνεργάτιδα τοῦ Μωάμεθ, ἔχαιρε μεγάλης ἐκτίμησης ἀπό τούς Ἄραβες καί συνόδευε τόν σύζυγό της στήν ἐκστρατεία κατά τῆς Κύπρου. Στόν χῶρο ὅπου ἐτάφη, οἱ Ἄραβες ἔκτισαν τό γνωστό τέμενος Χαλᾶ Σουλτᾶν πού βρίσκεται στήν ἁλυκή τῆς Λάρνακας. Τό 653 ἤ 654 μ.Χ. ἀκολούθησε δεύτερη μεγάλη ἐπιδρομή τῶν Ἀράβων κατά τῆς Κύπρου. Μέ τήν πρόφαση τῆς μή τήρησης τῶν ὅρων τῆς πρώτης ἐπιδρομῆς, οἱ Ἄραβες μέ ἐπικεφαλῆς τόν Ἀβού λ' Ἀβάρ (ὑπαγόταν στόν Μωαβία) κατέστρεψαν ὁλοκληρωτικά τήν Κωνσταντία καί λεηλάτησαν διάφορες περιοχές τῆς νήσου. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι ἄφησαν στήν Κύπρο μία μικρή δύναμη 12000 ἀνδρῶν.

Ἕνα ἀπό τά μέτρα πού ἔλαβαν οἱ Βυζαντινοί γιά νά ἀντιμετωπίσουν τίς ἀραβικές ἐπιδρομές ἦταν ἡ μεταφορά στήν Κύπρο ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ὀρεσίβιων πολεμιστῶν ἀπό τά γειτονικά βουνά τοῦ Ταύρου (Μικρά Ἀσία). Οἱ πολεμιστές αὐτοί ἐντάχθηκαν στόν

Βυζαντινό στρατό κυρίως ὡς καστροφύλακες. Ὀνομάζονταν Ἀπελάτες (δηλαδή ἅρπαγες) ἤ Μαρδαΐτες (δηλαδή ἀντάρτες). Χρησιμοποιοῦσαν μέ τεράστια δεξιοτεχνία τό ἀπελατίκι, ἕνα σιδερένιο ρόπαλο στό ὁποῖο εἶχαν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Στό κοντάρι τους εἶχαν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τόσο ὁ Ἅγιος Μάμας ὅσο καί ὁ Ἅγιος Γεώργιος θεωροῦνταν προστάτες τῶν Μαρδαϊτῶν. Ἡ μεταφορά τῶν Μαρδαϊτῶν στήν Κύπρο ἐντοπίζεται χρονικά μετά τίς πρῶτες ἀραβικές ἐπιδρομές καί ὑπολογίζεται ὅτι μᾶλλον συνέβη κατά τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 7ου αἰώνα μ.Χ. ἐπί τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Δ΄ τοῦ Πωγωνάτου (668-685 μ.Χ.). Δέν ἀποκλείεται βέβαια μικρά ἀποσπάσματα Μαρδαϊτῶν νά εἶχαν ἔλθει στήν Κύπρο καί σέ ἄλλα χρονικά διαστήματα π.χ. λίγο πρίν τήν ἔναρξη τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν. Εἶναι γνωστό πάντως ὅτι Μαρδαϊτες μεταφέρθηκαν καί σέ ὀρεινές περιοχές τοῦ Λιβάνου. Στίς τάξεις τῶν Μαρδαϊτῶν ἀνῆκε καί ὁ Βασίλειος ὁ Διγενής, γόνος τῆς θυγατέρας τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα καί τοῦ ἐμίρη τῆς Ἔδεσσας. Τό πρόσωπο τοῦ Βασίλειου Διγενῆ ἀποτέλεσε τό πρότυπο τοῦ ἡρωϊκοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα τῶν ἐπικῶν ἀκριτικῶν ποιημάτων.

Μέ τήν ἔλευση τῶν Μαρδαϊτῶν στήν Κύπρο συνδέεται ἡ μεγάλη καί διαδεδομένη στήν Κύπρο τιμή τοῦ Ἁγίου Μάμα καί τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Μάλιστα, γιά τόν Ἅγιο Μάμα ὑπάρχει ἰσχυρή παράδοση πού ὑποστηρίζει τή θαυματουργική μεταφορά τμήματος τοῦ λειψάνου του στό νησί. Φαίνεται ὅτι οἱ Μαρδαΐτες ἐγκαταστάθηκαν μέ τίς οἰκογένειές τους ἀρχικά στήν περιοχή τῆς Μόρφου ὅπου καί ἱδρύθηκε μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Σήμερα διασώζεται ὁ γνωστός ἱερός ναός τοῦ Ἁγίου Μάμαντος στήν κατεχόμενη Μόρφου. Ὁ Ἅγιος Μάμας καταγόταν ἀπό τήν Γάγγρα τῆς Παφλαγονίας καί τό

μαρτύριό του ἔγινε στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας κατά τόν 3ο αἰῶνα (275 μ.Χ.). Ἡ λάρνακα μέ τμῆμα τοῦ τιμίου λειψάνου του μεταφέρθηκε θαυματουργικά μέσῳ θαλάσσης στόν κόλπο τῆς Μόρφου ὅπου καί ἐντοπίστηκε ἀπό κάποιους χωρικούς. Τήν μετέφεραν μέ εὐκολία πρός τό ἐσωτερικό τῆς Κύπρου ἀλλά σέ κάποιο σημεῖο ἔγινε ἀσήκωτη. Ἐκεῖ, στή Μόρφου, ἀνοικοδομήθηκε ὁ ναός πρός τιμή τοῦ Ἁγίου Μάμαντος καί τοποθετήθηκε ἡ λάρνακα μέ μέρος τοῦ σεπτοῦ λειψάνου.

Σήμερα, ὑπολογίζεται ὅτι στήν Κύπρο ὑπάρχουν περισσότεροι ἀπό 45 ἱεροί ναοί ἀφιερωμένοι στόν Ἅγιο Μάμα ἐνῶ, στήν ἐπαρχία Λεμεσοῦ ὑπάρχει καί ὁμώνυμο χωριό. Ὁ Ἅγιος ἑορτάζει στίς 2 Σεπτεμβρίου μαζί μέ τόν πατέρα του Θεόδοτο. Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ ἄποψη ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ Ἁγίου Μάμα (Θεόδοτος καί Ρουφίνα) ἑορτάζουν στίς 31 Αὐγούστου. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀλλά καί ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός ἐκφώνησαν λόγο γιά τόν Ἅγιο Μάμα, ἐνῶ διασώζεται ἐπιπρόσθετα ἔργο τοῦ Συμεών τοῦ Μεταφραστῆ γιά τόν Ἅγιο. Στήν Καισάρεια ὁ Ἅγιος Μάμας ἔχαιρε πολύ μεγάλης ἐκτίμησης ἀπό τούς χριστιανούς ἀλλά καί ἀπό τούς μουσουλμάνους. Ἡ κάρα τοῦ Ἁγίου καί τμήματα τοῦ λειψάνου του πού ἀπέμειναν στήν Καισάρεια μεταφέρθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη μετά τήν κατάληψη τῆς Καισάρειας ἀπό τούς Σελτζούκους τό 1067 μ.Χ. Ὁ βραχίονας καί λίγο αἷμα (λύθρο) τοῦ Ἁγίου δωρήθηκαν τό 1075 μ.Χ. ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Κομνηνό στόν Regnaud, ἐπίσκοπο τῆς Langres στήν Γαλλία. Ἐκεῖ κατέληξε καί ἡ τίμια κάρα τοῦ Ἁγίου τό 1209 μ.Χ. ἀφοῦ προηγουμένως τήν εἶχαν ἁρπάξει οἱ Σταυροφόροι κατά τήν ἅλωση τῆς Κωνσταντινούπολης (1204 μ.Χ.). Σύμφωνα μέ τόν βίο τοῦ Ἁγίου Μάμα, εὐσεβής χριστιανή γυναίκα συνέλεξε ποσότητα αἵματος τοῦ Ἁγίου κατά τή διάρκεια τοῦ τελευταίου μαρτυρίου του, ὅταν εἰδωλολάτρης στρατιώτης τόν ἔπληξε μέ τρίαινα στήν κοιλιακή χώρα. Ὁ Ἅγιος, στή συνέχεια, κρατώντας τά ἐκχυθέντα σπλάγχνα του διήνυσε κάποια ἀπόσταση πρίν τελειωθεῖ. Στήν πόλη Langres ὑπάρχει μέχρι σήμερα ὁ καθεδρικός ναός τοῦ Ἁγίου παιδομάρτυρος Μάμαντος (Cathedrale Saint Mammes) ὅπου βρίσκεται ἐντός ἐπίχρυσης ἀσημένιας λειψανοθήκης ἡ κάρα τοῦ Ἁγίου. Ἡ κάρα περικλείεται ἀπό ἀσημένιο σταυροειδές στεφάνι πάνω στό ὁποῖο ἀναγράφεται στά ἑλληνικά τό

ὄνομα τοῦ Ἁγίου.

Ὁ ὑφιστάμενος ναός τοῦ Ἁγίου Μάμαντος στήν κατεχόμενη Μόρφου ὑπολογίζεται ὅτι ἀνοικοδομήθηκε στίς ἀρχές τοῦ 16ου αἰῶνα μ.Χ. πάνω σέ ἐρείπια δύο παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν καί βυζαντινοῦ ναοῦ πού προϋπῆρχαν διαδοχικά στόν χῶρο. Καθ' ὅλη σχεδόν τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας ὁ Ἅγιος Μάμας ἀποτέλεσε τό καθολικό ὀρθόδοξης μονῆς. Σύμφωνα μέ τίς παλαιότερες γραπτές μαρτυρίες πού ἐντοπίστηκαν (δύο γράμματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη Ματθαίου Β΄ πρός τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, 1601 μ.Χ.), ἡ μονή τοῦ Ἁγίου Μάμα ἀναφερόταν ὡς τό πρῶτο σημαντικό μοναστήρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Στό ἱερό βῆμα τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε μέχρι τό 1974 μ.Χ. ξύλινη λειψανοθήκη μέ ἀργυρή πλάκα πάνω στήν ὁποία, μεταξύ ἄλλων ἱερῶν λειψάνων, ὑπῆρχε καί λείψανο τοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Στό μέσο τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἡ μαρμάρινη σαρκοφάγος τοῦ Ἁγίου, ἡ ὁποία ἀνάγεται στόν 3ον αἰῶνα μ.Χ.

Βιβλιογραφία

Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία ΚΓ', Εἰς τόν ἅγιον μάρτυρα Μάμαντα, PG 31, 592C.

Ἰωαννίδη Κλείτου, Ἐκκλησία Κύπρου, Ἱστορία καί Πολιτισμός 2000 ἐτῶν, ἐκδόσεις Ἀλάσια, 1997.

Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος Γ΄, ἐκδόσεις Μαρτίνος, Ἀθῆναι, 1963.

Καππαῆ Δημητρίου, Οἱ ἐν Κύπρῳ διαλάμψαντες Ἅγιοι, Κύπρος, 1996.

Μακαρίου Γ΄, Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, Κύπρος ἡ Ἁγία Νῆσος, Λευκωσία, 1997.

Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τόμος Θ΄, Σεπτέμβριος, ἔκδοση 5η, Ἀθῆναι, 1995.

Παπαβασιλείου Ἀνδρέου, Μητρῶον Ἁγιωνυμίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Λευκωσία, 2004.

Παυλίδη Ἄντρου, Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου (τόμος 2ος, ἀπό τό 58 π.Χ. μέχρι τό 1192 μ.Χ.), ἐκδόσεις Φιλοκύπρος, Λευκωσία, 1992.

Παυλίδη Ἄντρου, Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου, ἀπό τήν ἀρχή ἕως σήμερα, ἐκδόσεις Ἠλία Ἐπιφανίου, Λευκωσία, 2013.

Φειδᾶ Βλασίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, τόμος Α΄, Ἀθῆναι ²1995.

Χατζηνικολάου – Μαραβᾶ Ἄννα, Ὁ Ἅγιος Μάμας, Ἐκδόσεις Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, 1995.

Χατζηχριστοδούλου Χριστόδουλου, Ὁ Καθεδρικός ναός τοῦ Ἁγίου Μάμαντος στή Μόρφου, Λευκωσία, 2010.

http://leipsanothiki.blogspot.com/2013/08/115.html (ἡμ/νία ἐπισκ. 27/12/2014).

Ὁ συγχωρητικός λόγος τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη

Νίκου Ὀρφανίδη
Πρώην Διευθυντῆ τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου Κύπρου,
πρώην Μέλους τῆς Επιτροπῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ὑπηρεσίας

Γυρίζω καὶ πάλι, ξανὰ καὶ ξανά, στὸν Θοδωράκη Κολοκοτρώνη καὶ σκέφτομαι ἐκεῖνο τὸν Γεροντικὸ λόγο του τῆς ὀρθοδόξου σοφίας, αὐτὸν τῆς συγχωρητικότητος καὶ τῆς ὁμόνοιας καὶ τῆς ὁμοψυχίας. Ψηλαφῶ ξανὰ τὰ Ἀπομνημονεύματά του, ἐκεῖνο τὸ *Διήγησις Συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἀπὸ τὰ 1770 ἕως τὰ 1836, Ἀθήνησιν 1846*, κι ἐκεῖ ποὺ θὰ ἀνέμενε κανεὶς νὰ διαβάσει σελίδες καὶ σελίδες γιὰ τὸν διωγμὸ καὶ τὸν κατατρεγμὸ καὶ τὴν καταδίκη του σὲ θάνατο καὶ τὴν κράτηση καὶ φυλάκισή του μέσα σ' ἐκεῖνο τὸν τάφο-φυλακή, τεσσερισήμισι σελίδες ἁπαλότητος καὶ συγχωρητικότητος βρίσκουμε μονάχα. Τίποτε ἄλλο. Καὶ μ' αὐτὸ κλείνει τὸ βιβλίο.

Σὰν εὐαγγέλιο εἶναι ὁ λόγος του, πυκνός, στιβαρός. Ἐθνοπρεπὴς καὶ Ὀρθόδοξος. Ὡς ἐν Χριστῷ. Ἕνας λόγος ποὺ μᾶς θυμίζει τὸν Σωκράτη καὶ τὴν Ἀπολογία. Κανένα μῖσος, καμμιὰ δικαία ὀργή, κανένα παράπονο. Τίποτε ἀπ' ὅλα αυτά.

«Μᾶς κατέβασαν, μᾶς ἐδιάβασαν τὴν ἀπόφασιν· εἶδα τόσαις φοραῖς τὸν θάνατον καὶ δὲν τὸν ἐφοβήθηκα, οὔτε τότε· καλλήτερα εἶναι ὁποῦ σκοτόνομαι ἄδικα παρὰ δίκαια».

Ἔτσι προσλαμβάνει τὴν καταδίκη του εἰς θάνατον. Ὀρθοδόξως καὶ χριστιανικῶς. Θαρραλέως. Μὲ καρτερία καὶ ἀνεξικακία. Μὲ ἀνδρεία, ὅπως ἁρμόζει σὲ ὀρθόδοξο Ἕλληνα. Κι ὁ βιογράφος του σημειώνει γι' αὐτό: *«Ὅταν εἰς τό βουλευτικόν (δικαστήριον) τοῦ ἀνεγνώσθη ἡ ἀπόφασις θανάτου (τῶν τριῶν), εἶπε: "μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου". Τό εἶπε μέ φωνή ἄτρεμη, ἔκαμε τόν σταυρό του...».*

Ψηλαφοῦμε καὶ διαβάζουμε τὴ λιτὴ ἱστόρηση τῆς σύλληψης καὶ κράτησής του:

«Ἐγύρισα ὀπίσω εἰς τ' Ἀνάπλι· ἐπῆγα ἐχαιρέτησα τὸν Βασιλέα, τὴν Ἀντιβασιλείαν, τοὺς εἶδα μουδιασμένους, πλὴν δὲν ἐκατάλαβα τίποτες· Ἔμεινα εἰς τὸ περιβόλι μου. Ἐκεῖ ἦλθαν τὴν νύχτα εἰς τὰς 7 Σεπτεμβρίου, καὶ μ' ἐπῆρε ὁ Κλεόπας μοίραρχος μὲ 40 χωροφύλακας καὶ μ' ἐπῆγε εἰς τὸ Ἰτζκαλὲ, καὶ μ' ἐπαράδοσε εἰς τὸν φρούραρχον, καὶ μ' ἔβαλαν 6 μήναις φυλακὴ, χωρὶς νὰ ἰδῶ ἄνθρωπον, ἐκτὸς τοῦ δεσμοφύλακα· δὲν ἤξευρα τί γίνεται διὰ ἕξη μήναις, οὔτε ποιός ζῇ, οὔτε ποιός ἀπέθανε, οὔτε ποιόν ἔχουν εἰς τὴν φυλακήν· διὰ τρεῖς ἡμέραις δὲν

ἤξευρα πῶς ὑπάρχω, μοῦ ἐφαίνετο ὄνειρο, ἐρωτοῦσα τὸν ἑαυτόν μου ἂν ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἢ ἄλλος κανείς· δὲν ἐκαταλάβαινα διατὶ μὲ ἔχουν κλεισμένο».

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦταν ἄνθρωπος τῆς συγχωρητικότητος. Στοιχεῖο ἑνοποιό, εἰσέπραξε τὴ διχόνοια, τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου, ὅμως δὲν ἀνταπέδωσε. Μόνο τὸν καιρὸ τοῦ τουρκοπροσκυνήματος ὕψωσε τὸ ἀνάστημα, ἀναφωνώντας τὸ μοναδικὸ ἐκεῖνο *«τσεκοῦρι και φωτιὰ στοὺς προσκυνημένους»*, διασώζοντας τὸ ἔθνος. Ὡς ἐδῶ. Συγχώρεσε τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοῦ του. Δὲν κυνήγησε τοὺς δολοφόνους τοῦ γυιοῦ του. Τίποτα ἀπὸ ὅσα συνηθίζουν οἱ ἄλλοι. Γιατὶ ὁ Κολοκοτρώνης διέθετε τὴ σοφία ἐν Χριστῷ. Κι ὅταν ἐρήμωσε ἡ Πελοπόννησος μὲ τὰ στίφη τοῦ Ἰμπραήμ, αὐτὸς συνέχιζε τὸν ἀγῶνα του: *«Ἤμουνα μόνος στὰ βουνά, μαζὶ μὲ τὸν Θεό»*, λέει κάπου, ἀφηγούμενος τὸν βίο του. Στὸν Θεὸ ἀναθέτει τὰ πάντα. Στὸν Θεὸ ἀναφέρεται:

«Καὶ ἔκοψα εὐθὺς 2 σημαῖες μὲ Σταυρὸ καὶ ἐκίνησα... Κινώντας ἐγὼ, εἶχαν μίαν προθυμίαν οἱ Ἕλληνες ὁποῦ ὅλοι μέ τὰς εἰκόνας ἔκαναν δέησι καὶ εὐχαριστήσεις· *«Μοῦ ἤρχετο τότε νὰ κλαύσω... ἀπὸ τὴν προθυμίαν ’πού ἔβλεπα.»* Ἱερεῖς ἔκαναν δέησι. Εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Καλαμάτας ἀνασπασθήκαμε καὶ ἐκινήσαμε»[1]. Καὶ πιὸ κάτω: *«ἦτον μιὰ ὥρα νύκτα περασμένη καὶ σκοτάδι, καὶ τοὺς λέγω: “ἔκαμα τὸ Σταυρό μου” Ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν πατρίδα ἐλᾶτε κοντά μου»*[2].

Ἔτσι μὲ σύνεση καὶ σοφία πολιτεύεται, ἐν Χριστῷ, ὡς στοιχεῖο καὶ ὡς παράγων ἑνότητος. Ὅταν δολοφονήθηκε ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, μὲ τὶς ταχύτατες κινήσεις του καὶ ἐνέργειες καὶ πράξεις του, ἀπέτρεψε τὸν ἐθνικὸ διχασμό. Διέσωσε καί τὴν ἑνότητα καὶ τὴ συνέχεια καὶ τὴ συνοχὴ τοῦ ἔθνους:

«Τότε ἐσυλλογίσθηκα ὅτι εἶχε ἀποφασίσει ὁ Κυβερνήτης ὅτι ἂν ἀποθάνῃ ἔξαφνα νὰ γίνῃ εὐθὺς συνέλευσις ἀπὸ τὸ ἔθνος»[3]. *«Τοὺς ὡμίλησα διὰ μίαν ὥραν ὁλόκληρον, τοὺς εἶπα ὅσα ἔπρεπε νὰ τοὺς εἰπῶ εἰς τέτοιας περιστάσεις»*[4].

Ἔτσι, λοιπόν, σὲ καιροὺς χαλεπούς, ἑνότητα θὰ πρέπει νὰ ἀποζητοῦμε. Κι αὐτὴν πρέπει νὰ διαφυλάττουμε. Κι ὄχι τὴ συνεχή, ἄχρι θανάτου, ἀναψηλάφηση τῶν παθῶν καὶ διχογνωμιῶν καὶ ἁμαρτημάτων μας. Ὅπως μᾶς δίδαξε ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν Ἑλλήνων, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἀκολουθώντας τό οὐράνιο πρότυπο, τόν Ἰησοῦ Χριστό.

1. Ὁ.π., σ. 52.
2. Ὁ.π., σ. 61.
3. Ὁ.π., σ. 237.
4. Ὁ.π., σ. 238-239.

Βιογραφική εἰκόνα τῶν ἁγίων Μάμαντος καί Γεωργίου στή Μόρφου

Δρ Χριστόδουλου Α. Χατζηχριστοδούλου
Βυζαντινολόγου

Σέ τοξωτή εἰκόνα (διαστάσεων 314x120 ἑκ.) τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνα, ἡ ὁποία βρίσκεται σήμερα τοποθετημένη στό τυφλό τύμπανο τοῦ τόξου ἐπάνω ἀπό τή σαρκοφάγο τοῦ ἁγίου Μάμαντος στήν τουρκοκρατούμενη Μόρφου, ἀπεικονίζονται 38 σκηνές ἀπό τούς Βίους τῶν Ἀκριτῶν ἁγίων Μάμαντος καί Γεωργίου.

Βιογραφικές εἰκόνες, μόνο μέ σκηνές τοῦ βίου, χωρίς κεντρικό πορτραῖτο τοῦ ἀπεικονιζόμενου Ἁγίου, ἐκτός ἀπό αὐτή τῶν ἁγίων Μάμαντος καί Γεωργίου μέχρι καί τόν 16ο αἰῶνα δέν γνωρίζω ἄλλη στήν Κύπρο.

Ἡ συναπεικόνιση τῶν ἁγίων Γεωργίου καί Μάμαντος κατά τή μεσαιωνική περίοδο στή Μόρφου, καθώς καί ἡ ἀπό κοινοῦ τιμή τους κατά τή βυζαντινή καί κατ' ἐπέκταση μεταβυζαντινή περίοδο

ἔγινε πρόσφατα ἀντικείμενο μελέτης στόν ἐπιστημονικό κατάλογο: Ἡ τιμή τοῦ ἁγίου Μάμαντος στή Μεσόγειο. Ἕνας Ἀκρίτας ἅγιος ταξιδεύει, Μουσεῖο Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ, Ἱερά Μητρόπολις Μόρφου, Δῆμος Μόρφου (ἔκδ.), Θεσσαλονίκη 2013.

Ἡ ἐπιβλητική εἰκόνα ἐντυπωσιάζει μέ τήν εὐγένεια, τή χάρη καί τή φροντίδα στή λεπτομέρεια. Οἱ συνθέσεις μέ τά μελετημένα χρώματα, τά ἐνιαῖα ἀρχιτεκτονικά βάθη, πού λειτουργοῦν ὡς σκηνικό, μπροστά ἀπό τά ὁποῖα λαμβάνει χώρα κάθε ἐπεισόδιο, συμβάλουν στή δημιουργία ἑνός ἁρμονικοῦ συνόλου.

Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τό ἔργο παραμένει γοητευτικό καί ταυτόχρονα ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρον, καθώς ἀποτυπώνει τά πολλαπλά ἐπίπεδα ἐργασίας καί ἐπιδράσεων τῆς ἐποχῆς ἑνός καλοῦ ζωγράφου, πού συνδυάζει στοιχεῖα ἀπό τίς δύο τεχνοτροπίες, τήν παραδοσιακή βυζαντινή καί τήν ἰταλοβυζαντινή ἤ κυπροαναγεννησιακή.

Βυζαντινό Μουσεῖο Ἱδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

Δρ. Ἰωάννη Ἠλιάδη
Διευθυντή Βυζαντινοῦ Μουσείου
Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου

Τό Βυζαντινό Μουσεῖο παρουσιάζει μία πλούσια καί ἀντιπροσωπευτική συλλογή ἔργων βυζαντινῆς τέχνης, προερχόμενων ἀπό ὁλόκληρη τήν Κύπρο. Ἐκτίθεται μεγάλος ἀριθμός ἀντιπροσωπευτικῶν εἰκόνων ἀπό ὅλη τήν Κύπρο, πού χρονολογοῦνται ἀπό τόν 12ο ἕως καί τόν 20ό αἰῶνα, ἀποτοιχισμένες τοιχογραφίες ἀπό τόν 9ο ἕως τόν 18ο αἰώνα, καθώς καί ἀντιπροσωπευτικά δείγματα τῆς βυζαντινῆς μικροτεχνίας τῆς Κύπρου, ὅπως ἱερά κειμήλια, σκεύη καί ἄμφια. Ἰδιαίτερη θέση κατέχουν τά ἐπαναπατρισθέντα κειμήλια πού ἐκλάπησαν μετά τό 1974 ἀπό τό κατεχόμενο βόρειο τμῆμα τῆς Κύπρου.

Ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν τά σπαράγματα ψηφιδωτῶν τοῦ 6ου αἰῶνα ἀπό τήν ἀψίδα τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Κανακαριᾶς στή Λυθράγκωμη, ὁ τοιχογραφημένος τροῦλος καί ἡ ἀψίδα τοῦ Ἁγίου Εὐφημιανοῦ τῆς Λύσης (13ος αἰῶνας) καί τά σπαράγματα τοιχογραφιῶν τοῦ τέλους τοῦ 15ου-ἀρχῶν 16ου αἰῶνα ἀπό τόν ναό

τοῦ Ἀντιφωνητῆ στήν Καλογραία. Ἐκτίθενται ἐπίσης εἰκόνες ἀπό ἐκκλησίες τῶν κατεχόμενων περιοχῶν, πού ἐπανακτήθηκαν μετά ἀπό δικαστικούς ἀγῶνες ἤ δωρεές ἀπό τό ἐξωτερικό καί μαρτυροῦν τή βάναυση καταστροφή τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιᾶς ἀπό Τούρκους ἀρχαιοκάπηλους στό κατεχόμενο, ἀπό τόν τουρκικό στρατό, τμῆμα τῆς Κύπρου. Ξεχωρίζει ἡ συλλογή 173 θησαυρῶν (εἰκόνων, ψηφιδωτῶν καί τοιχογραφιῶν) πού προέρχονται ἀπό πενήντα ναούς τῶν κατεχομένων καί ἐπαναπατρίσθηκαν ἀπό τή Γερμανία στά τέλη τοῦ 2013.

Ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ἔχει τή δυνατότητα νά περιδιαβεῖ τά τελευταῖα χίλια πεντακόσια χρόνια ἱστορίας τοῦ τόπου, μέσα ἀπό τήν τέχνη τῆς Πρωτοβυζαντινῆς περιόδου (4ος-7ος αἰῶνας), τῆς Μέσης Βυζαντινῆς περιόδου (10ος-12ος αἰῶνας), τῆς Φραγκοκρατίας (1191-1478), τῆς Βενετοκρατίας (1498-1571), τῆς Τουρκοκρατίας (1571-1878) καί τῆς Ἀγγλοκρατίας (1878-1960). Περιοδικά, παρουσιάζονται στόν χῶρο τοῦ Μουσείου ἐκθέσεις σύγχρονης ἁγιογραφίας καί ψηφιδωτοῦ ἀπό Κύπριους καλλιτέχνες, καθώς καί ἐκθέσεις πού σχετίζονται μέ τήν προστασία τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς στίς κατεχόμενες ἀπό τά τουρκικά στρατεύματα περιοχές τοῦ νησιοῦ μας.

Τά χαρτάκια

Ἑλένης Ἀναστασίου
Ἐκπαιδευτικοῦ

Παρασκευή, 9 Ἰανουαρίου 2015

Παίξαμε ἕνα πολύ ὡραῖο παιγνίδι σήμερα μέ τή δασκάλα μας. Μᾶς ἔδωσε ἀπό ἕνα χαρτάκι καί μᾶς ἔβαλε νά γράψουμε πάνω κάτι στό ὁποῖο πιστεύουμε ὅτι εἴμαστε καλοί, χωρίς νά λέμε τό ὄνομά μας. Μετά, ρίξαμε τά χαρτάκια σέ ἕνα κουτί. Ἡ κυρία τά ἔπαιρνε ἕνα ἕνα καί τά διάβαζε κι ἐμεῖς ἔπρεπε νά μαντέψουμε σέ ποιόν ἀνῆκε. Τά περισσότερα τά βρήκαμε! Κάθε φορά, σηκωνόταν αὐτός πού εἶχε γράψει τό χαρτάκι πού διαβαζόταν καί οἱ ὑπόλοιποι τόν χειροκροτούσαμε.

Ἐγώ εἶχα γράψει ὅτι παίζω καλό πιάνο καί μέ ἔβαλαν νά παίξω κάτι γιά νά τραγουδήσουμε ὅλοι μαζί.

Μάθαμε καί ταλέντα πού δέν ξέραμε! Ἡ Εὐγενία, γιά παράδειγμα, ἔγραψε ὅτι φτιάχνει νόστιμα κουλουράκια πορτοκαλιοῦ καί θά φέρει τή Δευτέρα νά δοκιμάσουμε. Ἡ Νικολέττα ξέρει νά χορεύει καί μᾶς ἔδειξε μερικά βήματα. Τόν Νικήτα πού εἶναι καλός στήν ὀρθογραφία τόν στείλαμε ἐκπρόσωπο σέ ἕνα παιχνίδι κρεμάλας τό διάλειμμα, ἐνῶ ὁ Τζάκ πού ξέρει πολλά πράγματα γιά τά ζῶα, ἀνέλαβε νά μᾶς δίνει κάθε μέρα μία πληροφορία γιά νά μάθουμε κι ἐμεῖς.

Περάσαμε πολύ ὡραῖα! Γιά νά πῶ τήν ἀλήθεια, ἔνιωσα ὄμορφα πού μοῦ ζήτησαν νά παίξω κι ἄλλα τραγούδια. Φαντάζομαι τό ἴδιο ὄμορφα θά ἔνιωθαν ὅλοι ὅταν τρέχαμε κοντά τους καί ζητούσαμε νά κάνουν γιά μᾶς αὐτό στό ὁποῖο εἶναι καλοί.

Δευτέρα, 12 Ἰανουαρίου 2015

Πάλι χαρούμενη γύρισα ἀπό τό σχολεῖο, ἀλλά σήμερα ἡ χαρά μου εἶναι κάπως ἀλλιώτικη. Ἀφοῦ κεραστήκαμε τά κουλουράκια τῆς Εὐγενίας, ἡ δασκάλα μᾶς ἔδωσε πάλι χαρτάκια καί μᾶς εἶπε νά γράψουμε κάτι γιά τό ὁποῖο νιώθαμε ἄσχημα, ντρεπόμαστε ἤ μᾶς ἔχουν κοροϊδέψει γι' αὐτό. Ἦταν ἀνάγκη νά μοῦ θυμίσει ὅτι δέ λέω καθαρά τό 'ρό'; Πάνω πού ἔνιωσα ὅτι τό πιάνο ἔκανε τούς ἄλλους νά μέ συμπαθήσουν...

Τελικά ξεκίνησε πρώτη καί μᾶς εἶπε ὅτι δέν τά κατάφερνε ποτέ στά ἀθλήματα καί πάντα ντρεπόταν, γιατί στό σχολεῖο δέν τήν ἤθελαν οἱ συμμαθητές της στήν ὁμάδα τους. Μᾶς ρώτησε ἄν δέν τήν ἀγαποῦμε ἐπειδή δέν εἶναι καλή στά ἀθλήματα καί εἴπαμε φυσικά ὅτι αὐτό δέν ἰσχύει. Εἶναι τόσο καλή, τί μᾶς νοιάζει; Στό κάτω κάτω, δέ μᾶς κάνει Γυμναστική!

Μετά κάναμε ὅλοι τό ἴδιο. Τά

πρῶτα παιδιά δυσκολεύτηκαν νά μιλήσουν, ἀλλά ἔγινε κάτι πού μᾶς ἔκανε νά ξεθαρρέψουμε. Κάθε φορά πού κάποιος ἔλεγε τί ἔγραψε στό καινούργιο χαρτάκι του, ἡ δασκάλα ἔλεγε αὐτό πού εἴχαμε γράψει στό χαρτάκι τῆς Παρασκευῆς καί πάλι χειροκροτούσαμε οἱ ὑπόλοιποι.

Ἔτσι, ὅταν ἔφτασε ἡ σειρά μου, σηκώθηκα μέ ἀρκετή ἄνεση πιά καί εἶπα: «Δέ λέω καθαρά τό 'ρό'» καί ἡ δασκάλα συμπλήρωσε: «Ἐπίσης, παίζει πολύ καλό πιάνο!» καί ὅλοι χειροκρότησαν.

Τελικά, μπορεῖ νά μή δίνουν τόση πολλή σημασία στό 'ρό' μου. Κι ὅσοι ἔδιναν δέ θά δίνουν πιά, γιατί παίζω πολύ καλό πιάνο! Ὅπως δέ θά νοιάζει κανέναν πού ἡ Εὐγενία εἶναι λίγο χοντρούλα, γιατί τά κουλουράκια της εἶναι νοστιμότατα. Οὔτε ἔχει σημασία πού ὁ Νικήτας φοράει ἀκουστικά, γιατί μᾶς βοήθησε νά κερδίσουμε τόν διαγωνισμό. Καί... τί κι ἄν ὁ Τζάκ εἶναι ἀπό ἄλλη χώρα; Μᾶς μαθαίνει γιά τά ζῶα. Ὑπάρχουν πολλά ζῶα πού δέν εἶχα ξανακούσει κἄν τό ὄνομά τους, τώρα ὅμως ξέρω καί πῶς μοιάζουν καί ἀπό πού ἔρχονται καί πόσα χρόνια ζοῦν. Τό ἴδιο καί ὅλη ἡ τάξη.

Πέμπτη, 15 Ἰανουαρίου 2015

Πλάκα ἔχουν τά παιχνίδια τῆς κυρίας μας. Περνᾶμε καταπληκτικά στό σχολεῖο. Παίζουμε μουσική, τραγουδοῦμε, χορεύουμε, παίζουμε κρεμάλα καί ξέρουμε πῶς γράφονται μερικές καινούργιες λέξεις, μαθαίνουμε γιά ζῶα, ψάρια καί πουλιά καί τρῶμε καί τά κουλουράκια μας πού καί πού...!

Δευτέρα, 19 Ἰανουαρίου 2015

Ἔχουμε καινούργιο συμμαθητή. Τόν ἔφερε ἡ δασκάλα στήν τάξη τό πρωί καθισμένο σέ ἕνα ἀναπηρικό καροτσάκι. Μόλις μπῆκαν, τόν κοιτάξαμε περίεργα. Ἀμέσως ὅμως, ἡ δασκάλα τόν ἔσπρωξε στόν ὦμο κι αὐτός εἶπε: «Εἶμαι ὁ Ἀντώνης. Ἔχω μία ἀσθένεια καί δέν μπορῶ νά περπατήσω. Γι' αὐτό ἄργησα νά ἔρθω στό σχολεῖο. Ἤμουν στήν Ἀγγλία γιά θεραπεία. Ἔμαθα νά μιλῶ πολύ καλά τά Ἀγγλικά, μέ προφορά, καί θά σᾶς μάθω κι ἐσᾶς. Μέχρι τόν Ἰούνη δέ θά ξεχωρίζετε ἀπό τούς Ἄγγλους».

Τότε αὐθόρμητα σηκωθήκαμε ὅλοι πάνω καί ξεσπάσαμε σέ χειροκροτήματα. Ὁ Ἀντώνης χαμογέλασε πλατιά. Εἶμαι σίγουρη ὅτι ἔνιωσε ὅπως ἐμεῖς μετά τήν προηγούμενη Δευτέρα.

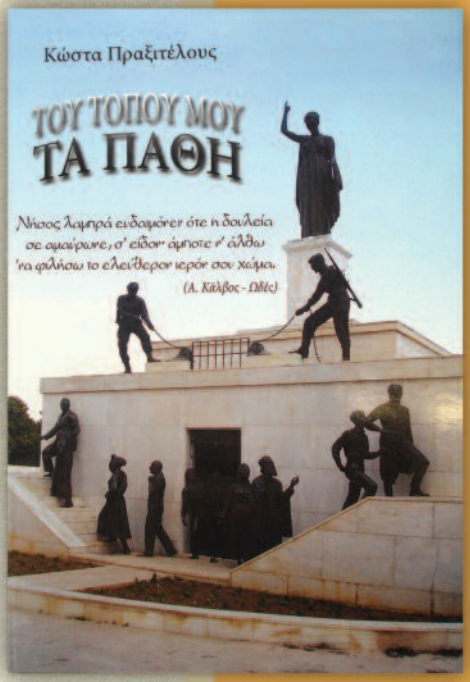

ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΟΥ ΤΑ ΠΑΘΗ

Τό βιβλίο τοῦ Κώστα Πραξιτέλους «Τοῦ τόπου μου τά πάθη» περιλαμβάνει τρία διηγήματα. Τό πρῶτο διήγημα μέ τό ὄνομα «Ἄγγελοι τῆς Ἐλευθερίας», ἔλαβε τό πρῶτο βραβεῖο ἀπό τόν σύνδεσμο Παιδικοῦ Νεανικοῦ βιβλίου μέ ἀθλοθέτη τό Πολιτιστικό Ἵδρυμα τῆς Τράπεζας Κύπρου. Τό δεύτερο διήγημα «Τό διπλογιόρτι» πῆρε τό δεύτερο βραβεῖο σέ Πανελλήνιο διαγωνισμό λογοτεχνίας πού διοργάνωσε ἡ Πνευματική Συντροφιά Λεμεσοῦ ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ, καί σ' αὐτό ἔλαβαν μέρος πάνω ἀπό ἑβδομήντα λογοτέχνες ἀπό τήν Κύπρο, τήν Ἑλλάδα καί τόν ἀπόδημο Ἑλληνισμό. Τό τρίτο καί μικρότερο σέ ἔκταση ἔχει τόν τίτλο: «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ».

Στό πρῶτο διήγημα ὁ συγγραφέας παραθέτει σέ μορφή νουβέλλας σημαντικά γεγονότα πού ἐπισυνέβησαν κατά τή διάρκεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα τῆς Ε.Ο.Κ.Α. δίνοντας περισσότερη ἔμφαση στήν πίστη καί στήν εὐλάβεια τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ διηγήματος, στοιχεῖα πού ἀναμφίβολα συνέβαλαν στήν ἐπιτυχῆ ἔκβαση ἐκείνου τοῦ ἡρωϊκοῦ καί ἔνδοξου ἀγῶνα.

Στό δεύτερο διήγημά του ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται σέ ἕνα γεγονός πού συνέβηκε λίγο μετά τήν ἀνεξαρτησία μέ ἕνα ἁπλοϊκό – ἀγράμματο βοσκό καί γιά τήν ἀγάπη του σέ ἕνα μικρό παρεκκλήσι τοῦ Ἁϊ Παντελεήμονα πού βρισκόταν λίγο μακρυά ἀπό τό χωριό, ἐκεῖ κοντά πού ἔβοσκε τά πρόβατά του. Καί σ' αὐτό τό διήγημα θά διακρίνει ὁ ἀναγνώστης τή βαθειά εὐλάβεια τῶν ἁπλοϊκῶν ἀγράμματων χω-

ρικῶν πού δέν ἤξεραν οἱ περισσότεροι γραφή καί ἀνάγνωση καί ὅμως εἶχαν μέσα τους βαθειά πίστη στόν Θεό καί στούς Ἁγίους. Ἐπιπλέον μέσα ἀπό τά πρόσωπα καί τούς χαρακτῆρες τῶν ἡρώων διαφαίνεται ἡ μακρόχρονη καί αὐθεντική ταυτότητα τῶν παππούδων καί τῶν προγόνων τους.

Τέλος, στό τρίτο διήγημα πού ἔχει τίτλο «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ», ὁ Κώστας Πραξιτέλους ἀναφέρεται σέ γεγονότα πού συνέβηκαν γύρω στά 1927 μέ τήν ἱστορία νά ἐπαναλαμβάνεται ἀκριβῶς ἡ ἴδια καί σήμερα, ἀφοῦ ὅλα τά γεγονότα πού ἐπισυνέβησαν τότε, συμβαίνουν ἀκριβῶς τά ἴδια καί σήμερα.

Ἀκολουθεῖ ἀπόσπασμα ἀπό τό διήγημα: «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ»..., σελ. 145-146.

«...Ὅταν τελείωσαν ὅλα αὐτά ξεκίνησε ἡ πομπή γιά τό κοιμητήριο, πού δέν ἦταν μακριά ἀπό τήν ἐκκλησία. Προπορευόταν ἡ ἄμαξα μέ τό φέρετρο, ἀκολουθοῦσε ἡ μάνα του μέ ἕνα ἀκριβό μαῦρο φόρεμα, φορώντας πλατύγυρο καπέλο καί ἔχοντας καλυμμένο τό πρόσωπό της μέ δανδελωτό μαῦρο πέπλο. Ἀκολουθοῦσε ὁ δήμαρχος τῆς πόλης, δημοτικοί σύμβουλοι, οἱ συγγενεῖς, ὕστερα οἱ φίλοι του, καί πρίν ἀρχίσει ἡ οὐρά τῆς ἐργατιᾶς, ἦταν ἡ διευθύντρια τοῦ ὀρφανοτροφείου τῆς πόλης, πού μᾶλλον ὑποκριτικά ἔδειχνε νά εἶναι θλιμμένη. Στό ὀρφανοτροφεῖο ὁ ἐκλιπών εἶχε κάνει ἀρκετές δωρεές, γιατί ὅπως τοῦ ἔλεγαν οἱ φίλοι του, ἔτσι εἴθισται ἀπό τήν τάξη τους, νά κάνουν τέτοιες δωρεές γιά νά ξεχωρίζουν ὡς ἀριστοκράτες, ἀλλά καί νά ἔχουν μία καλή ὑστεροφημία. Καί τό πέτυχε αὐτό ὁ κύριος Βασιλάκης, ἀφοῦ τό ὄνομά του χαράκτηκε σέ περίοπτη θέση στήν πλάκα μέ τά ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν τοῦ ὀρφανοτροφείου πού ἦταν ἀναρτημένη στήν ἐξωτερική πύλη του.

Κατέβηκε τό φέρετρο στόν τάφο καί ὁ ἱερέας ἄρχισε νά γεμίζει τό φτυάρι παίρνοντας σταυροειδῶς χῶμα ἀπό τό βουνάρι καί λέγοντας μεγαλοφώνως: ‘‘Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καί τό πλήρωμα αὐτῆς. Ἡ Οἰκουμένη καί πάντων τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ... ‘‘ Τότε μία παραδουλεύτρα πού ἦταν κοντά στόν τάφο μέ τόν Ζήση, ἔσκυψε στό αὐτί του καί τοῦ εἶπε ψιθυριστά: ‘‘Μά, βρέ Ζήση, ἀνήκει καί ἡ γῆ τοῦ κοιμητηρίου στόν κύριο’’;

Ὁ Ζήσης κόντρα στήν καταθλιπτική καί δακρυρρέουσα ἀτμόσφαιρα χαμογέλασε μόνο κουνώντας τό κεφάλι του καί δέν εἶπε τίποτε...».

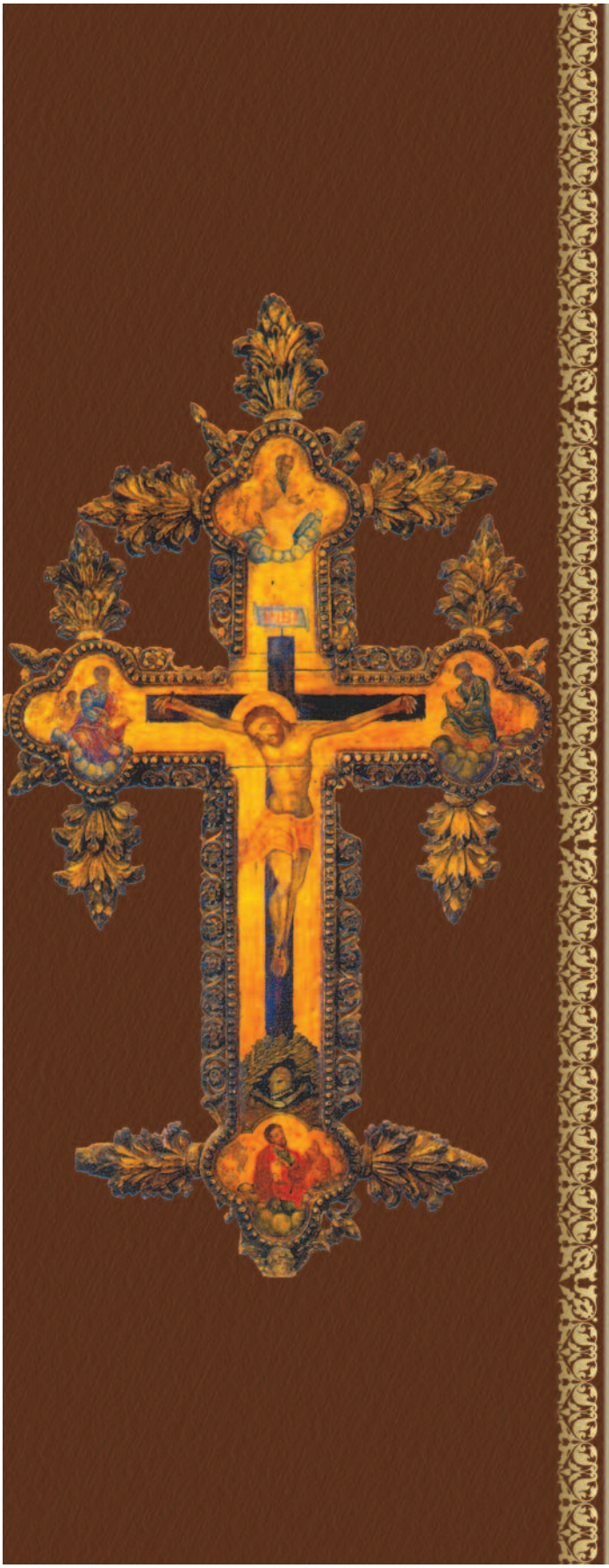

Ἡ Δημιουργία τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι ἐκείνη ἡ τραγική χειρονομία μέ τήν ὁποία ὁ Θεός Πατέρας μᾶς ρίχνει στίς ἀβύσσους τοῦ εἶναι, καλώντας μας ἀπό τήν ἄβυσσο τοῦ μή ὄντος. Ὁ Θεός, «ὁ πανταχοῦ Ὤν και τά πάντα πληρών» μᾶς περιβάλλει, ὅπου καί ἄν εἴμαστε. Ἀγαπητικά μᾶς ἀναζητεῖ, μᾶς καλεῖ κοντά Του, μακροθυμεῖ, ἀναμένει... Οὐδέποτε ἐκβιάζει τήν ἐλευθερία μας· μᾶς τιμᾶ σάν νά εἴμαστε ἴσοι μέ Αὐτόν. Σέ κάθε περίπτωση συμπεριφέρεται μαζί μας ὡς μέ ἴσους Του, καί τίποτε ἄλλο δέν περιμένει ἀπό μᾶς, παρά μόνο νά μᾶς δεῖ σέ ὅλα ὅμοιους μέ Αὐτόν... Ἐγώ ἔτσι ἐννοῶ τήν ἀποκάλυψη ἐν Χριστῷ, ὁ Ὁποῖος καί ὡς Ἄνθρωπος κάθισε στά δεξιά τοῦ Πατρός. Ἀπό τή θεώρηση αὐτή προκύπτει στή συνείδησή μου ἡ ἀνάγκη γιά μᾶς νά προετοιμάσουμε ἐπίσης μέ τραγικό καί ὀδυνηρό ἀγώνα τούς ἑαυτούς μας γιά τήν αἰωνιότητα ‘κατ’ εἰκόνα καί καθ’ ὁμοίωσιν’ τοῦ Πατρός, πού μᾶς ἀποκαλύφθηκε μέ τή φανέρωση τοῦ Χριστοῦ καί τήν ἀποστολή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἀρχή τοῦ Προσώπου εἶναι ἡ ὕψιστη καί ἔσχατη στιγμή στή δημιουργία τοῦ κόσμου. Μέ μυστηριώδη τρόπο ἀναφύεται ἡ ζωή τοῦ Προσώπου, πού ξεφεύγει ἀπό κάθε ‘ὀρθολογιστικό’ προσδιορισμό. Τό πρόσωπο ἀποτελεῖ φορέα τῆς ζωῆς· εἶναι ἐκεῖνο πού ἀληθινά ζεῖ.

Ἀρχιμανδρίτης
Σωφρόνιος Σαχάρωφ